

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

Jamova cesta 2
1000 Ljubljana, Slovenija
<http://www3.fgg.uni-lj.si/>

DRUGG – Digitalni repozitorij UL FGG
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

To je izvirna različica zaključnega dela.

Prosimo, da se pri navajanju sklicujete na
bibliografske podatke, kot je navedeno:

Jagodic, A., 2015. Analiza konfliktov pri
rabi gorskega prostora: primer gorsko
kolesarstvo. Magistrsko delo. Ljubljana,
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za
gradbeništvo in geodezijo. (mentor Kos,
D.): 117 str.

Datum arhiviranja: 13-03-2015

University
of Ljubljana

Faculty of
*Civil and Geodetic
Engineering*

Jamova cesta 2
SI – 1000 Ljubljana, Slovenia
<http://www3.fgg.uni-lj.si/en/>

DRUGG – The Digital Repository
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

This is original version of final thesis.

When citing, please refer to the publisher's
bibliographic information as follows:

Jagodic, A., 2015. Analiza konfliktov pri
rabi gorskega prostora: primer gorsko
kolesarstvo. Master Thesis. Ljubljana,
University of Ljubljana, Faculty of civil
and geodetic engineering. (supervisor Kos,
D.): 117 pp.

Archiving Date: 13-03-2015

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta za
*gradbeništvo in
geodezijo*

Jamova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si

**INTERDISCIPLINARNI
PODIPLOMSKI ŠTUDIJSKI
PROGRAM PROSTORSKEGA
IN URBANISTIČNEGA
PLANIRANJA**

Kandidatka:

ANDREJA JAGODIC

**ANALIZA KONFLIKTOV PRI RABI GORSKEGA
PROSTORA: PRIMER GORSKO KOLESARSTVO**

Magistrsko delo št.: 74/IP

**THE ANALYSIS OF CONFLICTS IN USE OF THE
MOUNTAIN SPACE: THE CASE OF MOUNTAIN
BIKING**

Graduation – Master Thesis No.: 74/IP

Mentor:

izr. prof. dr. Drago Kos

Predsednik komisije:

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek

Član komisije:

prof. dr. Drago Kos

prof. dr. Marko Polič

Ljubljana, 28. 01. 2015

IZJAVE

Podpisana **ANDREJA JAGODIC** izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom: »Analiza konfliktov pri rabi gorskega prostora: primer gorsko kolesarjenje«.

Izjavljam, da je elektronska različica v vsem enaka tiskani različici.

Izjavljam, da dovoljujem objavo elektronske različice v digitalnem repozitoriju.

Ljubljana, 15.6.2014

BIBLIOGRAFSKO–DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK: 316.48:551.4.035:796.61(043.2)
Avtor: Andreja Jagodic, univ. dipl. inž. tehnol. prom.
Mentor: izr. prof. dr. Drago Kos
Naslov: Analiza konfliktov pri rabi gorskega prostora: primer gorsko kolesarjenje
Tip dokumenta: magistrsko delo
Obseg in oprema: 117 str., 44 pregl., 1 sl., 41 graf., 1 pril.
Ključne besede: vrednote, motivi, konflikt, gorski prostor, gorsko kolesarjenje, prostorsko načrtovanje

Izvelek

V prostoru prihaja do več vrst konfliktov, okoljevarstvenih, političnih, ekonomskih in družbenih. Družbeni konflikt, ki je predmet naše naloge, v gorskem prostoru ni več redek, saj je obiskovalcev tega prostora vedno več, vse več je tudi skupin, ki si lastijo določene zasluge in določen prostor. Predmet naloge je spoznati za kakšno vrsto konfliktov gre, vzrok nastajanja konfliktov in poiskati rešitev za preprečevanje in reševanje konfliktov. S preverjanjem hipoteze, da je konflikte pri uporabi gorskega prostora mogoče zmanjšati s prostorskim načrtovanjem in urejanjem pri katerem sodelujejo vsi najpomembnejši akterji, je cilj naloge poudariti potrebo po njihovi participaciji pri načrtovanju prostora. Našo hipotezo smo preverjali na podlagi metodološkega instrumenta, ankete, ki nam je dala podatke o socialno-demografskih značilnostih obiskovalcev gorskega prostora, o njihovih vrednotah in motivih ter o konfliktih med posamezniki in skupinami v prostoru. Izvedli smo analizo konfliktov ter na podlagi te iskali rešitve za preprečevanje in zmanjševanje konfliktov.

BIBLIOGRAPHIC–DOCUMENTALISTIC INFORMATION AND ABSTRACT

UDC: 316.48:551.4.035:796.61(043.2)
Author: Andreja Jagodic, univ. dipl. inž. tehnol. prom.
Supervisor: Assoc. Prof. Drago Kos, Ph.D.
Title: The analysis of conflicts in mountain space: the case of mountain biking
Document type: M. Sc. Thesis
Scope and tools: 117 p., 44 tab., 1fig., 41 graph., 1 ann.
Key words: values, motives, conflict, mountain space, mountain biking, spatial planning

Abstract

This master thesis deals with social conflicts in mountain space. The aim is to understand visitors to the mountain space, to know their values and motives and to ascertain possible discrepancies between values and actual behavior. The numbers of visitors have grown and they present certain relations to the mountain space. Often they hold various claims and beliefs, related to the area, sometimes opposing each other. Because of that, we can see various conflicts emerging, between groups of visitors, based on environmental, political and economic issues. The thesis was tested upon a questionnaire which provided data on values and motives of the visitors in mountain space, data on conflicts between persons and groups. The thesis analyzed the conflicts and searched solutions to prevent and reduce conflicts between users in mountain space.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju dr. Dragu Kosu za metodološke in vsebinske usmeritve pri izdelavi magistrskega dela.

Prav posebna zahvala Aljažu in hčerki Ajdi za potrpežljivost in za čas, ki sem ga namesto vama, posvetila izdelavi tega magistrskega dela.

STRAN ZA POPRAVKE

Stran z napako	Vrstica z napako	Namesto	Naj bo

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	HIPOTETIČNO – METODOLOŠKI OKVIR.....	2
2.1	Cilji magistrskega dela.....	2
2.2	Delovna hipoteza	2
2.3	Metodologija.....	3
2.3.1	Komparativna analiza virov.....	3
2.3.2	Anketiranje	3
2.4	Struktura naloge.....	4
3	OPREDELITEV POJMOV	5
3.1	Gorski prostor	5
3.2	Dolinsko območje.....	5
3.3	Šport in športne dejavnosti	5
3.4	Prosti čas in prostočasne dejavnosti	5
3.5	Konflikt.....	6
4	RAZVOJ ŠPORTNIH, REKREACIJSKIH IN DRUGIH PROSTOČASNIH DEJAVNOSTI V GORSKEM PROSTORU	8
5	DEJAVNOSTI V GORSKEM PROSTORU DANES.....	11
5.1	Vrste dejavnosti	11
5.2	Vpliv značilnosti družbe na obiskovanje gorskega prostora	12
5.2.1	Prehod k individualnosti	12
5.2.2	Pluralizem življenjskih svetov	13
5.2.3	Mobilnost in »brezmejnost« moderne družbe	13
5.2.4	Informacijska doba	13
5.2.5	Beg pred urbano vsakdanjostjo.....	13
5.2.6	Trendi na področju prostega časa	14
5.3	Percepcija gorskega prostora	17
5.4	Motivi za pojav »ekstremnih« dejavnosti	18
6	NOSILNA SPOSOBNOST GORSKEGA PROSTORA.....	21
6.1	Varovanje gorskega prostora: Alpe	21
6.2	Možnosti in omejitve gorskega turizma	22

7	KOMPLEMENTARNOST OHRANJANJA NARAVE IN RAZVOJA GORSKEGA PROSTORA.....	25
7.1	Varstvo gorske narave	25
7.2	Kultura in etika obiskovanja gorskega prostora	26
8	ODNOS MED VREDNOTAMI IN DEJANSKIM OBNAŠANJEM.....	28
8.1	Gore – pustolovska arena?	29
8.2	Jaz in okolje, jaz v okolju, okolje v meni: doumevanje okolja	29
8.3	Pasti in protipasti	30
9	KOLESARSTVO KOT NOVA UPORABA GORSKEGA PROSTORA.....	31
9.1	Gorsko kolesarstvo – predstavitev dejavnosti	31
9.2	Zakonodajni okviri gorskega kolesarstva	33
9.3	Fizični vplivi gorskega kolesarstva	37
9.4	Konflikti	38
9.4.1	Raziskovalne ugotovitve	40
10	RAZISKAVA KONFLIKTOV PRI RABI GORSKEGA PROSTORA	42
10.1	Problem in raziskovalna zamisel	42
10.2	Raziskovalna vprašanja	42
10.2.1	Raziskovalna metoda.....	43
10.2.2	Vzorec	43
10.3	Rezultati in razprava.....	45
10.3.1	Socialno-demografske značilnosti gorskih kolesarjev	45
10.3.2	Motivi in vrednote gorskih kolesarjev.....	52
10.3.3	Konflikti med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora	67
10.3.4	Razkorak med neformalnimi normami in dejanskim ravnanjem v prostoru	87
11	ANALIZA KONFLIKTOV PRI KOLESARSKI RABI GORSKEGA PROSTORA	94
11.1	Ugotovitev: konflikti obstajajo.....	94
11.2	Vzrok za nastanek konfliktov	94
11.3	Reševanje konfliktov	95
	SKLEP.....	99
	POVZETEK.....	105
	SUMMARY	106
	VIRI.....	107

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Število anketiranih po spolu	43
Preglednica 2: Statistični podatki - število gorskih kolesarjev in ostalih obiskovalcev	44
Preglednica 3: Statistični podatki - starost vseh anketiranih	45
Preglednica 4: Statistični podatki - starost drugih obiskovalcev	46
Preglednica 5: Statistični podatki - starost gorskih kolesarjev	46
Preglednica 6: Statistični podatki – spol: vseh skupaj / gorskih kolesarjev / ostalih uporabnikov	48
Preglednica 7: Statistični podatki – starost: v skupini gorskih kolesarjev.....	48
Preglednica 8: Primerjava stopnje izobrazbe: gorskih kolesarjev / ostalih uporabnikov	49
Preglednica 9: Pripadnost klubom.....	50
Preglednica 10: Razporeditev dejavnosti gorskih kolesarjev	51
Preglednica 11: Upoštevanje dejstva, da gre za zavarovano območje	52
Preglednica 12: Odkrivanje in spoznavanje novih poti, novega območja.....	53
Preglednica 13: Občudovanje narave, razgledov.....	54
Preglednica 14: Mir, tišina	55
Preglednica 15: Spoznavanje kulturnih vrednot.....	56
Preglednica 16: Druženje s prijatelji	58
Preglednica 17: Preizkušanje fizičnih zmogljivosti (tekmovanja)	59
Preglednica 18: Krepitev fizičnih zmogljivosti (trening)	60
Preglednica 19: Ponudba športnih prireditev.....	61
Preglednica 20: Ponudba adrenalinskih dejavnosti	62
Preglednica 21: Dostopnost z osebnim vozilom.....	63
Preglednica 22: Organizirane dejavnosti.....	64
Preglednica 23: Iskanje sprostitve	65
Preglednica 24: Umik pred urbano vsakdanjostjo	66
Preglednica 25: Ste doživeli konflikt v gorskem prostoru?.....	68
Preglednica 26: Konflikti med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora:.....	68
Preglednica 27: Na označenih planinskih poteh bi moralo biti gor. kolesarjenje prepovedano	71
Preglednica 28: Na označenih plan. poteh bi moralo biti gorsko kolesarjenje prepovedano – povprečna starost	72
Preglednica 29: Souporaba poti za gorske kolesarje in pohodnike je smiselna.....	73
Preglednica 30: Gorsko kolesarjenje bi moralo biti omejeno na določena območja.....	74
Preglednica 31: Dobro bi bilo urediti ločene cone za pohodnike in cone za gorske kolesarje.....	75
Preglednica 32: Gor. kol. bi moralo biti dovoljeno povsod, kjer se s kolesom da peljati	76
Preglednica 33: Gor. kolesarjenje bi moralo biti dovoljeno povsod, kjer se s kolesom da peljati – povp. starost	77

Preglednica 34: Množično obiskane planinske poti s strani pohodnikov, so neprimerne za gorsko kolesarjenje.....	77
Preglednica 35: Ocene o škodljivosti gorskega kolesarjenja so pretirane.....	78
Preglednica 36: Ocene o ogroženosti pohodnikov s strani gorskih kolesarjev so pretirane.....	79
Preglednica 37: Za konflikte s pohodniki so odgovorni posamezni neodgovorni gorski kolesarji.....	81
Preglednica 38: Konflikt povzročajo pohodniki, ki se ne spoznajo na gorsko kolesarstvo	82
Preglednica 39: Če bi obstajale kolesarske poti, kategorizirane za gor. kolesarstvo, bi se jih kolesarji držali	83
Preglednica 40: Z odgovorno vožnjo in vedenjem gorskih kolesarjev bi zmanjšali konflikte.....	84
Preglednica 41: Bi bili pripravljeni izbrati alternativno traso, če bi s svojo dejavnostjo motili živali?.....	85
Preglednica 42: Čutim osebno vez s tem prostorom, nekaj mi pomeni	85
Preglednica 43: Ta prostor me pomirja	86
Preglednica 44: Do mestnega okolja ne čutim tako močne vezi kot do tega prostora	87

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Razdelitev po spolu	43
Grafikon 2: Število gorskih kolesarjev in ostalih obiskovalcev gorskega prostora.....	44
Grafikon 3: Upoštevanje dejstva, da gre za zavarovano območje.....	53
Grafikon 4: Odkrivanje in spoznavanje novih poti, prostora	54
Grafikon 5: Občudovanje narave, razgledov	55
Grafikon 6: Mir in tišina.....	56
Grafikon 7: Spoznavanje kulturnih vrednot	57
Grafikon 8: Druženje s prijatelji.....	58
Grafikon 9: Preizkušanje fizičnih zmogljivosti	59
Grafikon 10: Krepitev fizičnih zmogljivosti (trening).....	60
Grafikon 11: Ponudba športnih prireditev	61
Grafikon 12: Ponudba adrenalinskih dejavnosti.....	62
Grafikon 13: Dostopnost z osebnim vozilom	63
Grafikon 14: Organizirane dejavnosti	64
Grafikon 15: Iskanje sprostitve.....	65
Grafikon 16: Umik pred urbano vsakdanjostjo	66
Grafikon 17: Na označenih planinskih poteh bi moralo biti gorsko kolesarjenje prepovedano	72
Grafikon 18: Souporaba poti za gorske kolesarje in pohodnike je smiselna	73
Grafikon 19: Gorsko kolesarjenje bi moralo biti omejeno na določena območja	74
Grafikon 20: Dobro bi bilo urediti cone za pohodnike in cone za gorske kolesarje.....	75
Grafikon 21: Gorsko kolesarjenje bi moralo biti dovoljeno povsod, kjer se s kolesom da peljati	76
Grafikon 22: Množično obiskane planinske poti s strani pohodnikov, so neprimerne za gorsko kolesarjenje	78
Grafikon 23: Ocene o škodljivosti gorskega kolesarjenja so pretirane	79
Grafikon 24: Ocene o ogroženosti pohodnikov s strani gorskih kolesarjev so pretirane	80
Grafikon 25: Za konflikte s pohodniki so odgovorni posamezni neodgovorni gorski kolesarji	81
Grafikon 26: Konflikt povzročajo pohodniki, ki se ne spoznajo na gorsko kolesarstvo	82
Grafikon 27: Če bi obstajale kolesarske poti, kategorizirane za gor. kolesarstvo, bi se jih kolesarji držali	83
Grafikon 28: Z odgovorno vožnjo in vedenjem gorskih kolesarjev bi zmanjšali konflikte	84
Grafikon 29: Čutim osebno vez s tem prostorom, nekaj mi pomeni	85
Grafikon 30: Ta prostor me pomirja.....	86
Grafikon 31: Do mestnega okolja ne čutim tako močne vezi kot do tega prostora	87
Grafikon 32: Prikaz razmerja (%) med poznavalci in nepoznavalci priporočil med gor. kolesarji.....	89
Grafikon 33: Vozite le po primernih, dovolj širokih poteh	89

Grafikon 34: Pri zaviranju ne blokirate gum.....	90
Grafikon 35: Ne povzročate hrupa	90
Grafikon 36: Prednost ponudite pešcem	90
Grafikon 37: V naravi ne puščate odpadkov	91
Grafikon 38: Spoštujete kmetovalce in gozdarje, cenite njihovo delo	91
Grafikon 39: Ne plašite divjadi in domačih živali	91
Grafikon 40: Zavedate se, da je tudi vaš šport in način življenja odvisen od naravnega ravnovesja, zato se odgovorno obnašate do narave	92
Grafikon 41: Ne divjate, pred nepreglednimi ovinki zmanjšate hitrost	92

KAZALO SLIK

Slika 1: Raznovrstnost dejavnosti v gorskem prostoru (vir: osebni arhiv).....	11
---	----

KAZALO PRILOG

Priloga A: ANKETA

TABLE OF CONTENTS

1	INTRODUCTION.....	1
2	HIPOTHETICAL – METODOLOGICAL FRAMEWORK.....	2
2.1	The aim of the thesis.....	2
2.2	Working hypothesis.....	2
2.3	Method of approach.....	3
2.3.1	Comparative analysis.....	3
2.3.2	Questionnaire.....	3
2.4	Thesis structure.....	4
3	DEFINITIONS OF CONCEPTS	5
3.1	Mountain area	5
3.2	Non-mountain area	5
3.3	Sport and sport activities.....	5
3.4	Leisure time and leisure activities	5
3.5	Conflict	6
4	DEVELOPMENT OF SPORTS, RECREATION AND OTHER LEISURE ACTIVITIES IN THE MOUNTAIN AREA	8
5	ACTIVITIES IN MOUNTAIN SPACE TODAY.....	11
5.1	Types of activities.....	11
5.2	The impact of social features for visiting mountain space	12
5.2.1	The transition to individuality	12
5.2.2	Pluralism life worlds.....	13
5.2.3	Mobility and »immensity« of modern society.....	13
5.2.4	The information age.....	13
5.2.5	Escape from everyday life in urban	13
5.2.6	Trends in leisure time	14
5.3	Perception of the mountain area	17
5.4	Motives for "extreme" activities.....	18
6	CARRYING CAPACITY OF THE MOUNTAIN AREA	21
6.1	Protection of the mountain area: The Alps.....	21
6.2	Possibilities and limitations of mountain tourism	22

7	COMPLEMENTARITY OF CONSERVATION NATURE AND OF THE DEVELOPMENT MOUNTAIN AREA.....	25
7.1	The protection of mountain nature	25
7.2	Culture and ethics of visiting the mountain area	26
8	»REALITY PRINCIP« BETWEEN VALUES AND BEHAVIOR.....	28
8.1	Mountains – adventure scene?	29
8.2	Me and the environment, I am in the environment, the environment is in me: Conception of the environment.....	29
8.3	Traps and antitraps	30
9	BIKING AS A NEW TREND IN MOUNTAIN SPACE	31
9.1	Mountain biking – as the activity	31
9.2	Normative framework of mountain biking.....	33
9.3	The physical impacts of mountain biking	37
9.4	Conflicts	38
9.4.1	The existing research.....	40
10	RESEARCH OF CONFLITS AT USE OF MOUNTAIN SPACE.....	42
10.1	The problem and the research idea.....	42
10.2	The research questions	42
10.2.1	The research method	43
10.2.2	The sample	43
10.3	Results and discussion.....	45
10.3.1	Socio-demographic characteristics of mountain bikers	45
10.3.2	Motives and values of mountain bikers.....	52
10.3.3	Conflicts between mountain bikers and other users of mountain space.....	67
10.3.4	Difference between informal norms and actual behavior.....	87
11	ANALYSIS OF CONFLICTS IN THE USE OF MOUNTAIN SPACE.....	94
11.1	Result: there are conflicts	94
11.2	Cause of conflict.....	94
11.3	Conflict resolution.....	95
	CONCLUSION.....	99
	SUMMARY (SLO)	105
	SUMMARY (ENG)	106

BIBLIOGRAPHY.....	107
--------------------------	------------

LIST OF TABLES

Table 1: The number of respondents by gender	43
Table 2: Statistical data – the number of mountain bikers and the number of other visitors	44
Table 3: Statistical data – age of all respondents	45
Table 4: Statistical data - age of other visitors	46
Table 5: Statistical data – age of mountain bikers.....	46
Table 6: Statistical data – by gender: all together / mountain bikers / other users	48
Table 7: Statistical data – by age: in the group of mountain bikers	48
Table 8: Comparision of the level of education of mountain bikers / other users	49
Table 9: Club membership	50
Table 10: Deployment of activities by mountain bikers	51
Table 11: Importance of visiting protected areas	52
Table 12: Discoverying and learning about new trails.....	53
Table 13: Admiration of nature, views.....	54
Table 14: Serenity	55
Table 15: Meeting cultural values.....	56
Table 16: Socializing with friends	58
Table 17: Testing physical abilities.....	59
Table 18: Training.....	60
Table 19: Choice of sports events	61
Table 20: Choice of adrenaline activities.....	62
Table 21: Accessible by car	63
Table 22: Organized activities.....	64
Table 23: Relaxation	65
Table 24: Escape from the urban everyday	66
Table 25: Have you ever experienced a conflict in mountain areas?	68
Table 26: Conflicts between mountain bikers and ohter mountain area users	68
Table 27: Mountain biking should not be allowed on marked trails.....	71
Table 28: Mountain biking should not be allowed on marked trails – average age	72
Table 29: Sharing trails for mountain bikers and hikers makes sense.....	73
Table 30: Mountain biking should be confined to designated areas	74
Table 31: It would be good to arrange areas for hikers and areas for mountain bikers	75
Table 32: Mountain biking should be allowed wherever it is possible to ride a bike	76
Table 33: Mountain biking should be allowed wherever it is possible to ride a bike average age.....	77

Table 34: Mountain trails frequent with hikers are unsuitable for mountain biking	77
Table 35: Reviews of damage from mountain biking are exaggerated	78
Table 36: Estimates of the risk for hikers from mountain bikers are exaggerated	79
Table 37: Individual irresponsible mountain bikers are responsible for conflicts with hikers	81
Table 38: Hikers who are not familiar with mountain biking cause conflict	82
Table 39: If there were categorized trails for mountain biking, the riders would stay on them	83
Table 40: Responsible riding behavior by mountain bikers would reduce conflicts	84
Table 41: Would you be willing to choose an alternative route to avoid disturbing animals?	85
Table 42: I feel a personal connection to this place, it means something to me	85
Table 43: This place calms me down	86
Table 44: I do not feel the same about the city area as I do about the mountain area	87

LIST OF GRAPHS

Graph 1: Distribution by gender.....	43
Graph 2: The number of mountain bikers and the number of other visitors	44
Graph 3: Importance of visiting protected areas	53
Graph 4: Discovering and learning about new trails	54
Graph 5: Admiration of nature, views.....	55
Graph 6: Serenity	56
Graph 7: Meeting cultural values	57
Graph 8: Socializing with friends.....	58
Graph 9: Testing physical abilities.....	59
Graph 10: Training.....	60
Graph 11: Choice of sports events	61
Graph 12: Choice of adrenaline activities	62
Graph 13: Accessible by car	63
Graph 14: Organized activities.....	64
Graph 15: Relaxation	65
Graph 16: Escape from the urban everyday	66
Graph 17: Mountain biking should not be allowed on marked trails.....	72
Graph 18: Sharing trails with mountain bikers and hikers makes sense	73
Graph 19: Mountain biking should be confined to designated areas	74
Graph 20: It would be good to arrange areas for hikers and areas for mountain bikers.....	75
Graph 21: Mountain biking should be allowed wherever it is possible to ride a bike	76
Graph 22: Mountain trails frequent with hikers are unsuitable for mountain biking.....	78
Graph 23: Reviews of damage from mountain biking are exaggerated	79
Graph 24: Estimates of the risk for hikers from mountain bikers are exaggerated.....	80
Graph 25: Individual irresponsible mountain bikers are responsible for conflicts with hikers.....	81
Graph 26: Hikers who are not familiar with mountain biking cause conflict	82
Graph 27: If there were categorized trails for mountain biking, the riders would stay on them.....	83
Graph 28: Responsible riding behavior by mountain bikers would reduce conflicts.....	84
Graph 29: I feel a personal connection to this place, it means something to me	85
Graph 30: This place calms me down	86
Graph 31: I do not feel the same about the city area as I do about the mountain area.....	87
Graph 32: Share of mountain bikers aware and unaware of recommendations (%)	89
Graph 33: Only ride at reasonable and sufficiently wide trails	89
Graph 34: No blocking tires at braking	90
Graph 35: Do not make a noise.....	90

Graph 36: Give priority to mountain hikers	90
Graph 37: Do not leave waste in nature	91
Graph 38: Respect farmers and foresters, appreciate their work.....	91
Graph 39: Not disturb wild and domestic animals	91
Graph 40: You are aware that it is also your sport and way of life depend on the natural balance, so behave responsibly towards nature	92
Graph 41: Do not drive fast, you reduce speed at non-transparent curves	92

LIST OF FIGURES

Figure 1: A wide range of activities in mountain areas (personal archive).....	11
--	----

LIST OF ANNEX

Annex A: THE QUESTIONNAIRE

KRATICE

CAA	Club Arc Alpin
CIPRA	Commision Internationale pour la Protection des Alpes (Mednarodna komisija za zaščito Alp)
ELRA	European Leisure and Recreation Association (slov. Evropsko združenje za prosti čas in rekreacijo)
IUCN	International Union for Conservation of Nature slov. Mednarodna zveza za ohranitev narave
IMBA	International Mountain Bicycling Association slov. Mednarodna zveza za gorsko kolesarstvo
ISSP	The International Social Survey Programme (slov. Mednarodna splošna družboslovna anketa)
PZS	Planinska zveza Slovenija
KZS	Kolesarska zveza Slovenije
STO	Slovenska turistična organizacija
TNP	Triglavski narodni park
UCI	Union Cycliste International slov. Mednarodna kolesarska zveza

1 UVOD

Popotniki 19. stoletja so Alpe poimenovali »Igrišče Evrope«. Več kot sto let kasneje so Alpe postale cilj turistov, športnikov in drugih obiskovalcev. Obišče jih več kot sto milijonov obiskovalcev na leto, več kot milijon jih gre tudi v slovenske gore. Za njih se gradi infrastruktura, ceste, žičnice in nastanitveni objekti. Zaradi množičnosti turizma je potrebno razmisliti o prihodnosti gorskega prostora in o našem odnosu do njega. Poleg turistov vse več ljudi zahaja v gorski svet tudi iz športnih vzgibov. Za mnoge od njih je šport način življenja.

V današnji družbi »doživetij«, družbi iskanja samega sebe, iskanja prvobitnosti narave, družbi hedonističnih pretiravanj, so motivi za obisk gorskega prostora drugačni, kot so jih imeli nekdanji lovci ali kasnejši raziskovalci tega prostora. Iščemo »nekaj več«, iščemo (notranji) mir, sprostitve, smisel. »Nekaj več« iščemo preko raznovrstnih dejavnosti v tem »nadzemnem« svetu. Želja in potreba je iz dneva v dan več, gorski prostor predstavlja prostor »zavetišča«. Vplivi turizma, športa, rekreacijskih in drugih priložnostnih dejavnosti na prostor so tako pozitivni kot negativni. Tudi stroka težko ugotavlja kakšne so neposredne ali posredne posledice teh dejavnosti v prostoru.

Dejavnosti, ki se odvijajo v gorskem prostoru se hitro spreminjajo. Nenehno nastajajo nove dejavnosti in z njimi prepletene subkulture. Raznovrstnostne dejavnosti vodijo k naraščanju »konkurence« pri rabi gorskega prostora in do težavne regulacije teh rab. Pojav novejših aktivnosti v naravi, med katere sodi tudi gorsko kolesarstvo, vodi v konflikte med posamezniki in skupinami. Magistrska naloga bo poizkušala prispevati k preprečevanju konfliktov in legitimnemu urejanju »konkurenčnih« rab gorskega prostora.

2 HIPOTETIČNO – METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Cilji magistrskega dela

Predmet magistrske naloge je spoznati in analizirati konflikte pri rabi gorskega prostora na primeru gorskega kolesarstva. Za potrebe naloge smo se omejili na gorske kolesarje in njihove ne/konfliktne stike z ostalimi uporabniki gorskega prostora. Gorsko kolesarstvo spada v novejšo zvrst dejavnosti, ki se je pojavila v gorskem prostoru in je nemalokrat v konfliktu z drugimi uporabniki prostora, predvsem pohodniki.

V nalogi nameravamo raziskati za kakšno vrsto konfliktov gre, njihove vzroke in predlagati rešitev, kako bi jih blažili oziroma preprečevali. Predvidevamo, da bomo z raziskovanjem konfliktov med gorskimi kolesarji in ostalimi uporabniki prostora prepoznali univerzalne vzorce ne/urejanja konkurenčnih dejavnosti v prostoru. Analizirali bomo socialno-demografske značilnosti obiskovalcev gorskega prostora ter motive in nove prakse s posebnim poudarkom na gorskem kolesarjenju.

2.2 Delovna hipoteza

S teoretičnimi analizami in empirično raziskavo obiskovalcev gorskega prostora preskušamo naslednjo temeljno hipotezo:

- Konflikte pri uporabi gorskega prostora je mogoče zmanjšati z dogovornim (participativnim) prostorskim načrtovanjem in urejanjem.

Konflikti so v gorskem prostoru vse pogostejši. Povzročajo jih raznovrstne dejavnosti, vse večji obisk in različni pogledi in vrednotenja tega prostora. Predpostavljamo, da nekatere skupine obiskovalcev gorskega prostora pri načrtovanju niso dovolj pozorne do drugih (novih) uporabnikov prostora in jih ne vključijo v procese odločanja o prostoru. Vzrok za takšno stanje so stereotipi, predsodki pa tudi slabo poznavanje novih rab gorskega prostora. Mnogi tradicionalni uporabniki gorskega prostora imajo izdelano specifično »konservativno« ideologijo, ki določa »primerno« rabo gorskega prostora. Ta ideologija ne sovпада z novimi rabami gorskega prostora, zato prihaja do vse več konfliktov.

2.3 Metodologija

Preverjanje hipoteze bomo izvedli s pomočjo komparativne analize agregatnih virov in izvirno anketno raziskavo stališč in praks aktivnih uporabnikov gorskega prostora.

2.3.1 Komparativna analiza virov

S komparativno analizo znanstvenih in drugih relevantnih sekundarnih virov bomo raziskovalni problem teoretsko konceptualno umestili, opredelili in operacionalizirali temeljne analitične pojme: motivi in vrednote obiskovalcev gorskega prostora, prakse, ki se uveljavljajo v gorskem prostoru, ter dojemanje prostora in teh praks s strani uporabnikov.

2.3.2 Anketiranje

Proučevali smo sociološke, demografske in nekatere psihološke dimenzije obiskovalcev gorskega prostora. Uporabili smo metodi »opazovanje z udeležbo« in anketiranje. Ciljna skupina so bili aktivni obiskovalci gorskega prostora.

Z anketo smo se osredotočili na gorske kolesarje. Gre za študijo novejših subkulture, ki po mnenju »tradicionalnih« uporabnikov prostora v gorski prostor vnaša nekaj neprimernih elementov. Anketa ni izvedena na reprezentativnem vzorcu, zato posploševanje na celotno populacijo ni mogoče, kljub temu smo na ta način zbrali izvirne informacije o »konkurenčni« rabi gorskega prostora. Predpostavljamo, da so gorski kolesarji družbena skupina s svojevrstno kulturo, t. j. skupina z izoblikovanimi vrednotami do aktivne rabe in varovanja gorskega prostora.

Anketiranje je potekalo v časovnem obdobju od oktobra 2012 do januarja 2013 s pomočjo spletnega anonimnega vprašalnika. Anketirane smo k izpolnitvi ankete pozvali z elektronsko pošto, s pomočjo spletnih forumov (planinski, kolesarski, alpinistični), preko družabnih omrežij ter preko prijateljev in znancev avtorice naloge. Anketiranci so izbrani tudi priložnostno, po principu snežne kepe.

Posamična statistika je obsegala 20 anketnih vprašanj. 17 je bilo obveznih vprašanj zaprtega tipa, ostala 3 so bila odprtega tipa, namenjena pojasnitvi predhodnega odgovora. Prva 3 vprašanja so spraševala po splošnih podatkih anketirancev.

Za obdelavo podatkov smo uporabili statistični računalniški program SPSS. Podatke smo analizirali z metodami opisne statistike, kjer smo prikazali frekvenčne porazdelitve ter povezavo med socialno-

demografskimi aktivnostmi, vrednotami in motivi obiskovalcev gorskega prostora ter njihovim odnosom do okolja.

2.4 Struktura naloge

Prvi del naloge predstavlja zgodovinsko – teoretični sklop, ki skuša teoretsko konceptualno postaviti okvir za empirično analizo, ki je predstavljena v drugem delu. Uvodni del je namenjen opredeljevanju temeljnih pojmov. Predstavi zgodovinski razvoj turističnih, športnih in drugih prostočasnih dejavnosti v gorskem prostoru. Oriše razvoj drugih dejavnosti, ki se odvijajo v gorskem prostoru. Prikaže tudi različna dojetanja gorskega prostora ter opredeli motivacijske faktorje za njegovo obiskovanje.

Empirični del zajema anketo, na podlagi katere bomo preverjali našo hipotezo. Podrobneje bomo predstavili dejavnost gorsko kolesarstvo: njene zakonodajne okvire, fizične vplive na prostor in okolje, družbene vplive in obstoječe raziskovalne ugotovitve. Z anketo so bili zbrani podatki o socialno-demografskih značilnostih gorskih kolesarjev, o motivih in vrednotah ter o konfliktih med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki gorskega prostora.

Na podlagi pridobljenih podatkov je bila izvedena analiza konfliktov pri kolesarski rabi gorskega prostora.

3 OPREDELITEV POJMOV

3.1 Gorski prostor

Slovenija je gorata dežela. Kar 42 % površine Slovenije zajema prostor, ki ga členimo na alpska visokogorja, alpska hribovja in alpske ravnine. V Sloveniji opredeljujemo sredogorje do nekako 1500 m nadmorske višine oziroma do zgornje gozdne meje in do 1000 m relativne višine med vznožjem in vrhom vzpetine. Kot visokogorje opredeljujemo območje nad 1500 m nadmorske višine oziroma nad zgornjo gozdno mejo in nad 1000 m relativne višine. Za sredogorje so praviloma značilne bolj blage, zaobljene reliefne oblike, za visokogorje pa skalnat svet ostenij, strmih vrhov, ozkih grebenov, knic in ledeniških dolin (Šehič, 2010).

3.2 Dolinsko območje

Dolinsko območje v nalogi predstavlja nasprotje gorskemu, hribovitemu, alpskemu prostoru. Takšno nasprotje potrebujemo za lažje opredeljevanje prostora pri preučevanju akterjev in nam omogoča jasnejšo predstavo pri raziskovanju vzrokov, motivov in vedenja akterjev v prostoru. Dolinsko območje ni naravna geografska zaznamba prostora, ampak pomensko nasprotje gorskemu prostoru.

3.3 Šport in športne dejavnosti

Evropska listina o športu iz leta 1992 definira šport kot »vse oblike telesne aktivnosti, ki so s priložnostnim ali organiziranim ukvarjanjem usmerjene k izražanju ali izboljšanju telesne vzdržljivosti, k duševnemu blagostanju in k oblikovanju družbenih odnosov ter pridobivanju rezultatov na tekmovanjih na vseh ravneh«. Šport je delovanje, ki ga človek goji v prostem času zato, da se odpočije, razvedri ali hkrati z odvečno energijo še bolj izrazi svoje sposobnosti (Leskovec, 1999).

3.4 Prosti čas in prostočasne dejavnosti

Evropsko združenje za prosti čas in rekreacijo (ELRA - European Leisure and Recreation Association) opredeljuje, da je prosti čas v širšem pomenu ves čas zunaj poklicnega (plačanega) dela, v ožjem pomenu pa le tisti čas, ki je individualno svobodno razpoložljiv. Statistična opredelitev (2006) prostega časa v raziskovanju porabe časa predstavlja tisti čas, ki nam ostane, ko od 24 ur odštejemo čas za spanje, prehranjevanje, zaposlitev, gospodinjstva opravila ter skrb za otroke in čas za šolanje.

Prosti čas je težko opredeliti, saj je močno odvisen od vsakokratnega zgodovinskega in socialnega konteksta. »Pravi prosti čas« je subjektivna kategorija in je močno odvisen od osebnega odnosa posameznika do določene dejavnosti (Jeršič, 1999). V sklopu prostorskega načrtovanja se priporoča ožja omejitev prostega časa. Ta obsega samo tisti prosti čas, ki ga namenjamo za priljubljene dejavnosti. To so po raznih raziskavah le aktivnosti rekreacijske in razvedrilne narave, ki zadovoljujejo osebne interese posameznika in jih ta doživlja kot pristočasne.

3.5 Konflikt

V družboslovju, ki vključuje tudi socialno psihologijo je konfliktnost in reševanje konfliktov obsežno raziskovalno področje. Pojem konflikta je večznačen. Ule (1994) opiše konflikt kot manifestno nasprotje, ki se kaže v neusklajenih aktivnostih in dejavnostih članov, nesprejemanju pobud ali predlogov drugih, v bojih za položaje in statuse ter za moč in lastnino. Lipičnik (1996) pravi, da konflikti nastajajo kot posledica boja med različnimi motivi ali hotenji oziroma zaradi ovire, da bi dosegli, kar želimo. Berlogar (2001: 68) vidi konflikt kot nasprotje med interesi ljudi ali skupinami ljudi, ki so med seboj soodvisni (družina, organizacija). Lipovec (1987: 249) navaja, da je vsak organizacijski proces konfliktan proces, ker poteka v dveh nasprotnih smereh in ker je vsebovan v vsakem razmerju med dvema osebam, od katerih si vsaka po svoje izoblikuje ne samo svojo vlogo, temveč tudi zamisel, kakšna bi morala biti vloga drugega, da bi se skladala z vlogo, ki si jo je sam izoblikoval. Možina et al. (2002, cit. po Posedel, 2008) opredeli konflikt kot nasprotovanje, ki nastane zaradi nezdržljivih ciljev, misli, čustev v posamezniku ali med člani, v skupini ali organizaciji ter meni, da konflikt pomeni specifično obliko interakcije med subjekti družbenega življenja, v katerih je dejavnost enega usmerjena proti dejavnosti drugega zaradi določenih dobrin tako, da ena stran poskuša ovirati ali onemogočiti uresničitev ciljev in potreb druge strani.

Če povzamemo definicije lahko ugotovimo, da gre v vseh primerih za nasprotovanje interesov, vrednot in ciljev posameznikov ali skupin. Prostorski konflikti so neizbežna posledica dejstva, da določena raba oziroma aktivnost v prostoru izključuje drugo. Zaradi tega je urejanje in načrtovanje prostora dejavnost, ki naj bi urejala ali morda celo preprečevala manifestni razvoj konfliktov, t.j. prizadevanj posameznikov in družbenih skupin za uveljavitev rabe prostora skladno z njihovimi interesi. V novejšem času so se uveljavile številne metode in tehnike razreševanja konfliktov, ključno pa je prepoznavanje legitimnosti interesov mnogih skupin, ki nastopajo kot uporabniki določenega prostora.

Za reševanje konfliktov se uporablja ena ali več kombinacij načinov reševanja: izogibanje, prilagajanje, prevladovanje, sprijaznjenje s kompromisi in dogovarjanje (Lipičnik, 1996: 40). Kadar se pojavlja nizka zaskrbljenost zase in za soudeleženca v konfliktu, se konfliktom poskušamo izogniti in

ostati zunaj njih. Oseba se umakne iz konfliktna situacije ali potisne konflikt v podzavest. Način prilagajanja načrtno zanemari pomen zadovoljevanja osebnih potreb in ciljev, poudarja zadovoljevanje skupnih interesov in ciljev. Pri načinu prevladovanja prevladuje težnja, da ponujeno rešitev ene strani sprejme tudi nasprotna stran. Gre za zadovoljevanje lastnih potreb, medtem ko sodelovanja in interesa zadovoljiti tudi potrebe drugega, skorajda ni. Kadar so vsi udeleženci v konfliktu približno enako prizadeti, se poslužijo sklepanja kompromisa z namenom, da se konfliktom izognejo. Pristajanje na kompromis pomeni pripravljenost posameznikov k žrtvovanju nekaterih svojih interesov, da bi dosegli dogovor. Gre za situacijo, v kateri vsaka stran v konfliktu popusti, kar pripelje do kompromisne rešitve in delne zadovoljitve potreb in želja obeh strani. Način dogovarjanja ali sodelovanja označuje težnja k ugotavljanju vzrokov nasprotij, k posredovanju informacij in skupnemu iskanju ustreznih rešitev. Konflikte analiziramo, iščemo rešitev, ki bi pomenila najboljšo rešitev za vse strani »vpletenih« v konflikt. Ta način se uporablja, kadar imajo različne strani skupne cilje, vendar različne poti za doseganje teh ciljev. Z razlikami se soočamo, ideje in informacije med sabo delimo, iščemo skupne rešitve, razvijamo položaj, v katerem vsi dobivamo, na probleme in konflikte pa gledamo kot na izzive in priložnosti.

Za uspešno reševanje konfliktov je potrebno razumeti vzrok nastanka konflikta in ustvariti ustrezno klimo, ki poudarja predvsem pozitivne lastnosti konflikta. Možina (2000) reševanje predlaga s postavljanjem ciljev, iskanjem skupnih hotenj, kar je močnejše orodje kot pa ugotavljanje razlik, ki so pripeljale do konflikta. Treba je iskati skupne cilje in ne samo cilje ene ali druge skupine. Ključno vprašanje je, katere različne vrednote in cilje lahko toleriramo? Cilji morajo biti določeni glede na uresničljivost. Poznati moramo transparentne oziroma prepoznavne cilje in cilje posameznikov in družb, ki jih lahko opredelimo kot »spisek želja«. Ti niso vedno uresničljivi. Cilje je treba predstaviti, reinterpretirati in iskati razlike. Razlike so lahko le navidezne, lahko se pokažejo celo podobnosti (Kos, 2002: 49). Največja napaka pri reševanju konflikta je, da se ta ignorira oziroma da se uporabi pasivna strategija, s katero se izogibamo pogovorom o konfliktu.

Izhodišča in načela, ki bi jih morali upoštevati pri vsakokratni komunikacijski strategiji so resničnost, pravilnost in iskrenost. Resničnost predstavlja skladnost s pravnimi normami, pravilnost zahteva, da delujemo v največji možni meri usklajeno z dosegljivim znanjem (strokovno), iskrenost pa, da so akterji prepričani v pravilnost in upravičenost svojega delovanja (Kos, 2002:123).

Pomembna je tudi vzpostavitev ustreznega prevajanja med strokami ter med družbo in posamezniki. Do komunikacijskih težav in nerazumevanja konflikta nemalokrat prihaja prav zaradi nerazumevanja specialnih jezikov. Sistemska diferenciacija in specializacija samodejno povzročata interdisciplinarne komunikacijske težave (Kos, 2002: 53).

4 RAZVOJ ŠPORTNIH, REKREACIJSKIH IN DRUGIH PROSTOČASNIH DEJAVNOSTI V GORSKEM PROSTORU

Prve pristope na lažje dostopne gore so izvedli pastirji, lovci, kmetje in rudarji. Takratna raba gorskega prostora je bila predvsem instrumentalna. Prvi protagonisti hribolazništva in gornišтва kot prostočasovne dejavnosti so posamezniki, ki so imeli na voljo ustrezne vire, predvsem denar in čas¹.

Začetki neinstrumentalnega obiskovanja gora v Evropi segajo daleč nazaj, najmanj do renesanse. Do prve pomembnejše turistične ekspanzije v gorski prostor pri nas pa je prišlo šele v letih od 1880 do 1914, kar pomeni prvi vpliv turizma na gorski prostor. Osrednjo turistično privlačnost je predstavljala estetika gorske pokrajine (Jeršič, 1999: 48). Ob estetskih se pojavijo tudi domoljubni motivi za obisk gora. Tako Triglav nastopa kot objekt narodnega boja med slovenskim in nemškim narodom. Leta 1893 ustanovijo Slovensko planinsko društvo, katerega cilj je razvoj slovenske turistike, z zaznamovanjem poti in drugimi ugodnostmi privabljati tujce, poleg tega pa s slovenskimi napisi »pokazati tujcem slovensko lice naše domovine« (Vdovič, 1895: 88). Nemci so imeli v slovenskih deželah namreč velik političen in gospodarski vpliv. Markirali so poti in postavljali nemške napise, tako da so obiskovalci imeli vtis, da so na nemškem ozemlju (Ložar, 1933).

Velik prelom je predstavljala leta 1870 zgrajena gorenjska železnica od Ljubljane do Trbiža, ki je približala gorski svet mestnemu okolju in nižjim družbenim slojem. Leta 1906 je bila dokončana še Bohinjska proga od Jesenic prek Bohinjske Bistrice, Mosta na Soči do Gorice in naprej do Trsta. Takrat so domačini pričeli vabiti goste in planince. Reklamni plakati, nameščeni po postajah državne in južne železnice ter po hotelih, gostilnah in drugih lokalih, koder so se mudili domači in tuji hribolazci, so vabili v Triglavsko pogorje (Planinski vestnik, 1897).

Obdobje meščanskega planinstva (1870-1940) je obdobje zasebnih, ljubiteljskih interesov v gorah in planinah. Gornišтво ni bilo množično, alpinizem pa so gojili le redki posamezniki. Plezalni vzponi se v večjem številu pričnejo po letu 1906, ko je bila preplezana Nemška smer v Steni. Bolj kot posamezniki so delovale družbe (Piparji, Drenovci, Skalaši). Medtem, ko se je Slovensko planinsko društvo borilo za svoj obstanek in z gradnjo planinskih koč uspešno »osvajalo« slovenski gorski svet, so mladi želeli usmeriti svojo energijo v nove oblike delovanja: obiskovati gore ne le poleti temveč tudi pozimi. Vse bolj so razmišljali o plezanju v stenah, alpinizmu in smučanju. Leta 1921 je bil ustanovljen Turistovski klub Skala, ki je izvajal različne dejavnosti: markiranje, tečaje za markaciste, plezalno šolo, plezalne

¹ Gornišťvo se je pojavilo v Zahodni Evropi, še posebej v Angliji. Člani prve gorniške organizacije na svetu (Alpine Club), ustanovljene leta 1857 v Londonu, so veljali za petične avanturiste (Strojin, 1978: 95-97).

vzpone (najprej poleti, kmalu pa tudi pozimi), izdajanje knjig, fotografiranje, smučanje (turno in tekmovalno). Skala je prekinila tradicijo poletne hoje v hribe. Kmalu so bili osvojeni vrhovi gora tudi pozimi. Član Skale Henrik Tuma je alpinizem označil kot najintenzivnejši obrat kulturnega človeka k naravi. V etičnem pogledu so Skalaši poudarjali prenovu človeka v gornika, v njegovih vrlinah naj ne bi bilo več prostora za malomeščanstvo, osebne zadeve, rekorderstvo in za prestiž (Strojin, 2009).

V drugi polovici 19. stoletja so gore postale prostor nacionalističnih ideoloških interpretacij. V gore niso zahajali le iz radovednosti in občudovanja narave, pač pa je šlo za odraz uveljavljanja narodne skupnostne identitete. Gradnja planinskih koč, vpisovanje v knjige, žigosanje, markiranje poti je odraz manifestiranja kolektivne, t.j. nacionalne identitete. »Otvorjalo pa so se vedno nova zavetišča, izboljšala so se pota, ki so postala ponekod že kar promenadna; ni rastlo samo število planincev, vse drugačne goste imajo dandanes naše gore. Koliko je med njimi takih, ki nimajo **prav nobenega razumevanja za potrebe in skrbi naših planšarjev**. Umljivo je, da je zaradi te malomarnosti nastalo na nekaterih planinah nasprotstvo proti planincem; zgodi se celo, da pastirji poškodujejo oznake potov.« (Stiasny, 1933: 193-194).

Med vojnami se je struktura turistov spremenila, prevladovati je začel srednji sloj, po drugi svetovni vojni je turizem v gorskem svetu postal dostopnejši tudi za revnejši sloj prebivalstva. Po vojni je planinstvo postalo pravi »narodni šport«, alpinizem pa je postajal vse bolj športno usmerjen, začele so se primerjave z drugimi.

V obdobju 1955-1965 se je pojavil poletni množični gorski turizem. Glavno turistično dobrino je predstavljalo doživljanje gorskega prostora. Po letu 1965, vse do leta 1981 se prične obdobje, ko v ospredje stopi športna dejavnost obiskovalcev gorskega prostora, pozimi predvsem smučanje. Slednje je povzročilo potrebo po gradnji žižnic, gorskih restavracij in druge tehnične infrastrukture. Pričela so se preučevanja možnosti ureditve smučarske infrastrukture, še posebej v višjem svetu po zgledu francoskih gorskih središč, kar bi omogočilo podaljšanje zimske sezone in popestritev ponudbe. Zaradi specifične reliefne oblikovanosti našega gorskega sveta večine projektov niso uresničili. V Alpah sta bili značilni dve glavni skupini turistov: tradicionalni poletni turisti so prihajali predvsem zaradi estetike gorske pokrajine, zimskošportne turiste pa so motivirale športne dejavnosti. Medtem ko se je do srede sedemdesetih let prva skupina zmanjševala, je druga zelo hitro naraščala (Jeršič, 1998: 48).

V drugi polovici osemdesetih let se življenjske vrednote ljudi spremenijo. Vse več ljudi je na delovnem mestu fizično neaktivnih, prostega časa je vse več, pomembno postane »biti fit in zdrav«. V ospredje stopa športna dejavnost in to prinese spremembe v poletnem in zimskem turizmu oz. nasploh v odnosu do gibalnih aktivnosti v odprtem prostoru. Tradicionalnemu planinstvu in alpinizmu se pridružijo nove, deloma modno pogojene in visoko specializirane športne dejavnosti: **gorsko**

kolesarstvo, kajakaštvo, rafting, športno plezanje, jadralno padalstvo, hoja in tek na smučeh, deskanje na snegu, in drugo. Današnji družbi se ponuja stotero možnosti iskanja doživljajev v gorskem prostoru.

5 DEJAVNOSTI V GORSKEM PROSTORU DANES

5.1 Vrste dejavnosti

Dejavnosti, ki se odvijajo v gorskem prostoru, se v novejšem času močno in hitro spreminjajo oz. postajajo bolj raznovrstne. Nenehno nastajajo nove dejavnosti iz katerih se razvijajo rekreativno športne subkulture. Prvotne dejavnosti v gorskem prostoru so bile lov, pohodništvo in opazovanje narave, kasneje se pojavijo sankanje, drsanje, fotografija, smučanje, gorništvo. Danes je dejavnosti mnogo več. K omenjenim moramo prišteti še rafting, kajakaštvo, soteskanje, športni ribolov, gorsko kolesarjenje, vožnja s snežnimi sanmi, gorski tek, plezanje, hojo in tek na smučeh, alpsko smučanje po urejenih smučiščih, turno smučanje, alpinistično smučanje, snežno deskanje na urejenih smučiščih, snežno deskanje izven urejenih smučišč, letenje z ultralahkimi letali, jadralno letalstvo, jadralno padalstvo, zmajarstvo, smučanje s pomočjo helikopterja (Jeršič, 1999), skakanje z objektov ali ostenij s padalom (base jumping), hojo po vrvi, deskanje z zmajem (kitesurfing/kiteboarding), ledno plezanje, gobarjenje in drugo. Nekaterih dejavnosti niti ne moremo uokviriti v določene zvrsti, ker gre za t.i. »grassroots« dejavnosti (dejavnosti, ki so nastajale od spodaj in se mešajo s številnimi zvrstmi športov ter še niso povsem ustaljene).

Slika 1: Raznovrstnost dejavnosti v gorskem prostoru (vir: osebni arhiv)

Figure 1: A wide range of activities in mountain areas

5.2 Vpliv značilnosti družbe na obiskovanje gorskega prostora

Dejavnosti, ki se dandanes odvijajo v gorskem prostoru so izraz aktualnih, t.j. sodobnih življenjskih vrednot. Splošni družbeni trendi in družbene značilnosti vplivajo na obiskovanje gorskega prostora, na razvoj dejavnosti in na dožemanje prostora. Današnji čas je čas individualnosti, identitetne zbežanosti, drugačnosti, posebnosti, kar ljudje izražajo tudi preko različnih športov in dejavnosti. Glavne poteze procesa družbene modernizacije so: odmik od sveta plačanega dela, usmeritev k lastnemu svetu, zasebnosti, samorealizaciji. Temu sledi spreminjanje spolno določenih vlog, individualizacija življenjskih usmeritev in poudarjanje postmaterialnih vrednot. Med zadnje štejemo skrb za kvaliteto življenja in medsebojne odnose, odkrivanje duhovnosti izven ortodoksnih religij, estetizacija življenja in visoko vrednotenje osebnih izkušenj (Ule, 2008: 27).

5.2.1 Prehod k individualnosti

Današnji čas je čas individualnosti. Po Javorniku (2006) je šport povezan s širšo družbeno ureditvijo. V času socializma so bili moštveni športi ideološko podprti, kot oblika kolektivizma je bil socializem nasproten današnjemu individualizmu. Pomembna je bila delavska skupnost, družba je bila orientirana okoli kolektivnih vrednot, zato se zdi logično, da se individualizem in alternativnost nista pojavljala v tolikšni meri (Javornik, 2006: 9). V prehodu iz kolektivizma v individualizem zavladajo v družbi zmedene razmere, vrednote postanejo nejasne, ljudje zato iščejo nove vrednote in nov smisel. Vodilo današnje družbe postane »DIY« (do it yourself) – napravi, izgradi si sam. Nekateri menijo, da je kriza vrednot odsev širše duhovne krize sodobnega človeka (Musek, 1993). Beck (2001) pravi, da »trpimo od novih oblik svobode« in ne od »krize vrednot«.

Individualizacija družbe je pomemben proces v postmodernih družbah (Beck, 2001). Pomeni željo po razlikovanju od drugih (Mlinar, 1994; Ule, 2004). Ljudje želijo biti posebni, edinstveni, svojo drugačnost kažejo s svojim videzom, slogom, mišljenjem, delovanjem. Mlajše generacije uvajajo nove trende, pojavlja se vse več raznih športov in dejavnosti, ki človeku omogočajo, da izživi svojo svobodo in zadovolji svoje želje. V današnji družbi individualne potrebe v veliki meri določajo način rekreativnega ukvarjanja s športom, zato se pojavlja toliko novih športnih panog. Klasične športne panoge izgubljajo svoj pomen. Zaznati je upadanje moštvenih športov in porast individualnih športov, ki nekako bolj sovpadajo z današnjo individualistično miselnostjo »izgradi si sam«. Ti športi nimajo strogo začrtanih formalnih pravil in ponujajo večjo svobodo v primerjavi z moštvenimi športi.

5.2.2 Pluralizem življenjskih svetov

Ustreznica individualizma je t.i. družba izbir ali pluralizem življenjskih svetov. Pojavijo se številne življenjske alternative in možnosti. Pluralizacija možnosti in želja privede do izredno bogate ponudbe možnosti, ljudje sami pa morajo oblikovati merila za lastno delovanje, kar jih sili v individualno akcijo in izgradnjo smisla (Javornik, 2006). Posamezniki pogosto gledajo na lastno življenje kot na projekt oz. umetniško delo, zato se čutijo krive ob morebitnih neuspehih. Podvrženi so nešteto izbiram, med katerimi se morajo kot novodobni konstituirani potrošniki, odločati. »Ideologija neskončnih možnosti« po ugotovitvah Saleclove (2011) ne osrečuje. Življenje v svetu neskončne konkurenčnosti celo krepi tesnobo. Tudi Schwartz (2004) ugotavlja, da se z večjo izbiro drastično zmanjša narava izbiranja. Ljudje nimajo časa za izpolnitev vseh lastnih želja in uporabo nešteti izbir. To se odraža tudi v gorskem prostoru, kjer prihaja do »fast gornišstva«, v ospredju je doseganje cilja, v ozadju pa doživljanje naravnega okolja.

5.2.3 Mobilnost in »brezmejnost« moderne družbe

Moderna družba je tudi izrazito mobilna družba (Ule, 2000), posameznik ima dostop do skoraj vseh lokacij. Ljudje želijo videti kraje, spoznavati in preizkušati navade drugih kultur. Gre za splošno zanimanje o prostorih, ljudeh, kulturah, značilna je odprtost do drugih ljudi in kultur ter sposobnost pozitivnega vrednotenja in sprejemanja drugih kultur (Urry, 1995). Ljudje potujemo zaradi različnih motivov in izbir, ponudbe je vedno več, oddaljeni kraji so lažje dosegljivi. Nekoč težko dostopna območja so vedno lažje dosegljiva, med njimi tudi gorski prostor.

5.2.4 Informacijska doba

Preko medijskih kanalov smo izpostavljeni neskončnemu pretoku podatkov. Potrebe ljudi po raznovrstnih informacijah so vedno večje, obenem pa nove informacije porajajo nove ideje in potrebe. Priča smo neverjetnemu napredku informacijskih tehnologij in razsežnosti socialnih omrežij. Informacijsko izobilje danes (v krajih razvitega sveta) omogoča dostop do pravzaprav celotnega korpusa znanja človeštva, proizvodov, storitev in drugih oseb. Preko medijev smo vsakodnevno seznanjeni z raznoraznimi izbirami doživetij v gorskem prostoru.

5.2.5 Beg pred urbano vsakdanjostjo

Po Kavčiču (2005) se v družbi, ki zahteva nenehna dokazovanja in tekmovanja v vsakdanjem življenju, pojavi »kriza smisla«, ki jo doživlja posameznik. Kavčič (prav tam) ugotavlja, da obstajajo najmanj štiri variante bega pred vsakdanom. Prvi je beg v sebe, kjer posameznik beži v lastno intimo, kar lahko vodi do obupa ali preko povzdigovanja samega sebe do različnih aktivnosti. Ostali trije tipi

so beg v svet primitivnih bitij, beg v otroški svet in beg v stvari (identifikacija, poenotenje s stvarmi). Variant bega je seveda še mnogo več. Nekatere so izrazito destruktivne (droge), druge lahko človeku celo pomagajo najti smisel življenja. Tovrstno krizo človek poskuša reševati tudi v boju z naravo oziroma v boju s samim seboj. Gorski svet prepozna kot primerno prizorišče takšnih bojev.

5.2.6 Trendi na področju prostega časa

V postindustrijski družbi postane prosti čas pojem pristnega in dragocenega življenja posameznika. Prostega časa ne zajemajo le s kvantitativnih izhodišč, ampak globlje s psihološkimi razsežnostmi, z osebno doživljanjem, ki subjektivno vrednoti prosti čas, katerega bistvo je končno taka in drugačna aktivnost (Lešnik, 1982). Po Lederman (1983, cit. po Černigoj Sadar, 1989) se je v Evropi prosti čas razvijal v štirih fazah: v petdesetih in šestdesetih letih je bila politika prostega časa usmerjena na specializirane oblike prostega časa in počitniške ponudbe, namenjene predvsem mladim. Z urbanizacijo in uvedbo petdnevnega delovnika ter porastom ostarele populacije se je politika prostega časa usmerila tudi na druge starostne skupine. V sedemdesetih letih se je zahtevi po materialni zaščiti okolja pridružila zahteva po duhovni zaščiti okolja. V zadnji fazi so se pokazale zahteve po kakovostnem življenju v bivalnem okolju. Varovanje in občudovanje okolja postane zelo močna, vendar tudi površinska in nedosledna usmeritev.

Zgodovinsko gledano je bil prosti čas praviloma privilegij vladajoče manjšine. Zato je pomemben dosežek modernih družb, da je minimum prostega časa zagotovljen precejšnji večini ljudem. Kvaliteta prostega časa je še vedno odvisna od socialnega položaja kot tudi od finančnih virov (Černigoj-Sadar, 1991: 88). Prosti čas zato ustvarja dodatne neenakosti in izključenosti. Večja možnost izbire, torej relativna neodvisnost od pripisanih socialnih vlog, ni samo glavni element prostega časa, ampak odločilen element pri evalvaciji kakovosti življenja. »V prostem času lahko govorimo o kalkulativnem hedonizmu: v prostem času počneš aktivnosti, ki ti koristijo v drugih sferah; če npr. skrbiš za privlačno telo, s katerim si »dviguješ ceno« na ženitvenem trgu. Pogosto se govori tudi o aktivni, konstruktivni ali celo inteligentni uporabi prostega časa (npr. šport, branje...) in pasivni uporabi (neselektivno gledanje televizije, igranje računalniških igraric...). Vsekakor pa ne smemo zanemariti, da prispevajo k izbiri o izrabi prostega časa (npr. obisk kina, šport, vadba v fitness centru ali zgolj lenarjenje) ekonomski in kulturni faktorji oz. kapital.« (Ule, Kuhar, 2002: 69).

Meje prostega časa so relativne, vsaka socialna skupina namreč opredeljuje svoj prosti čas v nekem referenčnem okviru, v odnosu do zahtev drugih za njo pomembnih socialnih skupin. Vsebina, sestava, pa tudi obseg prostega časa so odvisni od spola, starosti, izobrazbe, poklica, socialne pripadnosti, okolja, tradicije, imetja. Preživljanje prostega časa se spreminja glede na družbeno mobilnost, urbanizacijo, migracijo in s spreminjanjem življenjskega stila. Razlike med socialnimi skupinami so

lahko opredeljene z ekonomskimi viri, politično močjo ali socialnim ugledom. Statusne skupine se razlikujejo po življenjskem stilu, kulturnih okusih in interesih. Nematerialni viri so lahko bolj blagi kazatelji socialne diferenciacije kot dohodek oziroma posedovanje materialnih dobrin (Černigoj-Sadar, 1991: 86-87).

V visoko razviti družbi prihaja do spremenjenega vrednotenja prostega časa in s tem povezane kakovosti življenja. Vzroki, ki govorijo o vedno večjem, naraščajočem pomenu prostega časa so: hiter tehnični in tehnološki razvoj, urbanizacija prostora in življenja, spremembe v strukturi populacije, dvig življenjskega standarda, razvoj množične komunikacije, demokratizacija političnih odnosov, prestrukturiranje vlog v družini, podaljševanje obdobja mladosti in s tem izobraževanja. »Posamezna področja življenja spreminjajo svoje pomene in bolj kot posamezna področja življenja so danes v ospredju aktivnosti, ki jih posamezniki izvajajo in se z njimi identificirajo.« (Černigoj – Sadar, 1991: 13-15).

Splošne značilnosti in trendi razvoja prostočasnih dejavnosti so naslednji:

a Večanje obsega prostega časa

Delež prostega časa se je skozi čas povečeval. Vzrok najdemo v vidnem podaljšanju pričakovane življenjske dobe. Istočasno se je delovni čas med tednom skrajšal in število dni dopusta se je povečalo. V letu 1950 je bil delež prostega časa 86 prostih dni proti 279 delovnim dnevom; v letu 1990 je bil delež 165 prostih dni proti 200 delovnim dnevom in leta 2010 že 200 prostih dni proti 165 delovnim dnevom (Jeršič, 1999)².

b Vrednost prostega časa

Prosti čas ni samo čas, ki ostaja po delu, pač pa predstavlja čas, ki se ga namenja za zagotovitev kvalitete življenja, zdravja, uživanja življenja, družbene stike in prijateljevanje. Za posameznika ima čas poseben pomen. »Njegov čas« je omejen, je čas njegovega življenja. Po raziskavi Ule (1996) se mladi postopno distancirajo od prejšnjega prevladujočega sklopa vrednot: delo-zaposlitev-kariera-zasluge in se usmerjajo k bolj osebnemu vrednotnemu sklopu: medosebni odnosi, osebni razvoj-kreativnost-izobrazba-kakovostno vsakdanje življenje. Mladi danes iščejo delo, ki jim omogoča tako delo kot tudi zasebno življenje oziroma prosti čas (Ule, 2008).

c Aktivno preživljanje prostega časa

V današnji družbi postaja športna in rekreativna dejavnost vse pomembnejša vsakodnevna družbena praksa. Skrb za zdravje in dobro počutje, dobro psihofizično kondicijo, je zelo popularna. Nekoč so

² Zaposleni imajo sicer na razpolago manj prostega časa kot brezposelni, vendar pa ga slednji težko produktivno porabijo, saj za aktivno preživljanje prostega časa potrebuješ denar.

Ljudje svoj prosti čas namenili spanju in počitku, danes pa se uveljavlja želja po aktivnem počitku. Aktivno preživljanje prostega časa je povezano z večjim psihičnim blagostanjem, samospoštovanjem, pozitivnim mnenjem o sebi, več socialnimi interakcijami, z zadovoljstvom, z življenjem in srečo (Černigoj-Sadar, 1998). Ta preusmeritev je v pretežni meri posledica tega, da velika večina ljudi opravlja sedentarno delo, in da se zaradi obilne pomoči tehnologije ne gibljejo dovolj.

d Obnavljanje telesnih in duševnih moči

Prosti čas je vse bolj namenjen zdravemu obnavljanju telesnih in duševnih moči. Zdravje je že od nekdaj ena najvišjih vrednot človeka. Osnova je Hipokratovo sklepanje, da je telo zdravo, če se giba. Kar se ne giba, je mrtvo. Danes v družbi velja, da je šport zdrav.

e Hedonizem

Mnogi ljudje, ki opravljajo monotona, rutinska dela so vse bolj željni zabav, uživanja življenja. Močan je vpliv turistične industrije in industrije zabav. Tudi sicer govorimo o t.i. družbi doživetij. Uživanje je subjektivno oz. individualizirano. Hedonizem, uživanje ni več skrito oz. prikrito, turistična industrija odkrito igra na to karto.

f Asketizem

Na drugi strani nastopa asketizem, ki se upira potrošništvu in hedonističnim vrednotam s prostovoljno in zavestno odpovedjo materialnim, telesnim in duhovnim potrebam. Obiskovanje gorskega prostora in ukvarjanje z dejavnostmi posamezniku pogosto pomeni pot do samega sebe, materialno pomaga podrediti duhovnemu.

g Uživanje narave

Številne dejavnosti so vezane na naravo in okolje, na obiskovanje in udejstvovanje v privlačni krajini. Ljudje se želijo ukvarjati z dejavnostmi, ki so vezane na naravo. Vendar pa narava zanje ni samo prostor za izvajanje dejavnosti, temveč kraj za iskanje globljih doživetij. »Hrepenenje po naravi je pogojeno s socialno-psihološkimi nagibi, ki jih spodbujata tveganje in negotovost v sodobnem načinu življenja. Narava naj bi predstavljala zanesljivo konstanto, ki ljudem omogoča čustveno uravnovešanje.« (Romeiss-Stracke, cit. po Jeršič, 1999). Značilnosti narave sta negotovost in tveganje. Mnogi v naravi iščejo prav to dvojico, kot odziv na tehnološko »zaščiteno« sodobno življenje.

h Multifunkcionalno preživljanje prostega časa

Individualne potrebe so vse raznovrstnejše in se odmikajo od množičnih dejavnosti. Ponudba postaja vse bolj razvejana, raznolika in prilagodljiva. Poleg individualizacije narašča tudi težnja po čimbolj raznovrstnih doživetjih. Vse več je novih športnih aktivnosti, znotraj športov se oblikujejo nove specifične oblike. Nekdaj enosezonski športi postajajo celoletni, z dobro opremo tudi vreme in noč

nista več ovira. Pri tem seveda ne moremo zanemariti tega, da se raznovrstnost močno povečuje tudi zaradi interesov »industrije prostega časa«.

5.3 Percepcija gorskega prostora

»Narava ni to, kar dejansko obstaja, temveč je interpretirana podoba, ki si jo naredi človek.« (Schnedl, 1997: 252). Po Erjavcu (1994) so slovenske gore ideološka reprezentacija, ki jo populacija sprejema kot topos (nacionalne) identitete. Na eni strani so dosegljive kot geografski prostor, na drugi strani pa kot simbolni prostor, kjer vsakdo lahko najde »nekaj zase«. Slovenske gore so kot ničta institucija »prazen« prostor. Pripadnost goram, v simbolnem smislu, interpelira posameznike v subjekte. Lester (2004: 89-90) navaja: »To sklepanje je povzročilo nastanek sublimnosti in postopno so vse prazne stvari (še posebej gore in morja) postale primeri, ki določajo sublimnosti, mišljeni kot sprožilci za najvišja in najčistejša občutja«. Prav ta praznina daje posamezniku možnost, da si ustvarja »svoje svetove«. Proizvajanje sublimnosti je v človeku samem, sublimno je v pogledu, ki vidi sublimno (Zupančič, 1991, cit. po Eržen, 2003). Sublimno pomeni več kot lepo, več kot občudovanje gora, gre za občutke, ki so onkraj možnosti meritev in opisov: »Ko nekdo pristopi in ujame njen glas, ko zasluti zven ostrine in vzljubi lepoto njenega skladja, ne da bi jo znal razložiti, ni zašel v stranske poti domišljije ... Malokje in malokdaj je življenje tako bistro izčiščeno, intimno in z doživetjem bogato kot v gorski steni.« (Mejovšek, Škemperle, 1999: 14, 156). Sublimnost gora ni mogoče uokviriti v eno samo definicijo, saj so občutki in sprožilci od človeka do človeka različni: »Ob sublimnem, ki je nekaj nedoločenega in abstraktnega, mišljenje na nek način osupne in 'ostane brez besed'«. (Eržen, 2003: 30).

Po Kmeclu (1991) slovenske gore najpogosteje predstavljajo prostor nacionalne identitete, najbolj tipičen del nacionalnega teritorija, prizorišče zgodovinskega boja slovenskega naroda s tujci, pa tudi boja posameznika z naravo, prostor pobega iz mestnega življenja in prostor, kjer domnevno izginejo vse razredne razlike. Simbolika slovenskega gorskega sveta počasi izgublja narodotvorni naboj, vse bolj pa se kaže eksistencialna tematika, ki je vezana predvsem na »tegobe modernega načina življenja«. Večina ljudi dojema prostor kot materialnost, nekateri pa v njem zaznavajo tudi duhovno subtilnost (Strojin, 1999).

Značilnost postmoderne družbe je tudi iskanje prvobitnih in divjih prostorov. Gorski prostor se izkaže za popularno točko umika, ki jo ljudje konstruirajo kot svoj idealni »paralelni« prostor. Gore predstavljajo konstrukcijo naših lastnih individualnih svetov, paralelni prostor dolinskemu vsakdanjiku. Zaradi razlik med objektivnimi fizičnimi prostori in subjektivnimi mentalnimi podobami

je treba raziskovati tako ene kot druge in iskati morebitna razhajanja, s čimer lahko preprečimo morebitna nestrinjanja in nesporazume (Kos, 2002).

5.4 Motivi za pojav »ekstremnih« dejavnosti

»V tveganju je napredek. Brez napredka si ni mogoče zamišljati niti človeka na najnižji stopnji kulture, kaj šele na višji stopnji. Tvegajo posamezniki, množica pa ostane negibna. Seveda držnim posameznikom z leti marsikaj priznajo. V davni so jih imenovali 'čudake, posebneže', v novejši dobi pa 'ekstremiste'.« (Dular, 1959: 7).

Pojem ekstremen ni nov, zaslediti ga je možno med razvojem planinstva in alpinistike, ko so določene posameznike opredelili za ekstremiste. Skozi čas se ekstremna dejanja spreminjajo, meje možnega se vedno znova spreminjajo.

Definicije ekstremnih športov so zelo različne in nepregledne. Po Kavčiču (2005) zato, ker so dejavnosti nastajale z mešanjem številnih podzvrsti športov med seboj ter se niso pustile razvrstiti v organizacijske strukture. Težko jih je opredeliti, ker so težko določljivi tudi motivi zanje.

Lahko rečemo, da ekstremnih športov ni, so pa ekstremna dejanja. Tudi strokovna športna klasifikacija ne pozna ekstremnih športov. Izraz ekstremni pomeni »zelo oddaljen od povprečnosti česa, skrajn, pretiran«. V vsakem športu se zgodijo ekstremni dosežki, vendar pa zaradi tega ta šport še ni ekstremen. Ekstremen je spust s smučmi z Everesta, medtem, ko vsako alpinistično smučanje ni ekstremno. Ekstremnost je odvisna tudi od izvajalca. Za običajnega rekreativnega kolesarja je 200 km etapa z dvema dolgima vzponoma ekstremen podvig, za profesionalnega kolesarja pa ne.

Cilj naše naloge ni razprava o definiciji teh »nedefiniranih« športov. Kot ekstremne, alternativne, rizične, avanturistične jih opredeljuje zlasti medijska govorica. Johanna Rees pravi: »Označevalec 'ekstremni' se enostavno nanaša na naraščajoče število fizično in psihično intenzivnih aktivnosti, ki niso formalno prepoznane kot običajni športi s strani večine medijev ali družbe. Potreba po legitimaciji pa je bila izražena.« (Rees, 1997; Reinehart, 2002, cit. po Kavčič, 2005).

Za našo nalogo je bolj kot definicija t.i. ekstremnih športov pomembna ugotovitev, kam raziskave, študije, mediji in drugi uvrščajo obiskovalce gorskega prostora z gorskim kolesom. Razvoj gorskega kolesarstva sicer časovno sovпада z razvojem nekaterih ekstremnih športov. Lahko zato iščemo vzporednice z ekstremnimi športi? Besedo ekstremno bomo za našo nalogo uporabili predvsem iz praktičnega vzroka. Podatke iz naše ankete bomo primerjali z raziskavami, v katerih so določene subkulture, ki se nanašajo na našo raziskavo, opredeljene kot ekstremne.

V današnji družbi tveganja (Beck, 2001) bi bilo za pričakovati, da ljudje v gorah iščejo odmik od tveganja. Vendar pa se vse več ljudi ukvarja z ekstremnimi dejavnostmi, katerih glavna značilnost je prav nevarnost in določena mera tveganja. Poleg tveganja so del teh dejavnosti tudi izjemni fizični in psihični napor, ki se jim večina ljudi v svojem običajnem življenju poizkuša izogniti. Po drugi strani privlačnost ekstremnih dejavnosti ni presenetljiva, prav zato ker moderna tehnologija vse bolj odpravlja fizične napore. Udobno, s tehnologijo podprto življenje postaja dolgočasno, zato ljudje iščejo nove (stare) izzive. Kavčič (2005) se sprašuje, če je morebiti ukvarjanje z ekstremnimi dejavnostmi prav korelat družbe tveganja. Planinski vestnik že leta 1957 opredeli alpinizem kot pojav moderne družbe: »Znano je, da je alpinizem proizvod moderne družbe, produkt industrije, mest, burnega, naglega in intenzivnega življenja. Ni pa samo alpinistika produkt moderne družbe, temveč večina športov ali vsaj njihova množičnost ... Človek, ki živi v burnem mestnem življenju, postane pri svojem delu, pri vsakdanjih skrbih in načinu življenja utrujen in psihološko nasičen ...« (Jerovšek, 1957: 308). V raziskavi Burnik in Tušak (2005) ugotavljata, da je pri ljudeh, ki se ukvarjajo z ekstremnimi dejavnostmi izražena nadpovprečna potreba po dražljajih iz okolja kot pri »običajnih« ljudeh. Prav tako sta ugotovila, da nekateri tako rešujejo »dolinske« probleme, nekateri pa se na ta način potrjujejo. Športniki, ki se ukvarjajo z ekstremnimi dejavnostmi iščejo stimulacijo v umaknjenem okolju, proč od družbe, s športi se ukvarjajo zase. Zaradi občutka, ki jim ga šport nudi, iščejo stimulacijo v razburljivem življenjskem slogu (Kajtna in Tušak, 2004). Izjemni fizični in psihični napor pri teh dejavnostih sovpadajo s težkimi vsakdanjimi situacijami v življenju posameznika, na ta način se človek nauči prenašati bremena in reševati vsakdanje probleme.

Akterje ekstremnih dejavnosti lahko imenujemo za raziskovalce današnjega sveta, saj odkrivajo meje področij, ki jih še ne poznamo (smučanje z najvišjih gora sveta, solo vzponi v težkih stenah, prosti padci s pečin in raznih objektov, prodiranje v višave, v globino). Zgodovina preseganja meja je povezana z geografskimi odkritji, potovanji v daljne dežele in v neznane dele gora, podzemlja in drugega neraziskanega prostora. Nekateri antropologi poplavo »rekreacijskega avanturizma« razlagajo kot nostalgijo po bolj junaških časih velikih geografskih odkritij (Vivanco, Gordon, 2006, cit. po Kozorog, Poljak Istenič, 2013). Danes je svet bolj ali manj »odkrit«, še vedno pa ostajajo predeli, stene, globeli in izzivi, ki se jih novodobni raziskovalci lotevajo. »Ljudje ne umirajo zaradi slave. Odkar svet stoji, pa umirajo zaradi vroče želje odkriti v sebi skrite sile, ki te postavijo nad meje, v katere si ujet v mirnem zapečkarskem življenju, pa naj bodo to alpinisti, padalci, avtomobilisti, prostovoljni vojaki, letalci, raziskovalci in še in še ... Predolg bi bil seznam. Nekaj te neprestano žene, da spoznaš nevarnost in jo premagaš z lastno glavo in lastnimi rokami. Tisti trenutek si upaš sproščeno, z dvignjeno glavo pogledati v oči. Toda to je le trenutek in že vse ostane za teboj in treba je kreniti na novo pot.« (Zaplotnik, 2000: 63).

Prav tako gre za neke vrste »elitne« dejavnosti, ki niso množične. Z njimi se ukvarjajo le »izbranci«, kar je z ekološkega vidika ugodno. Vseeno je treba biti pazljiv, saj se iz ekstremnih oblik razvijajo »povprečne«, ki jih turistična industrija ponuja množicam. Ponudniki nudijo nadzorovane razmere brez resnega tveganja. Uporabniki pa se le spustijo v adrenalinsko dogodivščino. Kot najpogostejše dejavnosti te zvrsti lahko navedemo adrenalinske parke, skoke z elastiko, rafting, hydrospeed, športno plezanje in podobne dogodivščine, kjer posameznik ni prepuščen samo svojim izkušnjam, svojemu znanju, zaupanju vase. Ljudje so pripravljeni plačati za »drugačnost«, za »odklop«, za stvari in dejavnosti, v katerih želijo stopiti korak proč od vsakdanjika. Pri teh dejavnostih gre pogosto za organizirane množične dejavnosti. Množičnost v gorskem prostoru z ekološkega vidika ni prijazna, zato je razvoju teh dejavnosti potrebno posvetiti posebno skrb.

6 NOSILNA SPOSOBNOST GORSKEGA PROSTORA

6.1 Varovanje gorskega prostora: Alpe

Alpe so največji naravni in kulturni prostor srednje Evrope, ki se v loku 1200 km raztezajo med Ligursko obalo na zahodu in Panonsko kotlino na vzhodu, preko osmih držav: Francija, Italija, Monako, Nemčija, Švica, Lihtenštajn, Avstrija in Slovenija. V alpskem prostoru živi stalno 11 milijonov prebivalcev, letno jih obišče več kot 100 milijonov obiskovalcev. Konec 19. stoletja je začelo prebivalstvo v Alpah strmo naraščati, kar je povzročilo čezmerno izkoriščanje pašnikov in gozdov, obenem pa so se gradile velike alpske transverzale. Danes je v jugozahodnih Alpah in Južni Tirolski zaznana rast prebivalstva, tudi na račun turizma, medtem ko je za jugovzhodne Alpe, Veneto, Furlanijo – Julijsko krajino, Koroško, Štajersko in Slovenijo značilno odseljevanje (Košir, 2006). Nasprotje poselitve se na regionalni ravni kaže med razvitim lokalnim centrom in šibko okolico ter med rastjo krajev v dolinah in opuščanjem bivališč v gorskih strminah in izoliranih stranskih dolinah (Batzing, 1998, cit. po Košir, 2006).

Ena poglavitnih nevarnosti v gorskem prostoru je depopulacija stalnega prebivalstva. V iskanju boljšega zaslužka odhajajo mladi, medtem ko starejši ostajajo. Po raziskavah (Diamont, 2002) bi to neenakost odpravili oziroma zmanjšali z izboljšanjem konkurenčnosti gorskega prostora oziroma podeželja, tako, da bi kmetijsko proizvodnjo kombinirali s turistično dejavnostjo. Različne turistične in športne dejavnosti, ki so v zadnjem desetletju postale temelj alpskega turističnega gospodarstva, povečujejo pritisk na okolje in prostor.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja se je uveljavilo spoznanje, da je varstvo Alp najbolj učinkovito, če se zanj odločijo vse države, ki si ta prostor delijo. Tako so se na pobudo CIPRE (Commission Internationale pour la Protection des Alpes, Mednarodna komisija za zaščito Alp) pričele aktivnosti, ki so leta 1991 pripeljale do sprejetja Konvencije o varstvu Alp. Njen osnovni namen je zagotoviti varstvo in trajnostni razvoj v Alpah. Od drugih pogodb se loči po tem, da s svojimi določbami skuša zagotoviti trajnostni razvoj na konkretnih gospodarskih področjih. Izraža konkretne razmere in potrebe v Alpah in se po tem loči od kasneje sprejete Agende 21. Regionalna konvencija povezuje prizadevanja za preprečevanje nadaljnega ogrožanja Alp in spodbuja njihovo celovito varstvo z zagotavljanjem trajnostnega razvoja. Osnovni namen je v medsebojnem sodelovanju izvajati enotno politiko varstva alpskega sveta na področjih, za katera so predvideni tematski protokoli. Cilj ukrepov na področju prostorskega načrtovanja je zagotavljanje varčne in preudarne rabe ter usklajenega razvoja celotnega prostora. Cilj ukrepov na področju turizma in prostega časa pa je usklajevanje turističnih in sprostitevni dejavnosti z ekološkimi in družbenimi zahtevami, z omejevanjem dejavnosti, ki škodijo okolju, ter še posebno z določanjem območij miru.

Leta 1995 je sporazum ratificirala tudi Slovenija. Protokol o izvajanju Alpske konvencije na področju urejanja prostora in trajnostnega razvoja zahteva, da mora imeti alpsko prebivalstvo možnost opredelitve svoje lastne zamisli o družbenem, kulturnem in gospodarskem razvoju. Alpe so istočasno turistična in rekreacijska destinacija za milijone ljudi s celega sveta. Glavni cilj protokola Turizem je prispevati k trajnostnemu razvoju alpskega prostora z okolju primernim turizmom. Obvezujoči ukrepi in priporočila morajo upoštevati interese turistov in domačinov. Občutljivi alpski ekosistemi čutijo posledice zaradi vplivov turizma, podnebnih sprememb in posegov v prostor. To zahteva usmerjeno ukrepanje in skrb za ekološko ravnotežje alpskega prostora.

Leta 1972 so bile sprejete smernice za varstvo okolja in leta 1992 smernice za trajnostni razvoj – Agenda 21. Gre za 800 strani obsegajoč dokument, globalni akcijski načrt za 21. stoletje, ki opredeljuje vzpostavitev nove okoljske vzgoje in razvojne etike, ki temelji na načelih trajnosti. »Trajnostni razvoj naj bi zadovoljil potrebe zdajšnje generacije, ne da bi omejil razvojne možnosti prihodnjih.« (The World Commission on Environment and Development, 1987). »Trajnostni razvoj pomeni izboljšanje kakovosti človekovega življenja znotraj naravne sposobnosti podpornih ekosistemov.« (UNESCO, 2004). Po Plutu (2002) naj bi v primeru upravljanja z omejenim naravnim virom upoštevali tri temeljna pravila: 1) stopnja rabe obnovljivih virov ne sme preseči njihove stopnje obnavljanja; 2) stopnja rabe neobnovljivih naravnih virov ne sme preseči stopnje zamenjave z obnovljivimi; 3) stopnja različnih emisij (in odpadkov) ne sme preseči absorpcijske (nevtralizacijske) zmogljivosti okolja.

6.2 Možnosti in omejitve gorskega turizma

Potrebe in zahteve obiskovalcev so vse bolj raznolike, zato nosilci turistične ponudbe gorski prostor opremljajo z novimi napravami in ponujajo vse pestrejšo izbiro. Skladno s predpisi in priporočili mora biti razvoj turizma in dejavnosti v prostoru usmerjen v smeri trajnostnega razvoja in vzpostavljati optimalni okoljsko-razvojni model. V Zakonu o spodbujanju razvoja turizma je trajnostni razvoj opredeljen kot eden od temeljnih načel razvoja Slovenije. Področje normiranja trajnostnega razvoja v Sloveniji temelji na upoštevanju ciljev in usmeritev Sveta Evrope in Evropske unije. Področje pravno urejajo: Zakon o urejanju prostora, Zakon o graditvi objektov in Politika urejanja prostora RS. Pravni normativi podeljujejo primerjalne prednosti za turizem območjem z naravnimi kakovostmi, kulturni dediščini in prepoznavnim krajinskim območjem. Kot ostala turistično privlačna območja opredeljujejo tista, ki omogočajo nekatere specifične in sezonsko vezane oblike turizma, predvsem dejavnosti, vezane na vodo in zimske športe, ter območja, ki so opremljena z ustrezno turistično-rekreacijsko infrastrukturo.

Razvoj turizma je za marsikatero območje eksistenčnega pomena, saj je v številnih alpskih regijah turizem glavna ali celo edina gospodarska dejavnost. Poleg gradnje infrastrukture se v zadnjem času soočamo tudi s problematiko »prodiranja« obiskovalcev v sorazmerno naravne in posebej občutljive dele gorske narave, kot so divjina, stene, soteske, gorske reke.

Leta 1993 je komisija za varstvo gora Mountain Protection Commission pri Zvezi planinskih organizacij sprejela resolucijo o učinkovitejšem varstvu gorske narave in okolja, s poudarkom na pomenu gorništva in njegovih izvirnih usmeritev, to je vračanje k skromnosti in preprostosti planinskih postojank, odprtost in prost dostop do gorskih območij, odgovornost vseh obiskovalcev za razmere v gorskem okolju in dolžnost preprečevanja škodljivih posledic, razbremenitev gorskih območij z zmanjševanjem števila obiskovalcev (Košir, 2006).

Vprašanje kako uskladiti turistične in rekreacijske dejavnosti z ekološkimi in socialnimi zahtevami si postavlja tudi Alpska konvencija, s protokolom »Turizem«, in odgovarja: »Prednost naj se daje oblikam turizma, ki čim manj škodljivo vplivajo na naravo in lokalne skupnosti«. Omenjena konvencija ter drugi dokumenti mednarodnih organizacij zagovarjajo naslednje: »vzpostavljajo naj se naravovarstvena območja in cone miru, v katerih naj se določijo pokrajinski deli v katerih naj bi imeli varstvo narave absolutno prednost pred drugimi rabami; v obsežnih območjih naravovarstvenih in sonaravnih ekosistemov ter pokrajinah z edinstvenimi krajinskimi vrednotami naj bi se vzpostavile tudi cone miru, v katerih bi se odpovedali turistični infrastrukturi; v prostorskih planih nekaterih alpskih regij so predhodno usmeritev še razširili: infrastrukturni objekti, naprave in ureditve za alpsko smučanje naj se izboljšajo prvenstveno z izpopolnitvijo in kvalitativnim izboljšanjem v obstoječih smučarskih območjih.

Alpska konvencija določa da se mora »razvoj turizma približati ravnotežju med zagotavljanjem lokacij za turiste in preprečevanjem negativnih vplivov turizma na okolje. Prav tako je treba načrtovati s ciljem spoštovanja, ohranjanja in podpiranja kulturne in družbene samobitnosti avtohtonega prebivalstva ter zagotavljanja njegove življenjske osnove, še posebno poselitve in gospodarskega razvoja, ki sta znosna okolju, ter pospeševanje medsebojnega razumevanja in partnerskega vedenja med alpskim in zunajalpskim prebivalstvom«.

Konflikti med ohranjanjem narave in prostorskim načrtovanjem so v območjih slovenskega alpskega prostora najbolj izraziti v Triglavskem narodnem parku. Cilj vseh narodnih parkov na svetu je ohraniti naravne znamenitosti v njihovem izvirnem, naravnem stanju. Ideja se zdi preprosta, toda pot do cilja je težka in odgovorna: varovati in omogočiti ljudem, da jo doživijo na način, ki bo v dobro naravi in v zadovoljstvo obiskovalcem.

Nosilno sposobnost gorskega prostora danes ogrožajo predvsem degradacijski procesi, uničevanje gozda, prekomerna paša in erozija, ki jo povzroča obdelovanje manj primernih površin za poljedelstvo, zemeljski plazovi, globalno onasneževanje ter izgube habitatov in genske raznovrstnosti. Ogroženost alpskega prostora predstavljajo ostarelo prebivalstvo, turizem, promet, onesnaževanje okolja ter ogroženost naravne in kulturne dediščine.

Naravovarstveni standardi v zavarovanih in drugih ekološko pomembnih območjih zagotovo omejujejo ali celo onemogočajo razvoj določenih dejavnosti, med katere sodi turizem. Zaradi njegove posebnosti in atraktivnosti predstavljajo razvojno in tržno priložnost, pri čemer je pomembno zagotavljanje trajnostnega razvoja in načrtovanje v okviru zmogljivosti okolja. Absolutni odgovori o nosilni sposobnosti gorskega prostora, o razmerju obiskovalcev gorskega prostora do okolja in prostora, niso na voljo. Na splošno sicer velja, da je treba razvoj turizma in dejavnosti v določenih območjih gorskega prostora zavreti, vendar je težko določiti mejo, saj je pogosto težko določiti kakšno okolje in prostor naj bi ohranjali. Tako so vrednostne sodbe pogosto zelo subjektivne (Jeršič, 1999).

Primeri iz razvitih gorskokolesarskih destinacij (Škotska, ZDA) in tržne raziskave o razvoju gorskega kolesarstva (Radsport-Branchenstudie, 2010, cit. po Zajc, Berzelak, 2014) kažejo, da se največji razvoj gorskokolesarskih poti usmerja prav v naravno okolje, zato je pomembno iskanje optimalnega razvojno-okoljskega razvoja gorskega prostora. Pritiski turistov in obiskovalcev TNP kažejo, da se ne bodo zlahka sprijaznili s politiko omejevanja. Kozorog in Poljak Istenič (2013) v raziskavi ugotavljata, da je iskanje kompromisa boljše od prepovedovanja. Kompromis pomeni dovoljeno izvajanje neke dejavnosti na določenem območju parka in njeno prepoved zunaj tega območja. Zakon TNP postavlja različnim športom različne teritorialne meje, le planinstvo in njemu sorodne dejavnosti niso teritorialno omejene. Ker meje niso enake za vse dejavnosti, se meje postavljajo tudi med akterji različnih dejavnosti.

7 KOMPLEMENTARNOST OHRANJANJA NARAVE IN RAZVOJA GORSKEGA PROSTORA

7.1 Varstvo gorske narave

Zavest o potrebi po varstvu narave v Evropi se je razmahnila zlasti »po pomladi narodov« leta 1848, ko so ljudje pričeli iskati svojo identiteto v jeziku, kulturi, narodnih simbolih. Vzporedno s tem in na podoben način svojo veljavo pridobivajo tudi objekti v naravi, npr. jezera, močvirja, izviri, slapovi, drevesa, jame in drugo. Ker ni bilo mogoče varovati vse narave, so se prvi naravovarstveniki osredotočili na dele, ki so bili za njih vrednejši, to so bili predeli divjine, naravne znamenitosti in estetsko izjemno privlačne pokrajine. Prvi naravovarstveniki so tako uporabljali t.i. »konservatorski princip«, osredotočili so se na dele, ki so bili za njih vrednejši (Klemenčič et al., 2010).

Leta 1872 so razglasili prvi narodni park na svetu – Yellowstone, leta 1890 pa še narodni park Yosemite. Tej zamisli sledi tudi Evropa in leta 1909 na Švedskem razglasijo prvi narodni park v Evropi. V Alpah pa je bila prva Švica, ki je leta 1914 ustanovila Švicarski narodni park Engadine.

Prvi celoviti slovenski naravovarstveni program predstavlja Spomenica, ki jo je leta 1920 Odsek za varstvo prirode in prirodnih spomenikov pri Muzejskem društvu za Slovenijo izročil pokrajinski vladi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ena izmed pomembnejših je zahteva po ustanovitvi visokogorskih narodnih parkov: parka v Kamniških in Savinjskih Alpah in parka v Dolini sedmerih triglavskih jezer s Komarčo. Kot glavna cilja varstva narave sta opredeljena »koristiti znanstvu in obenem dvigniti ugled naše države« (Klemenčič et al., 2010).

Leta 1924 je v Sloveniji razglašen alpski varstveni park v Dolini triglavskih jezer. Pred tem pa je že leta 1892 zavarovano območje Rajhenavskega pragozda na Kočevskem, z namenom ohranjanja dediščine narave za zanamce. Takratni oskrbnik gozdov dr. Leopold Hufnagel je v načrtu za gospodarjenje z gozdom izločil dva oddelka s pripombo, da se ohranita kot pragozd (Šolar, 2009). To lahko označimo za enega prvih znanih primerov zavestnega naravovarstvenega ravnanja na Slovenskem. Leta 1949 so zavarovali »gorsko skupino Martuljek«, leta 1951 dolino Male Pišnice ter alpinetum Julijana, alpinetum v steni Kukle, arboretum Trenta, gozdni rezervat pod Kuklo, predel med Mlinarico in Razorjem ter korita Mlinarice.

Leta 1961 so sprejeli Odlok o razglasitvi Doline sedmerih triglavskih jezer za narodni park. Novi park je bil za polovico večji od parka iz leta 1924, še večjo razširitev pa je doživel leta 1981 s sprejetjem

novega Zakona o Triglavskem narodnem parku³. Danes velja Zakon o Triglavskem narodnem parku, sprejet v letu 2010.

Temeljni naravovarstveni predpis v Sloveniji danes je Zakon o ohranjanju narave, sprejet leta 2004, ki v 1. členu določa, da se morajo posegi v naravo načrtovati in izvajati tako, da ne okrnijo narave. Pravna ureditev ohranjanja narave se nanaša na varstvo naravnih vrednot in ohranjanja biotske raznovrstnosti ter udeležanje ustavne določbe o varstvu naravne dediščine, saj obsegajo naravne vrednote vso naravno dediščino na območju Slovenije. Varstvo najvrednejših delov narave se zagotavlja z ustanovitvijo zavarovanih območij na državni in lokalni ravni.

V Sloveniji imamo Triglavski narodni park, tri regijske parke: Kozjanski regijski park, Škocjanske jame, Notranji regijski park, 45 krajinskih parkov, 1 strogi naravni rezervat, 54 naravnih rezervatov in 1162 naravnih spomenikov (ARSO, 2014). Zavarovana območja se deloma prekrivajo z varstvenimi območji Natura 2000. Zavzemajo manjšo površino kot območja Nature 2000, imajo pa višjo stopnjo organiziranosti z izdelanimi upravljalskimi načrti in določenimi upravljalci. Slovenija ima 12,5 % svojega ozemlja zavarovanega z različnimi varstvenimi kategorijami in 35,5 % ozemlja zavarovanega v okviru Nature 2000 (ARSO, 2012).

7.2 Kultura in etika obiskovanja gorskega prostora

V gorah veljajo napisana in tudi nekatera nepisana pravila. »Kantova filozofija praktičnega uma« pravi, da je osnova moralnega ravnanja in moralnosti zavest o dolžnosti, občutje, da se nekaj mora. Ta ne sme izhajati iz nekih zunanjih zapovedi, temveč mora biti utemeljena na nekih razumskih, moralnih načelih. Moralno delovanje je tisto ravnanje, ki je splošno veljavno in nujno (Musek, 1993).

Moralna in etična načela vključujejo »notranjo sankcijo«, ki človeka bolj nadzoruje kot sankcije zunanjih dejavnikov. Morala je toliko bolj učinkovita, kolikor bolj je ponotranjena, kolikor bolj oseba posvoji (Marušič, 2001). Med etiko in moralo na eni strani ter med zunanjimi dejavniki oziroma zakonskimi določili na drugi strani je pomembna razlika.

Za komplementarnost ohranjanja narave in razvoja gorskega prostora je treba doseči ponotranjenje motivacije za okolju naklonjeno vedenje. Če izhajamo iz Maslowe hierarhije potreb, imajo v razvoju

³ Pred tem je potekala razprava o gradnji »triglavskih žičnic«, pravzaprav o gradnji velikega smučišča v dolini Krme. Prevladali so naravovarstveniki, kar še danes nekateri obžalujejo, ker se je s tem Slovenija odpovedala možnosti, da bi prišli do res velikega visokogorskega smučišča.

posameznika prioriteto vrednost stvari, ki so povezane s čutnimi ugodji in zadovoljstvi, sledijo vrednote, dosežki, uveljavljanje, moč. Nato sledijo moralna in etična načela, vedno pomembnejši postaja čut za dolžnost in odgovornost, t.i. notranji kompas, ki ga posamezniki imajo ali pa tudi ne. Nazadnje pa se vse bolj usmerjamo k rasti, osebnostnem izpopolnjevanju in k višjim nadosebnim ciljem – ustvarjalnosti, osmišljanju lastne eksistence in samopreseganju (Musek, 1993). Priporoča se »nova etika« ravnanja obiskovalcev gorskega prostora, ki ne bo več zahtevala vse višjih standardov udobja, infrastrukture in drugih posegov za zadovoljevanje hedonističnih želja posameznikov in družb. Zimbardo in Leippe (1991, cit. po Polič, 2004: 176) navajata, da obstajajo dokazi o učinkovitosti izobraževalnih okoljskih programov pri otrocih oziroma v zgodnjem obdobju posameznika, ko se vrednote še oblikujejo.

Leta 2002 so v Innsbrucku sprejeli Tirolsko deklaracijo, s katero so predstavili možnosti, ki jih gorski svet ponuja za športno dejavnost in osebno rast, obenem pa tudi za medsebojno spoznavanje in spoštovanje med gorniki, med kulturami ter med ljudmi in naravnim okoljem. Temelji na naslednjih vrednotah: človekovo dostojanstvo, življenje, svoboda in sreča, nedotakljivost narave, solidarnost, samouresničitev, resnica, odličnost in pustolovščina. Deklaracija ni zakonik ali seznam podrobnih navodil, ampak opredeljuje temeljne vrednote gorskih športov, postavlja načela in merila vedenja v gorah, oblikuje etična merila za ravnanje v kritičnih situacijah, vpeljuje etična načela, po katerih naj javnost ocenjuje in presoja gorske športe, ter omogoča začetnikom spoznavanje vrednot izbranega gorskega športa. Eden od ciljev deklaracije je predstaviti možnosti za spoštovanje med gorniki, med kulturami ter med ljudmi in naravnim okoljem. Gre za zapis etičnih načel in vrednot, na katerih temelji gorniška kultura in so izoblikovani tako, da ustrezajo sodobnemu načinu življenja, obenem pa ohranjajo številna nepisana pravila.

8 ODNOS MED VREDNOTAMI IN DEJANSKIM OBNAŠANJEM

Samoumevno se nam zdi, da med načeli trajnostnega razvoja gorskega prostora in resničnostjo obstaja (precejšen) razkorak. Do razkoraka pride zaradi konflikta med potrebami in vrednotami ali zaradi konflikta med samimi vrednotami. Pri prvem gre za potrebe, ki predstavljajo takojšnjo zadovoljitev, medtem ko vrednote predstavljajo »odloženo«, kasnejšo zadovoljitev. Vrednotam enim lahko nasprotujejo vrednote drugih. Na primer vrednote pohodnikov lahko nasprotujejo vrednotam gorskih kolesarjev. Družbeni konflikti pogosto nastanejo prav zaradi različnih vrednot, pa čeprav med ljudmi, ki so nosilci vrednot sploh ni fizičnega kontakta⁴.

Musek (2000) ob iskanju odgovora na vprašanje, kakšen je odnos med vrednotami in dejanskim obnašanjem, ugotavlja, da je med našim obnašanjem in vrednotami mnogokrat zelo malo ujemanja, kar naj bi vodilo v »krizo vrednot«. Vendar razhajanje med vrednotami in obnašanjem ni pravilo. V življenju nam mnogo dejavnikov preprečuje, da bi vedno ravnali skladno z vrednotami. Prav tako bi bilo narobe, če bi na podlagi neskladja med obnašanjem in vrednotami sklepali, da upoštevanje vrednot ni pomembno ali celo potrebno. Prav zaradi neskladja so vrednote, vzgoja in oblikovanje značaja še toliko pomembnejše in potrebnejše (Musek, 2000).

Vrednote so relativno stabilne in trajne, bolj kot nekatera druga prepričanja ali stališča. To ne pomeni, da so nespremenljive. Vrednote se v pravem pomenu posameznika verjetno oblikujejo šele v najstniških letih, govorimo o t.i. zrelem pojmovanju vrednot, kar zahteva oblikovane zmožnosti abstraktnega mišljenja (Musek, 1993). Pri oblikovanju individualnih vrednot, vrednostnih hierarhij in sistemov, imajo pomembno vlogo tudi izkušnje. Tista področja in dejavnosti, v katere vlagamo veliko duševne in osebne energije, pridobivajo na vrednosti. Vsekakor se vrednote spreminjajo skozi celotno življenje posameznika.

Po Museku (1993) gre pri človeku za t.i. motivacijski dualizem, ko ima dvojno naravo, nižjo in višjo, zemeljsko in nebesno, nagonsko in kulturno, telesno in duhovno. Gre za razdvojenost med čutnimi poželenji in duhovno rastjo, težko se odreka prvim, hkrati pa hrepeni po duhovnem razponu. Raziskovalec človekove motivacije Sigmund Freud je poudarjal predvsem, da smo ljudje gonska bitja,

⁴ Iz raziskave enega prvih raziskovalcev na področju neskladja med vrednotami in obnašanjem, psihologa La Piere, izhaja, da se npr. belci z najhujšimi rasnimi predsodki v konkretnem stiku s črnci sploh ne obnašajo tako, kot bi pričakovali. Sicer jih omenjajo kot sodrga, obenem pa pravijo, da je črnc, ki ga pozna, pravzaprav čisto v redu človek. Predsodki niso posledica dejanskih izkušenj in se jih tudi ne držimo pri konkretnih odnosih. Se jih pa držimo na ravni neosebnega stika.

njegov naslednik Alfred Adler pa je zaznal bistveno razliko med motivi, ki delujejo kot sile (nagoni, potrebe), in motivi, ki delujejo kot nekakšni magneti (cilji, ideali).

8.1 Gore – pustolovska arena?

Danes se povsod po svetu, ne samo v Alpah, srečujemo s problemi in težavami prodiranja ljudi v najbolj skrite in nedostopne predele gorskega sveta ter z množičnostjo obiskovanja gorskega sveta. Na najvišjih vrhovih sveta se kopičijo smeti raznih odprav in ekspedicij, gradi se infrastruktura, ki nas pripelje do vseh kotičkov tega »nadzemnega« sveta, obenem pa bi ljudje želeli to »nadzemnost« doživeti. Prav s temi posegi v »divjino« in nekoč težko dostopnega sveta se pomen gorskega sveta spreminja. Razvoj turizma vpliva tako na naravno dediščino gora kot kulturno dediščino prebivalstva.

Zaznan je paradoks v mišljenju posameznikov in družbe. Na eni strani bi ohranjali okolje, na drugi strani bi še vedno gojili svoje dejavnosti. Ljudje se zavedajo vse večje raznovrstnosti dejavnosti, množičnosti in večjih obremenitev okolja, vendar dokler problematika v zadostni meri ne seže na »njihovo dvorišče« (sindrom NIMBY), se s tem ne želijo obremenjevati. Prav tako se jim poseg posameznika ne zdi škodljiv glede na vse ostale dejavnike obremenitve okolja. Zavedajo se povečane onesnaženosti prostora, vendar se jim to ne zdi zastrašujoče. Ugotovitev Lundberga s sodelavci je, da imajo subjektivne razdalje tudi čustvene posledice. Eksponencialno določajo čustveno odbijanje oddaljenih dogodkov. Večja kot je zaznana razdalja med krajem, kjer posameznik živi, in nekim drugim krajem, manj se čuti vpletenega v tamkajšnje dogodke (Polič, 2002).

8.2 Jaz in okolje, jaz v okolju, okolje v meni: doumevanje okolja

Razlika med resničnim okoljem in našo sliko o njem ima pomembno vlogo v prostorskem vedenju. Gre za dve vedenji, za zemljepisno in za vedenjsko okolje. Zemljepisno je le eno, vedenjskih je toliko, kot je ljudi. Ko ima človek določeno sliko o prostoru, postane ta zelo odporna na spremembe, potrebno je veliko nasprotnih podatkov, če želimo doseči spremembo vedenja v prostoru.

Mnoge ugotovitve kažejo, da je za ravnanje ljudi pogosto pomembnejša njihova zaznava okolja kot pa stvarne razmere. Del te zaznave so spoznavni zemljevidi, notranje zastopstvo prostorske organizacije zunanjega sveta, obnovljeno iz spomina. Pri spoznavnih preslikavah okolja gre za proces, sestavljen iz vrste psiholoških pretvorb, s katerimi posameznik pridobiva, kodira, shranjuje, obnavlja in dekodira obvestila o relativnih položajih in lastnostih pojavov v vsakdanjem okolju (Downs in Stea, 1973, cit. po Polič, 2002). Gre za pomemben element, saj je od zemljevidov odvisno tudi vedenje v prostoru. Po

Poliču (2002) morajo spoznavni zemljevidi vsebovati obvestila o položaju objektov in pojavov ter o njihovih lastnostih. Ob tem je treba upoštevati možnost določenih odstopanj, kot npr. da posameznik v okolje vnaša svoja pričakovanja, stališča, simboliko, kar povzroča, da je spoznavni zemljevid nepopoln, izkrivljen, poenostavljen, toda še vedno uporaben. Nudijo obvestila o neposredni zaznavni izkušnji kraja in o spoznavni predelavi osebne izkušnje in obvestil, ki odražajo tudi posameznikovo nevednost, predsodke in prepričanja.

8.3 Pasti in protipasti

Vzrok razkoraka med vrednotami in dejanskim obnašanjem akterjev v gorskem prostoru lahko iščemo tudi v vedenjskih pasteh, pasteh časovnega odloga in pasteh nevednosti.

Vedenjske pasti se nanašajo na situacije, v katerih se posamezniki ali skupine lotijo neke dejavnosti, ta kasneje postane nezaželena, a je z njo težko prenehati. Marsikatera dejavnost se je pričela v gorskem svetu odvijati spontano, z njo so se ukvarjali posamezniki in v obdobju njenega »rojstva« in začetnega razvoja ni bila prepoznana kot nezaželena. Z razvojem dejavnosti, z njeno razpoznavnostjo in vse večjim številom akterjev dejavnost sčasoma postane nezaželena, vendar se ji ne želijo odpovedati.

Po Plousu (1993, cit. po Polič, 2002) bi naše primere lahko opredelili kot past časovnega odloga, ki se nanaša na razmere, ko kratkoročna korist ali ugodje nasprotujeta dolgoročnim škodljivim posledicam, oziroma protipast, ko kratkoročno neugodje nasprotuje dolgoročnim koristim. Ljudje, ki se ukvarjajo z določenimi dejavnostmi v gorskem prostoru se pogosto zavedajo dolgoročnih posledic, vendar jih ne upoštevajo.

Pri pasteh nevednosti se ljudje negativnih posledic ne zavedajo oziroma jih ne zmorejo predvideti. To zasledimo tudi pri obiskovalcih oziroma akterjih v gorskem prostoru, ki se ne zavedajo, da s svojo pojavnostjo oziroma svojim delovanjem negativno vplivajo na prostor.

9 KOLESARSTVO KOT NOVA UPORABA GORSKEGA PROSTORA

9.1 Gorsko kolesarstvo – predstavitev dejavnosti

Gorsko kolesarstvo je razmeroma mlad šport. Razvije se v prvi polovici sedemdesetih let v Združenih državah Amerike. Pri nas se začne razvijati slabih deset let kasneje. Po kategorizaciji IMBA (International Mountain Bicycling Association, Mednarodna zveza za gorsko kolesarstvo) so zvrsti gorskega kolesarstva:

- turno kolesarstvo (»all mountain«);
- prosti spust (»free riding«);
- spust (»downhill«);
- kros (»cross country«) in
- skoki (»dirt jump«).

Gorsko kolesarstvo delimo na tekmovalno in netekmovalno:

- netekmovalno gorsko kolesarstvo: turno kolesarstvo, prosti slog (skoki, prosti spust);
- tekmovalno gorsko kolesarstvo (po kategorizaciji UCI - Union Cycliste International, Mednarodna kolesarska zveza): vzdržljivostno, gravitacijsko, ultra-vzdržljivostno.

Turno kolesarstvo organizirano deluje pod okriljem Planinske zveze Slovenije (PZS). Gre za disciplino sorodnejšo pohodništvu kot tekmovalnim kolesarskim disciplinam, ki spadajo pod okrilje Kolesarske zveze Slovenije (KZS). Po definiciji PZS je turno kolesarstvo »oblika gorskega kolesarstva, ki nima tekmovalnih ciljev. Kolesar uživa tako pri vzponu kot pri spustu, njegov cilj je doživetje v naravi« (KTK PZS, 2013).

Med tekmovalne vzdržljivostne discipline uvrščamo kros (olimpijska disciplina), etapna tekmovanja in maratone. Med gravitacijske discipline sodijo spust, enduro in 4kros. Med ultra-vzdržljivostne discipline pa maratone nad določeno razdaljo (100 km) in dolga etapna tekmovanja (npr. Cape Epic⁵).

⁵ Tekmovanje, sestavljeno iz petih etap, kjer so posamezne etape dolge okoli 100 km (to je razdalja, ki predstavlja ločnico med vzdržljivostnimi in ultra vzdržljivostnimi tekmami).

Zvrsti gorskega kolesarstva so⁶:

Kros (Cross country, XC, Trail Riding)

Kros je zvrst gorskega kolesarstva, ki se odvija na poteh, ki nimajo mnogo strmih spustov, skokov ali skalnatega terena. Pri nas se odvija na poteh v naravi, v tujini pa so posebej za namen te discipline uredili poti in parke. Tekmovanja se odvijajo v krogih, na razgibanem terenu, pri čemer dolžina kroga običajno obsega od 5 km do 9 km. Štart je vedno skupinski, zmaga tisti, ki prej pride na cilj.

Kros - maraton (Cross-Country Marathon, XCM)

Maraton je daljša verzija krosa, v dolžini od 60 km do 120 km. Posebnost tega tekmovanja je v tem, da vsi tekmovalci tekmujejo skupaj, tako rekreativci kot profesionalci. Tekma se dogaja v gorskem svetu in v nasprotju s krosom na tej tekmi tekmovalec nikoli ne prečka iste točke večkrat. Štarti so skupinski, zmaga prvi na cilju.

Spust (Downhill, DH)

Spust je zvrst gorskega kolesarstva, ki predstavlja tekmovanje na čas. Tekmovalci štartajo v rednih presledkih (odvisno od značilnosti proge), zmaga najhitrejši. Tekmovanja se odvijajo na strmem, zahtevnem terenu, hitrosti so mnogo višje kot pri krosu (okoli 80 km/h pri moških in okoli 70 km/h pri ženskah). Kolesarje se ponavadi pripelje na vrh poti (štartno točko tekmovanja) ali pa pridejo peš. Spust je izredno hiter, ovire so večje in zahtevnejše kot pri krosu.

Prosti spust (Freeride, Shore)

Ni tekmovanje na čas, pač pa tekmovanje v spretnostih in znanju obvladovanja kolesa na zahtevnih terenih, ki vključujejo skoke, rampe in druge ovire. Zmagovalca ne določi čas, ampak najboljša ocena na podlagi izbire poti, izvedenih likov (sloga) in tekoče izpeljave proge. Vožnja se večinoma odvija na pripravljenih progah, ki vsebujejo naravne in umetne ovire, konstrukcije in skoke. Proga kolesarju

⁶ Definicije zvrsti gorskega kolesarstva povzemamo na podlagi zapisov na spletnih straneh gorskega kolesarstva ter na podlagi pravil tekmovanj Mednarodne kolesarske zveze (UCI).

Gorsko kolesarstvo je subkultura, ki ima svoj imidž, svoj slog obnašanja, svojo vizijo in tudi svoj sleng. Sleng, izrazi in pojmi te subkulture so tako zelo vraščeni in uporabljeni, da se s prevajanjem najbrž niti ne bi več razumeli. Določene besede oziroma pojma niti ni možno prevesti, saj bi ob poizkusu prevoda izgubila svoj pomen. Nekaterih dejavnosti znotraj gorskega kolesarstva ne moremo uokvirjati v zvrsti, ker gre za t.i. »grassroots« dejavnosti (dejavnosti, ki so nastajale od spodaj in se mešajo s številnimi zvrstmi športov).

omogoča, da išče nove linije in izvaja trike s kolesom. Ta disciplina zahteva veliko tehničnega znanja. Na začetek proge se kolesarji pogosto pripeljejo z motornim vozilom, sedežnico, vzpenjačo ali drugo pomočjo, saj težka kolesa niso namenjena vzpenjanju.

Four-Cross (4 cross, 4X)

Na kratki in zahtevni progi s skoki in ovirami štartajo skupaj 4 tekmovalci. Najhitrejši napredujejo v naslednji krog tekmovanja. Izpadanje poteka do finalne vožnje, ki določi zmagovalca.

Enduro

Gre za novo zvrst tekmovanja, povzeto po motorističnih dirkah. Predstavlja tekmovalno obliko vsegorskega kolesarstva. Dirke so etapne, zmaga pa tisti, ki na koncu zbere najkrajši skupni čas. V največji meri je trasa tekmovanja spust, tekmovanja trajajo en dan ali več, obstajajo tudi enotedenska tekmovanja. Tipično tekmovanje je sestavljeno iz 3 do 5 »spustaških« etap, povezujejo jih vzponi, ki ne štejejo v končni rezultat.

Skoki (Dirt jumping, DJ)

Podobno kot prosti spust (freeride), le da se tekmovanja odvijajo na posebnih poligonih z velikimi skakalnicami. Tekmovalci tekmujejo s posebnimi kolesi brez prestav in zadnjega vzmetenja, ki omogočajo izvajanje različnih trikov.

Danes je s tehnološko izpopolnjenimi kolesi in kolesarske opreme mogoče priti na kraje, ki so bili še nedavno kolesarjem povsem nedostopni. Z raznovrstnostjo koles je ta šport postal dostopen vse večji množici ljudi. Izzivi in cilji gorskih kolesarjev so vse višji in zahtevnejši. Kolesarstvo niti ni več sezonski šport, saj se vse pogosteje odvija v vseh vremenskih razmerah.

Raziskave kažejo (Davies, Newsome, 2009), da bo gorsko kolesarstvo številčno naraščalo, zlasti v obliki neorganizirane rekreacijske dejavnosti. Gorsko kolesarstvo je tudi v Sloveniji vse bolj priljubljeno. Po oceni Slovenske turistične organizacije (STO) je pri nas med vsemi kolesarji polovica gorskih. Na Kobariškem in Tolminskem kolesarji predstavljajo približno sedem odstotkov turističnega obiska, med njimi je med 70 in 80 odstotkov gorskih kolesarjev (Močnik, 2013).

9.2 Zakonodajni okviri gorskega kolesarstva

Z vidika gorskokolesarske vožnje je eden najpomembnejših predpisov Zakon o ohranjanju narave (ZON), katerega namen je določati ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot. ZON naravne vrednote definira kot pravni standard, ki na področju gorskega kolesarstva loči dovoljeno od nedovoljenega. Vožnja po urejenih poteh in stezah je dovoljena pod dvema pogoje.

Prvi pogoj je, da z vožnjo ne uničujemo okolja, in drugi, da kolesarjenje ne poteka po območju naravnih vrednot oziroma po zavarovanih območjih, kjer veljajo nekatere prepovedi.

Gorski prostor v Sloveniji sega tudi v območje Triglavskega narodnega parka (TNP) in v območje Nature 2000. Natura 2000 ne predpisuje strogega rezervatnega varstva in ne pomeni nujno odsotnosti človekovih aktivnosti, vendar pa morajo biti posegi in človekove dejavnosti v prostoru izvedeni tako, da ne poslabšajo ugodnega ohranitvenega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatov, zaradi katerih je bilo območje uvrščeno v Naturo 2000.

Leta 2010 je bil sprejet Zakon o Triglavskem narodnem parku (Zakon o TNP), ki s splošnim varstvenim režimom vožnjo s kolesi v naravnem okolju prepoveduje. Varstveni režim znotraj celotnega TNP prepoveduje vožnjo in ustavljanje, parkiranje ali organiziranje voženj z motornimi vozili in s kolesi v naravnem okolju. Zakon prepoveduje vožnjo s kolesom, razen na gozdnih in kmetijskih cestah, planinskih in drugih poteh ter nekategoriziranih gozdnih prometnicah, ki so določene v načrtu upravljanja⁷.

Januarja 2012 so bile sprejete začasne upravljske smernice TNP, ki določajo vsebine za upravljanje narodnega parka ter cilje in operativne naloge. Ena izmed operativnih nalog za ohranjanje narave je tudi analizirati vpliv rekreativnih dejavnosti na stanje kvalifikacijskih habitatnih vrst, oblikovati predlog potrebnih ukrepov varstva in usmerjati obisk, šport in rekreacijo na ekološko manj občutljiva območja. Iz začasnih upravljskih smernic izhaja, da se določena ravnanja, posegi in dejavnosti izvajajo samo na podlagi soglasja, mnenja oziroma vnaprej določenih pogojev za njihovo izvedbo s strani upravljavca. Kot usmeritev za turizem in prostočasne dejavnosti se spodbuja priprava strategije razvoja turizma in prostočasnih dejavnosti na celotnem območju Julijskih Alp, ki bo usklajena v okviru skupnosti Julijske Alpe in bo spoštovala cilje narodnega parka. Med usmeritvami smernic zasledimo pobudo za določitev planinskih poti ali odsekov poti, kjer je dovoljeno gorsko kolesarjenje, ter njihov režim uporabe.

Uporabo gozdnih cest predpisuje Zakon o gozdovih, ki pravi, da so gozdne ceste javnega značaja, kar pomeni, da jih lahko uporabljajo vsi, vendar na lastno odgovornost. Režim njihove uporabe določi Zavod za gozdove Slovenije skupaj z lastnikom zemljišč. Ta režim mora zagotavljati uporabo, ki povzroča čim manj motenj pri uresničevanju funkcij gozda kot ekosistema. Pravilnik o gozdnih prometnicah določa štiri kategorije gozdnih cest: 1. Gozdne ceste G1, na katerih je poleg prometa, namenjenega gospodarjenju z gozdovi, pomemben tudi vsakodnevni javni promet; 2. Gozdne ceste

⁷ Načrt upravljanja je programski akt, v katerem se določijo razvojne usmeritve ter načini izvajanja varstva, rabe in upravljanja zavarovanega območja.

G2, ki odpirajo več kot 1000 ha gozda in na njih prevladuje promet, namenjen gospodarjenju z gozdovi; 3. Gozdne ceste G3, ki odpirajo manj kot 1000 ha gozda in na njih prevladuje promet, namenjen gospodarjenju z gozdovi; 4. Protipožarna cesta, ki odpira večji požarno ogrožen prostor ter po tehničnih elementih, obliki projektne dokumentacije in načinu gradnje ustreza gozdni cesti.

Trajna in popolna zapora se izvede na gozdnih cestah, ki so namenjene gospodarjenju z gozdovi in ki najmanj zmanjšujejo vrednost naravnega okolja. Z vidika varstva divjadi je najučinkovitejša prepoved uporabe gozdne ceste za vsa ali za določene vrste vozil (npr. štirikolesnike, motorje in podobno). Kadar gre za gozdne ceste v varovanih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom ter v gozdovih, ki so v prostorskih delih gozdnogospodarskih načrtov določeni kot območja, pomembna za ohranitev prostoživečih živali, takrat poseben režim prometa določi Zavod za gozdove Slovenije.

Vožnja v gozdu zunaj gozdnih cest je dovoljena le za gospodarjenje z gozdovi ali za reševanje ljudi oziroma premoženja. Vožnja s kolesom brez motorja je dovoljena na označenih gozdnih vlakih in drugih označenih poteh na območjih, določenih v prostorskem delu območnega načrta. Uporabo in pogoje njihove rabe sporazumno določijo in v skladu s predpisi o gozdnih prometnicah označijo lastniki, Zavod in lokalna skupnost.

Zakon o planinskih poteh določa, da po planinskih poteh, ki ne potekajo po poljskih poteh ali gozdnih prometnicah, ni dovoljena vožnja z gorskimi kolesi, razen v primeru, če je takšno vozilo namenjeno za oskrbo planinske kočice ali za reševanje ponesrečenega uporabnika ali če lastnik zemljišča, preko katerega poteka planinska pot, opravlja vožnje za lastne potrebe. Vožnja z gorskimi kolesi je dovoljena po planinski poti, ki jo določi minister, pristojen za šport, na predlog skrbnika planinske poti. Zakon torej ureja možnost skupne rabe nekaterih planinskih poti za hojo in gorsko kolesarjenje, vendar pa ne opredeljuje pravil gibanja kolesarjev na planinskih poteh. Pri PZS so ustanovili iniciativno skupino z nalogo, da usmerja delovanje turnih kolesarjev in tako prispeva k sožitju uporabnikov planinskih poti. Leta 2007 so na skupščini PZS sprejeli dopolnilo statuta in med dejavnosti članov dodali »turno kolesarstvo«. Člani odbora za turno kolesarstvo želijo, da bi na planinskih poteh zopet zavladal mir in sožitje ter spodbujajo vse pristojne, naj določijo pravila skupne uporabe planinskih in drugih poti. »Z urejeno zakonodajo, urejenim sistemom, ki bo deloval, razumevanjem in odprtostjo do drugačnih od sebe, bodo izginili tudi problemi,« se sliši iz kroga te subkulture.

Zakon o gozdovih in Zakon o planinskih poteh torej dopuščata vožnjo s kolesom v naravnem okolju pod posebnimi pogoji, vendar se dejavnosti, ki bi to omogočile, ne izvajajo, oziroma so postopki odpiranj in označevanj poti dolgotrajni in zapleteni. Leta 2011 je PZS planinska društva kot skrbnike

poti »presenetila« z javnim pozivom, da sporočijo interes odpiranja planinskih poti za dvonamensko rabo (hojo in kolesarjenje).

V juliju 2011 je potekal sestanek med predstavniki Planinske zveze Slovenije, Lovske zveze Slovenije in Ribiške zveze Slovenije ter Ministrstva za okolje in prostor, na katerem je bil predstavljen osnutek Zakona o vožnji v naravnem okolju. Avgusta 2011 so predstavniki nevladnih organizacij podpisali Pismo o nameri, ki je usmerjeno v varstvo narave in okolja ter preventivnega delovanja na tem področju in vzpostavili Nevladno skupino za omejevanje voženj z vozili v naravi. V septembru 2011 so na sestanku nevladne skupine dokončno oblikovali izjavo za javnost z naslovom: Skupni predlogi nevladne skupine k osnutku zakona o vožnji z vozili v naravnem okolju. V izjavi so posebej poudarili potrebo po omejitvi voženj v naravnem okolju in ohranjanju biotske raznovrstnosti. Istega dne je PZS na Ministrstvo za okolje in prostor poslala tudi izjavo, ki jo je pripravila Komisija za varstvo gorske narave. Na podlagi obeh izjav so na seji predsedstva PZS oblikovali komisijo, katere člani so načelniki Komisije za varstvo gorske narave, Komisije za planinske poti in Komisije za turno kolesarstvo. Naloga komisije je bila priprava predloga strokovnih meril za dvonamensko rabo planinskih poti. Upravni odbor PZS je marca 2013 sprejel dopolnjena Merila za dvonamensko rabo planinskih poti (prvič sprejeta 31. 5. 2012). Kriteriji za določitev meril za dvonamensko rabo planinskih poti so bili, da so poti, ki ne potekajo po poljskih poteh ali gozdnih prometnicah, zaprte za kolesarje, razen tiste, za katere na predlog skrbnika poti strokovni odbor za izvajanje kriterijev o dvonamenski rabi planinskih poti oceni, da izpolnjujejo pogoje za dvonamensko rabo. Naslednji kriterij je bil, da je po prometnicah, ki so grajene za vožnjo in kjer to ni prepovedano s predpisi, ki urejajo ohranjanje narave, gozdarstvo in lovstvo, vožnja s kolesi dovoljena. Postopek za dvonamensko rabo planinskih poti se začne na predlog skrbnika poti. Strokovni odbor se opredeli do predloga, lahko tudi na podlagi ogleda planinske poti na terenu. Odbor po ogledu pripravi mnenje za podelitev dvonamenske rabe, ki ga preda Upravnemu odboru PZS v potrditev. Dvonamenska raba se planinski poti podeli za določen čas 4 let. Po tem obdobju se ponovno preveri izpolnjevanje meril. Za poti, ki imajo na podlagi Zakona o planinskih poteh potrjen status planinske poti, se po potrditvi na Upravnem odboru PZS začne postopek za pridobitev dovoljenja za vožnjo z gorskimi kolesi po planinski poti s strani ministra, pristojnega za šport.

V začetku leta 2014 je med gorskimi kolesarji završalo, ko je Ministrstvo za kmetijstvo in okolje objavilo osnutek Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o ohranjanju narave. Namen zakona je celovita ureditev vožnje z vsemi vozili na motorni in drug lasten pogon in kolesi v naravnem okolju. Namen zakona je tudi, da se v naravnem okolju vožnja omeji le na utrjene površine oziroma prometno infrastrukturo, vožnja izven cest pa se v celoti prepove. Predstavniki gorskih kolesarjev so se v pogovorih z ministrom za kmetijstvo in okolje dogovorili, da je vožnja s kolesi v naravnem okolju izvzeta iz Zakona o ohranjanju narave in se ureja v podzakonskem aktu.

Gorski kolesarji si prizadevajo, da se jih obravnava ločeno od motoriziranih športnikov, kot ekološko ozaveščeno in okolju prijazno družbo. Ne želijo si odločanja na podlagi nepreverjenih trditev, ampak zahtevajo argumentirane odgovore. To se zdi potrebno z vidika konfliktov med uporabniki, saj imajo nekateri uporabniki prostora negativen odnos do gorskih kolesarjev, prav zaradi miselnega povezovanja gorskih kolesarjev in motoristov. Če se bodo predpisi nanašali na obe skupini, se ta stereotip ne bo spremenil. Prizadevajo si, da bo gorsko kolo predstavljeno kot sredstvo, ki deluje na človeško moč, na lastno energijo (National Mountain Bicycling Strategic Action Plan, 2002).

Konec junija 2014 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvi Zakona o ohranjanju narave, s katerim preneha veljati Uredba o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju. Zakon ni izvil kolesarjev, kot je bilo to predhodno dogovorjeno z ministrom za kmetijstvo in okolje. Novost, ki jo zakon prinaša je določitev območij za šport in rekreacijo, kjer je vožnja s kolesi dovoljena, kar pomeni, da se v takih območjih, ki bodo določena v občinskih prostorskih aktih, lahko uredijo poligoni, kolesarski parki in podobna območja. Vožnja s kolesi je dovoljena po utrjenih poteh, če temu ne nasprotuje lastnik ali upravljavec poti, za vožnjo s kolesi v naravnem okolju po planinskih in gozdnih poteh ostajajo v veljavi določila Zakona o planinskih poteh in Zakona o gozdovih.

9.3 Fizični vplivi gorskega kolesarstva

Med obiskovalci gorskega prostora je pogosto zaznati neodobravanje uporabe prostora s strani gorskih kolesarjev, saj naj bi ti uničevali poti, prostor in okolje. Pa je res tako? Ali gorski kolesarji resnično povzročijo več škode kot drugi uporabniki poti? Strokovnih podlag, ki bi to potrdile, ni. Resda ni bilo izvedenih veliko raziskav na to temo, vendar pa obstoječe tega ne potrjujejo.

Povzemamo dve empirični raziskavi, ki ju je predstavil Sprung (2007, cit. po Marrion in Wimpey, 2007) in primerjata vpliv gorskega kolesarstva na erozijo tal in vpliv drugih oblik potovanja. Pri prvi, ki je potekala v Montani, so raziskavo izvedli tako, da so za vsako od skupin (pohodniki, konji, motorna kolesa in gorska kolesa) izmerili vpliv 100 prehodov čez merilno mesto. Poti so tudi močili in merili odnašanje podlage. Pri raziskavi niso zabeležili statistično pomembnih razlik med merjenimi vplivi kolesarjenja in hoje. Največjo erozijo tal so izmerili pri konjih, v primeru razmočenosti tal pa pri motoristih. Prav tako so ugotovili, da konji in pohodniki naredijo največ sedimenta na suhih poteh. Do podobnih ugotovitev je prišla druga raziskava, ko so na zapuščeni požarni poti v Avstraliji opravili eksperiment primerjave vplivov med pohodniki in kolesarji. Poskus je meril 400 prehodov za vsako dejavnost, merili so površinsko profil poti pred, med in po prehodih ter primerjali položno in strmo pot v mokrih in suhih razmerah. Bistvenih razlik med pohodniki in kolesarji niso ugotovili, pač pa pomemben vpliv drsečega oziroma blokirane kolesa ter da so pri obeh dejavnostih poškodbe večje na mokrih kot na suhih tleh.

Vpliv kolesarjenja na erozijo tal so v Avstraliji merili tudi na dveh poteh z različnimi kombinacijami vzponov, spustov in položnih odsekov, ovinkov in ravnin. Širina poti se je s časom spreminjala, vendar brez jasne tendence. Na erozijo je vplival naklon, čas in starost poti, toda brez jasne tendence.

Drugo raziskavo na erozijo tal so izvedli v Kaliforniji, ko je 45 kolesarjev izvedlo 495 prehodov na 12 odsekih. Ugotovili so, da se je pot na določenih mestih razširila, na drugih zožila, enako se je zgodilo na presekih, kjer so merili količino podlage. V večini primerov so bile opažene minimalne vidne spremembe v karakteristiki poti.

V še eni raziskavi vpliva kolesarjenja in pohodništva na rastlinstvo in podlago so raziskovalci merili vpliv na dveh identičnih poteh, ki sta potekali v listnatem gozdu, čez rastlinstvo. Merili so gostoto rastlinskih stebel, vrste rastlinstva in razrito podlago pred, med in po 500 prehodih na vsaki poti. Ugotovitve raziskave so, da se vpliv na rastlinstvo in podlago poveča s kolesarjenjem in pohodništvom ter da se vpliv kolesarjenja in pohodništva bistveno ne razlikuje.

Pri odzivu muflonov je bilo ugotovljeno, da so najpogostejši odziv povzročili pohodniki (61 %), sledijo motorna kolesa (17 %) in gorski kolesarji (6 %). Domnevno naj bi pohodniki povzročili največji odziv zato, ker naj bi bili na nepredvidljivih lokacijah in naj bi se muflonom tudi bolj neposredno približali. Pri meritvah odziva gamsov na srečanje z gorskimi kolesarji, tekači in pohodniki so ugotovili, da se živali odzivajo podobno, ne glede na uporabnika (ali gre za gorskega kolesarja ali pohodnika). Ob meritvah vpliva na plešastega orla je raziskovalka ugotovila, da orel najpogosteje odleti zaradi pohodnikov (46 %), ribičev (34 %), kolesarjev (15 %), tekačev (13 %) in vozil (6 %).

Za načrtovanje gorskokolesarskih poti v Sloveniji bi se morali izvesti lastne raziskave, na območnih lokacijah določenega problema oziroma načrtovanja poti. Vpliv je odvisen tudi od lokacije in lastnosti poti, števila uporabnikov poti in obnašanja uporabnikov do prostora. Vpliv je zagotovo odvisen od podlage in naklona (spodrsavanje) terena in od hitrosti, zlasti pri vožnji navzdol. Tudi Bjorkman (1996) v svoji študiji potrjuje, da gorski kolesarji največji vpliv na poteh pustijo v mokrih in blatnih razmerah. Širjenje poti je zaznano na poteh, ki so najbolj priljubljene in najbolj obiskane in kjer je naklon terena večji, pri slednjem se poveča tudi globina zareza kolesarske gume (White et al., 2006, cit. po Drofenik, 2012).

9.4 Konflikti

»Vrednote in načini rekreacije se vse bolj odmikajo od tradicionalnih aktivnosti, kot je na primer pohodništvo. Pojav novih aktivnosti v prostoru vodi v tekmovanje in konflikte med različnimi

rekreacijskimi skupinami. To nasprotovanje povzroča konfliktne situacije med različnimi skupinami, ki vodijo v fizično ali verbalno nasilje in nastanek predsodkov in stereotipov.« (Tumes, 2007: 45). Medosebni konflikt nastane, kadar se neko fizično stanje ali neko obnašanje posameznika, skupine ali družbe ne ujema s cilji druge, nasprotne skupine, posameznika ali družbe⁸. Konflikt družbenih vrednot se pojavi med skupinami, ki nimajo skupnih vrednot, neodvisno od fizične prisotnosti oziroma kontakta med skupinama (Carothers et al., 2008). Razlika med njima je torej v tem, da je pri prvem konflikt posledica »neželenega« fizičnega stanja, pri drugem pa za konflikt ni pogoj fizična prisotnost posameznika ali skupine.

Z vidika teorije odločanja poznamo naslednje vrste konfliktov (Rozman, Kovač, Koletnik, 1993: 221):

- konflikti kot posledica različne presoje,
- konflikti kot posledica različnega vrednotenja,
- konflikti kot posledica razdelitve.

Konflikti kot posledica različne presoje nastanejo takrat, ko želita dve skupini izvesti določene nezdružljive in med seboj nasprotujoče si aktivnosti. Izvedba njihovih aktivnosti temelji na napačnem presojanju posledic. Konflikti kot posledica različnega vrednotenja nastanejo takrat, ko obe strani različno ocenjujeta posledice istega dejanja. Konflikti kot posledica razdelitve nastanejo takrat, ko obe strani pričakujeta za izvedbo določenih aktivnosti enak rezultat v obliki določenih ugodnosti ali stvari, vendar je v trenutku ugodnost mogoča samo za eno stran.

Jacobsov in Schreyerjev model rekreacijskega konflikta predpostavlja, da konflikt povzroči neravnovesje med ciljem ene skupine in obnašanjem druge. Predpostavljata štiri skupine spremenljivk, ki vplivajo na rekreacijski konflikt: 1. posameznikov stil, namen rekreacije; 2. specifičnost posamezne oblike rekreacije; 3. pričakovanja, doživljanje okolja; 4. toleranca posameznikovega življenjskega sloga. Po Tumesu (2007) imajo uporabniki prostora različno predstavo o konfliktu. Pohodnik razume konflikt kot: 1. verbalno nestrinjanje z gorskim kolesarstvom; 2. nesrečno, neudobno počutje zaradi prisotnosti gorskih kolesarjev; 3. občutek drugačnih vrednot nasproti gorskim kolesarjem. Gorski kolesarji ne zaznavajo konflikta s pohodniki. Zaznavajo pa, da njihovo ukvarjanje z dejavnostjo ni sprejeto v prostoru in v družbi.

⁸ Na primer, nekdo, ki želi fotografirati žival, pride v medosebni konflikt s skupino, ki je to žival pregnala s svojim prihodom. Medosebni konflikti med pohodniki in gorskimi kolesarji se nanašajo na hitrost vožnje, nespoštljivo obnašanje, množičnost in varnost (nepregledni ovinki, hitra vožnja) (Carothers, 2008).

9.4.1 Raziskovalne ugotovitve

V rezultatih raziskave (Carothers et al., 2008) pohodniki kot glavne vire za pojav konflikta navajajo neprimerno vožnjo gorskih kolesarjev, nespoštovanje pravil in predpisov ter strah pred tem, da jih bo povozil kolesar. Veliko uporabnikov prostora je v strahu pred nesrečami s hitrimi kolesarji, ki se nenadoma pojavijo na poteh, kjer je preglednost majhna. Ta strah je soočen z željo kolesarjev po hitrosti. V raziskavi, izvedeni v Novi Zelandiji (Cessford, 1995), je 51 % gorskih kolesarjev kot motiv za ukvarjanje z gorskim kolesarstvom izpostavilo hitrost, razburljivost in tveganje. Kjer se želje in prakse uporabnikov istega prostora izključujejo prihaja do konfliktov.

V svoji raziskavi Probert (2004) navaja, da so občutki gorskega kolesarja drugačni doma ali zunaj, v naravi, na kolesu. Tu se človek povsem osredotoči na kolesarjenje, na hitrost in linijo. Občutki in misli glede službe, doma, denarja in drugih »dolinskih« stvari preprosto izginejo, ljudje so tam »v svojem svetu«. Zelo pogosta beseda iz ust kolesarjev je »razburjenje«. Gorski kolesarji ne iščejo tveganja, nevarnosti, ampak kombinacijo občutkov določenega pritiska, svobode in brezskrbnosti. Avtor zaključuje, da ne drži splošna ugotovitev, da gorski kolesarji iščejo umik iz vsakdanjosti. Iščejo umik, vendar pa je od vsakega posameznika odvisno, za kakšen umik gre, oziroma umik od česa išče. Karkoli že iščejo, se jim zdi, da bodo to našli v športu, kjer so »gospodarji«, kjer ni goljufanja in neresnic.

Po raziskavi Carothers et al. (2008) pohodniki navajajo, da konflikti so, medtem ko gorski kolesarji in tisti, ki se ukvarjajo z obema dejavnostma, pogosteje navajajo neprimerno obnašanje. Pohodniki so konflikt tudi večkrat doživeli kot gorski kolesarji, tisti, ki se ukvarjajo s pohodništvom in kolesarstvom, pa spadajo nekam vmes. Vsi pa so navajali bolj medosebne konflikte kot konflikt družbenih vrednot.

Carothers et al. (2008) v raziskavi ugotavljajo, da gorski kolesarji in pohodniki prostor in okolje različno doživljajo, čeprav so njihove osebnostne karakteristike podobne. Mnogi od njih se ukvarjajo z obema dejavnostma, tako s pohodništvom kot z gorskim kolesarstvom. To bi lahko nakazovalo, da gre bolj za medosebne konflikte kot konflikte družbenih vrednot. A vendarle ne smemo prezreti, da razlike v družbenih vrednotah obstajajo. Iz raziskave, ki je preučevala gorsko kolesarstvo in profil gorskih kolesarjev (Cessford, 1995), izhaja, da so najpogosteje izpostavljeni vplivi gorskega kolesarstva s strani souporabnikov prostora naslednji družbeni konflikti:

- gorsko kolesarstvo je škodljivo za okolje in prostor;
- gorsko kolesarstvo je nevarno za druge uporabnike prostora in
- gorsko kolesarstvo je neprimerno za območja, kjer so pohodniki.

Pohodniki s temi odzivi »zavračajo« gorsko kolesarstvo v »njihovem« prostoru. Takšne presoje se še okrepijo ob prisotnosti stereotipov o gorskih kolesarjih kot »divjakih na dveh kolesih« (Carothers et al. (2008). Taka slika vpliva na mnenje o vplivu kolesarjev na okolje in na mnenje o varnem ravnanju kolesarjev do drugih uporabnikov istega prostora. Po podatkih Gorske reševalne zveze Slovenije (2012) ne prihaja do nesreč, ki bi nastale zaradi naleta oziroma fizičnega kontakta kolesarja z drugimi uporabniki prostora. Zaznavanje konflikta se lahko razlikuje od realnosti. Cressford (2003) navaja, da so mnenja pohodnikov o gorskih kolesarjih manj negativna pri tistih, ki so se z gorskimi kolesarji že srečali na terenu, medtem ko so mnenja pohodnikov pri prvih srečanjih z gorskimi kolesarji bolj negativna. Raziskava ugotavlja, da tisti z manj tolerance do drugačnega načina življenja prej doživijo konflikt. Prav tako so ugotovili, da so izkušeni športniki bolj tolerantni do drugih uporabnikov prostora.

Pri kolesarjenju po naravnem okolju največ gorskih kolesarjev navaja pogosto ali zelo pogosto kolesarjenje po gozdnih poteh, sledijo gozdne vlake, planinske poti in poljske poti. V preteklem letu jih je slaba polovica prišla v vsaj en verbalni ali fizični konflikt z drugimi uporabniki prostora, in sicer predvsem s pohodniki oz. planinci ter z lastniki zemljišč, najredkeje pa z drugimi kolesarji.

Iz omenjene raziskave izhaja še, da se večina gorskih kolesarjev zaveda, da je vožnja po poteh v naravnem okolju prepovedana, če ni izrecno dovoljena. Nepoznavanje prepovedi (15 %) je pogostejše med gorskimi kolesarji, ki so se z gorskim kolesarjenjem šele pričeli ukvarjati. 47 % anketiranih gorskih kolesarjev ne pozna vsebine nobenega izmed priporočil gorskim kolesarjem za vožnjo z gorskim kolesom (npr. IMBA, Komisije za turno kolesarstvo PZS in drugo). Večina anketirancev v celoti zavrača trditev, da bi se manj vozili po poteh v naravnem okolju, če bi se globa za vožnjo po teh poteh zvišala kot je to predlagal prvotni osnutek Zakona o spremembah Zakona o ohranjanju narave.

10 RAZISKAVA KONFLIKTOV PRI RABI GORSKEGA PROSTORA

10.1 Problem in raziskovalna zamisel

.... »danes je alpinizem tu in ga nobena stvar ne spravi več s sveta. Toda nekoč tega pojava ni bilo; deset do dvanajst tisoč let, kolikor traja človeška zgodovina, človek o hribih v modernem smislu besede ni nič vedel... « (Ložar, 1933: 231).

Danes je tu tudi gorsko kolesarstvo. Dejavnost, ki se odvija nekoliko prikrito in v gorskem prostoru ni načrtovana. Gre za dejavnost, ki je del splošnega trenda rekreacije v naravi.

Še ne dolgo nazaj so bili gorniki v podobnem položaju, kot so danes gorski kolesarji, še posebej alpinisti. Nemalokrat so jih označevali za čudake, ekstremiste in lovce na rekorde. Še sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja so bile številne lovske poti »zaprte« in sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja so plezalce preganjali s Kraškega roba, kjer so danes urejena plezališča.

Podobno kot sprva planinstvo, nato alpinizem, danes išče svoje mesto v družbi tudi gorsko kolesarstvo. Vse več različnih dejavnosti se odvija v gorskem prostoru, vse več je akterjev teh dejavnosti. Zaznano je tudi vse več konfliktov med uporabniki prostora. S ciljem reševanja konfliktov v gorskem prostoru, predvsem med gorskimi kolesarji in pohodniki, bomo tako spoznavali vrsto konfliktov, vzrok nastanka, jih raziskovali, analizirali in poskusili podati smernice za njihovo preprečevanje oziroma zmanjševanje.

10.2 Raziskovalna vprašanja

Raziskave v tujini so pokazale, da je spoznavanje različnih aktivnosti in spoznavanje motivov do teh dejavnosti zelo pomembno pri preučevanju konfliktov med uporabniki prostora in konfliktov družbenih vrednot. V skladu s predmetom in problemom naloge se bomo tako ukvarjali z naslednjimi raziskovalnimi vprašanji:

1. Kakšen je socialni profil gorskih kolesarjev?
2. Kakšni so motivi in vrednote gorskih kolesarjev?
3. Kakšni so konflikti med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora?

10.2.1 Raziskovalna metoda

Metoda, ki smo jo uporabili v nalogi, je primerjalna anketna raziskava, s katero smo ugotavljali motive in vrednote med gorskimi kolesarji in drugimi obiskovalci gorskega prostora.

Upoštevali smo oba spola in starostni razpon anketirancev od mladostništva do zrelih let. Pri analizi podatkov smo dali poudarek razlikam v mnenjih glede na dejavnost v gorskem prostoru, predvsem glede na razlike med gorskimi kolesarji in drugimi obiskovalci gorskega prostora. Ne gre za reprezentativen vzorec, zato so primerjave pogojne, opazujemo lahko razlike v stališčih med zajetimi starostnimi kategorijami.

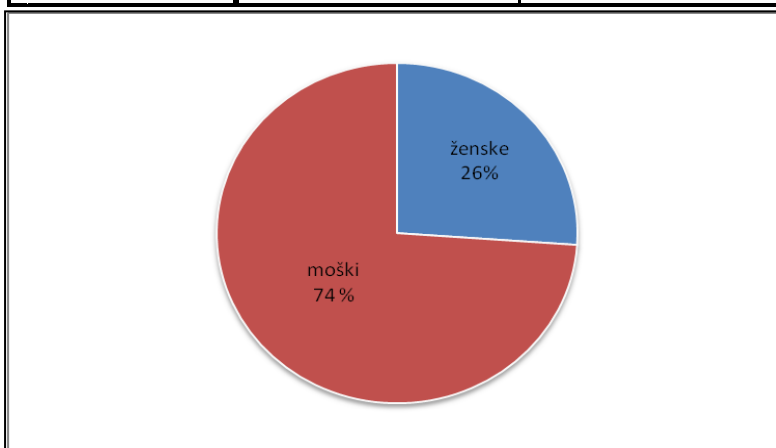
10.2.2 Vzorec

Ciljna skupina so bili gorski kolesarji in drugi obiskovalci gorskega prostora. Anketa je zajela skupno 142 anketirancev, od tega 105 moških in 37 žensk.

Preglednica 1: Število anketiranih po spolu

Table 1: The number of respondents by gender

	Število	Odstotki
ženske	37	26,1
moški	105	73,9
skupaj	142	100

Grafikon 1: Razdelitev po spolu

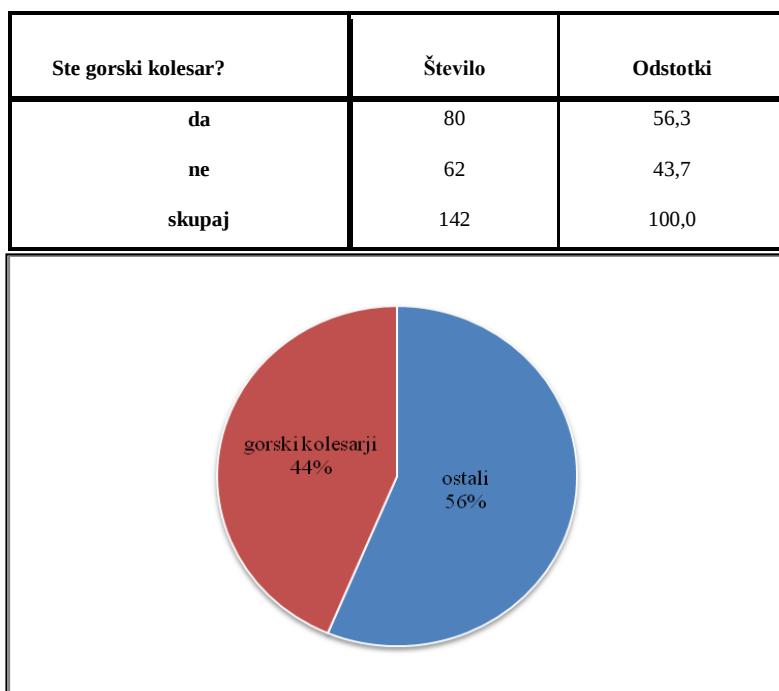
Graph 1: Distribution by gender

Anketiranci so se opredelili ali za gorske kolesarje ali pa za obiskovalce gorskega prostora, ki se ukvarjajo z drugimi dejavnostmi v gorskem prostoru. Izmed 142 anketiranih se jih je 80 opredelilo za

gorskega kolesarja, 62 se jih ni opredelilo za gorskega kolesarja. Prevladujoča dejavnost skupine, ki se je opredelila za gorske kolesarje, je gorsko kolesarstvo, sledi pohodništvo, fotografiranje, alpinizem, tek, smučanje, plezanje, turno smučanje, tek na smučeh, deskanje, padalstvo, gobarjenje, motorni šport, jamarstvo, kajakaštvo, plavanje in soteskanje. V skupini, ki se ukvarja z drugimi dejavnostmi, prevladuje pohodništvo⁹, sledi fotografiranje, alpinizem, gorsko kolesarstvo, gornišstvo, tek, smučanje, športno plezanje, gobarjenje, motorni šport, rafting, plavanje, lov, soteskanje in sankanje. Pri tem je za nas pomembna ugotovitev, da je mnogo gorskih kolesarjev tudi pohodnikov, saj jih je kar 83 % kot svojo dejavnost v gorskem prostoru navedlo tudi pohodništvo, medtem ko je v skupini ostalih obiskovalcev, gorsko kolesarstvo kot dejavnost s katero se tudi ukvarjajo, navedlo 21 %.

Preglednica 2: Statistični podatki - število gorskih kolesarjev in ostalih obiskovalcev

Table 2: Statistical data - the number of mountain bikers and the number of other visitors

Grafikon 2: Število gorskih kolesarjev in ostalih obiskovalcev gorskega prostora

Graph 2: The number of mountain bikers and the number of other visitors

⁹ Med anketo so trije anketiranci za svojo dejavnost navedli planinstvo, kar smo vključili med pohodništvo, saj pohodništvo v gorskem prostoru v večini primerov predstavlja planinstvo.

10.3 Rezultati in razprava

Rezultati so predstavljeni v naslednjih vsebinskih sklopih:

- socialno-demografske značilnosti gorskih kolesarjev;
- vrednote in motivi gorskih kolesarjev;
- konflikti med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora.

10.3.1 Socialno-demografske značilnosti gorskih kolesarjev

a. Starost

Povprečna starost vseh anketiranih je 37 let, standardni odklon pa 11,7 let. Polovica anketirancev je mlajša od 37 let, polovica pa starejša. Četrtnina je mlajših od 30 let, četrtnina pa starejših od 45 let. Največ anketirancev je starih 37 let.

Preglednica 3: Statistični podatki - starost vseh anketiranih

Table 3: Statistical data - age of all respondents

število	vseh	142
aritmetična sredina		37,44
mediana		36,50
modus		37
stand. odklon		11,698
minimum		13
maksimum		73

Povprečna starost ostalih obiskovalcev gorskega prostora je 42 let, standardni odklon 12,5 let. Polovica njih je mlajša od 43 let, polovica pa starejša. Četrtnina je mlajših od 33 let, četrtnina pa starejših od 52 let. Največ anketirancev je starih 37 let.

Preglednica 4: Statistični podatki - starost drugih obiskovalcev

Table 4: Statistical data - age of other visitors

število	62
aritmetična sredina	42,29
mediana	43,50
modus	37
stand. odklon	12,485
minimum	18
maksimum	73

Povprečna starost anketiranih gorskih kolesarjev je 33 let, standardni odklon pa 9 let. Povprečna starost je nižja od celotno zajete populacije anketiranih in tudi od povprečne splošne slovenske populacije, ki je po SJM 962 44 let. Povprečje se bo najbrž dvigovalo, kot se to dogaja v gorništvu in alpinizmu. Polovica gorskih kolesarjev je mlajša od 33 let, polovica pa starejša. Četrtnina je mlajših od 26 let, četrtnina pa starejših od 38 let. Največ anketirancev je starih 33 let.

Preglednica 5: Statistični podatki - starost gorskih kolesarjev

Table 5: Statistical data – age of mountain bikers

število	80
aritmetična sredina	33,20
mediana	33,00
modus	33
stand. odklon	9,062
minimum	13
maksimum	57

b. Spol

Anketa je zajela 73,9 % moških in 26,1 % žensk, med gorskimi kolesarji so bili odstotki razdeljeni na 83,8 % moških in 16,3 % žensk, pri ostalih obiskovalcih pa 61,3 % moških in 38,7 % žensk. Mnoge raziskave navajajo, da se športnih prireditev udeležuje več moških kot žensk. Naša raziskava potrjuje, da je gorsko kolesarstvo še vedno pretežno moški šport. Povprečna starost gorskih kolesark v naši raziskavi je 40 let. Gre za izobražene ženske, saj jih ima kar 38 % opravljeno višješolsko, visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo, 11 % magisterij, 11 % srednješolsko izobrazbo. Odstotek anketiranih žensk je v drugih dejavnostih udeleženi precej večji, predvsem v pohodništvu.

Ženske so vse bolj aktivne v športih, tudi v športih, ki so nekdaj veljali za »moške« (Doupona Topič, 2004, cit. po Rauter, 2012). Pred dobrim stoletjem so pedala vrtele le najpogumnejše, saj se kolesarjenje za žensko ni spodobilo in so ga odsvetovali predvsem iz estetskih, zdravstvenih, moralnih in seksualnih razlogov:

»Ljubljana. Pisalo se je leto 1898. Poletje je zvabilo prebivalce mesta na ulice. Med njimi si predstavljamo damo, ki vrti pedala po Dunajski cesti in v hitrem tempu prehiteva ljubljanske sprehajalce. Meščani so bili kolesarjev in koles vajeni ... bolj redke ptice pa so seveda tedaj bile kolesarke ... nekaterih sprehajalcev to ni zmotilo, spet druge je prizor vznemiril ali celo razburil, saj so v tem videli nepotrebno in nespodobno aktivnost.« (Batagelj, 2004: 40).

Kolo se je v Ljubljani prvič pojavilo v poznih šestdesetih letih 19. stoletja. Nosilo je stigmo nemštva, saj naj bi predstavljalo rekvizit za kratkočasenje bogatejšim ljubljanskim Nemcem. Ženska predvsem zaradi družbenomoralnih nazorov kolesa ni uporabljala. Tudi ženska oblačila tistega časa niso bila primerna za kolo. Nekatere je zelo skrbelo kaj vse bi se »pokazalo«, ko bi to dekle padlo. Glavni argument za začetek uporabe kolesa pri ženskah so njegova popularnost, praktičnost in skrb za zdravje. Na prehodu iz 19. v 20. stoletje je kolo predstavljalo enega izmed vzrokov modernizacije.

Zapisov iz zgodovine ženskega športa ni veliko, kljub temu je mogoče zaznati, da so bile ženske vedno aktivne in da se je vzporedno z razvojem novih športnih trendov razvijala tudi ženska emancipacija. Kolo po besedah dunajske borke za ženske pravice predstavlja emancipacijsko orodje, z njim so se ženske lahko pokazale v drugačni luči in zaživele izven okvirov tradicionalnih norm. Ženske so v pozni viktorijanski dobi stremele k vključevanju v športe, ki so bili sicer domena moških (Batagelj, 2004).

Ženske so bile sprva ločene od kolesarskih društev, v njih so sodelovale le v narodnem in družbenem smislu. Nemški ljubljanski kolesarji naj bi leta 1889 imeli v dveh klubih dve ženski predstavnici, leta 1900 pa so ženske predstavljale že tretjino vsega članstva. Leta 1893 je bil ustanovljen prvi ženski klub na področju Slovenije. Njegov cilj je bil premagovanje predsodkov v povezavi z ženskim kolesarstvom. Žensko kolesarjenje ni bilo tekmovalno.

Postmodernost zaznamuje nove dimenzije ženske socialnosti (Švab, 2001), a zasebnost še vedno ohranja mnoge predmoderne sestavine. Ženske so danes v veliki meri vključene v plačano delo, hkrati pa so nosilke nekaterih tradicionalnih vlog gospodinje, matere in žene. Za ženske, ki vstopajo v netradicionalne vloge, praviloma velja načelo seštevanja, kjer se nova vloga samo doda tradicionalni. Raziskave v Sloveniji kažejo, da tudi pri nas prevladuje tradicionalna delitev družinskega dela, večino neformalnega dela opravijo ženske. Do določenih sprememb prihaja pri mlajši populaciji, ki je bolj naklonjena enakomerni delitvi dela med partnerjema. Raziskava Centra za socialno psihologijo »Življenjske in vrednostne orientacije študentske populacije« (Rener, Švab, 1996, cit. po Selinšek,

2004) je pokazala, da mladi zavračajo »patriarhalno« pojmovanje družine, v kateri oče materialno preživlja družino, mati pa prevzema skrb za gospodinjstvo in otroke. Delitev neplačanega (gospodinjskega) dela je odvisna tudi od izobrazbe. Pri manj izobraženih je večinoma zaposlen le eden od partnerjev in temu sledi bolj tradicionalna delitev dela. Če se bo enakopravna delitev dela uveljavljala tudi v praksi, potem verjamemo, da bo vse več žensk svoj prosti čas namenjalo tudi športom, ki so trenutno predvsem domena moških. Kljub enakosti pri svobodni izbiri športa in rekreacije, še vedno obstaja delitev na »ženske in moške« športe.

Preglednica 6: Statistični podatki – spol: vseh skupaj / gorskih kolesarjev / ostalih uporabnikov

Table 6: Statistical data – by gender: all together / mountain bikers / other users

	skupaj		gorski kolesarji		drugi obiskovalci	
	frekvence	odstotki	frekvence	odstotki	frekvence	odstotki
ženske	37	26,1	13	16,3	24	38,7
moški	105	73,9	67	83,8	38	61,3
skupaj	142	100	80	100	62	100

Preglednica 7: Statistični podatki – starost: v skupini gorskih kolesarjev

Table 7: Statistical data by age: the group of mountain bikers

	spol	število	aritmetična sredina	stand. odklon
starost	ženski	13	36,85	10,278
	moški	67	32,49	8,715

c. Izobrazba

Tako kot drugod tudi v Sloveniji velja, da je način preživljanja prostega časa povezan s socialno ekonomskim položajem in življenjskim slogom (Rauter, 2012). V mnogih predhodnih raziskavah so ugotovili, da obstaja povezanost med stopnjo izobrazbe in pogostostjo ukvarjanja s športom. Podatki ISSP (The International Social Survey Programme) iz leta 2007 prikazujejo, da ima 12,4 % ljudi v Sloveniji dokončano univerzitetno izobrazbo, največ ljudi pa ima srednjo stopnjo izobrazbe, in sicer 51,6 %. Znano je tudi, da ljudje z višjimi prihodki, višjo izobrazbo in višjim položajem v družbi namenjajo več časa športnim aktivnostim (Coakley, 2008). Socialni status v precejšnji meri vpliva na izbor športne dejavnosti posameznika. Tisti iz nižjega sloja se ukvarjajo s športi, ki so bolj tradicionalni in obenem omogočajo, da z njimi uspejo, tisti z višjega sloja pa si izberejo šport, ki je drugačen, saj jim to poleg aktivnosti pomeni tudi nek statusni simbol (Rauter, 2012).

Pri ostalih uporabnikih prostora je največ tistih s srednješolsko izobrazbo. Gorski kolesarji spadajo med bolj izobražene ljudi, saj je med njimi največ tistih z višješolsko in visokošolsko izobrazbo (po SJM 03/4 ima v slovenski populaciji visoko šolo, fakulteto ali akademijo le 12 %). Pri podatkih osnovnošolske izobrazbe je treba povedati, da so bili anketirani tudi zelo mladi, najmlajši ima 13 let in še obiskuje osnovno šolo, veliko anketiranih je še v fazi šolanja.

Preglednica 8: Primerjava stopnje izobrazbe: gorskih kolesarjev / ostalih uporabnikov

Table 8: Comparison of the level of education of: mountain bikers / other users

	gorski kolesarji		drugi obiskovalci	
	frekvence	odstotki	frekvence	odstotki
osnovno izobraževanje	2	2,5	0	0
srednješolsko izobraževanje	23	28,75	29	46,8
višješolsko in visokošolsko izobraževanje	42	52,5	26	41,9
več kot visokošolsko izobraževanje ¹⁰	8	10	7	11,3

d. Članstvo v društvih

Precejšen del gorskih kolesarjev je članov društev, saj jih je 27 od vseh 80 vključenih v gorsko-kolesarsko društvo in 30 v planinsko društvo. To je pomembno dejstvo, saj je preko klubov večja možnost osveščanja o trajnostni uporabi prostora, o priporočilih gorskega kolesarstva in drugih norm, ki pomagajo pri odpravi in zmanjševanju konfliktov med uporabniki ter pri ohranjanju okolja in narave.

¹⁰ Podatki pod več kot visokošolsko izobraževanje se nanašajo na magisterij, doktorat.

Preglednica 9: Pripadnost klubom

Table 9: Club membership

	Član GKD		skupaj
	da	ne	
Ste gorski kolesar?	27	53	80
	33,8 %	66,3 %	100,0 %
da	5	57	62
	8,1 %	91,9 %	100,0 %
ne	32	110	142
	22,5 %	77,5 %	100,0 %
skupaj			
	Član PD		skupaj
	da	ne	
Ste gorski kolesar?	30	50	80
	37,5 %	62,5 %	100,0 %
da	41	21	62
	66,1 %	33,9 %	100,0 %
ne	71	71	142
	50 %	50 %	100,0 %
skupaj			

e. Ostale dejavnosti gorskih kolesarjev

Ni presenetljivo, da gorski kolesarji kot svojo prvo dejavnost navajajo gorsko kolesarstvo (67 %). Sledi alpinizem (14 %), pohodništvo (13 %), plezanje (3 %), plavanje in smučanje (1 %). Kot drugo ali tretjo najpogostejšo dejavnost gorski kolesarji navajajo pohodništvo (70 %), sledijo gorsko kolesarstvo (32 %), fotografiranje (22 %), tek (19 %), smučanje (12 %), turno smučanje, plezanje, tek na smučeh (vsi po 4 %), deskanje, padalstvo, alpinizem, gobarstvo (vsi po 3 %), jamarstvo, kajak, soteskanje, motorni šport (vsi po 1,5 %). 9 gorskih kolesarjev, ki imajo za prioriteto dejavnost pohodništvo, je za drugo dejavnost navedlo gorsko kolesarstvo, 5 od 9 gorskih kolesarjev, katerih prvotna dejavnost je alpinizem, jih je gorsko kolesarstvo navedlo kot drugo dejavnost.

Preglednica 10: Razporeditev dejavnosti gorskih kolesarjev¹¹

Table 10: Deployment of activities by mountain bikers

	1. dejavnost		2. in 3. dejavnost	
	število	%	število	%
gorsko kol.	56	70	22	27,5
alpinizem	10	12,5	2	2,5
pohodništvo	9	11,25	57	71,25
plezanje	2	2,5	3	3,75
plavanje	1	1,25	0	0
smučanje	1	1,25	9	11,25
motorni športi	1	1,25		
turno smučanje			4	5
fotografiranje			17	21,25
tek			15	18,75
tek na smučeh			3	3,75
deskanje			1	1,25
padalstvo			2	2,5
gobarstvo			2	2,5
jamarstvo			1	1,25
kajak			1	1,25
soteskanje			1	1,25
orientacija			1	1,25

¹¹ Anketirani, ki so se opredelili za gorskega kolesarja, so navedli tri dejavnosti s katerimi se najpogosteje ukvarjajo.

10.3.2 Motivi in vrednote gorskih kolesarjev

Za potrebe operacionalizacije motivov smo črpali iz teorije potisnih in privlačnostnih motivov (Wang, 2004). Potisni motivi se nanašajo na motivacijske faktorje ali potrebe, ki vplivajo na odločitev, da vzamemo dopust, medtem ko se privlačnostni motivi nanašajo na privlačnost destinacije same. Tako med potisne motive v naši anketi uvrščamo umik iz urbane vsakdanjosti, sprostitvev, zdravje, fizično pripravljenost, družabne stike in podobno. Med privlačnostne pa uvrščamo neokrnjenost narave, naravno in kulturno dediščino in podobne vrednote narave in okolja.

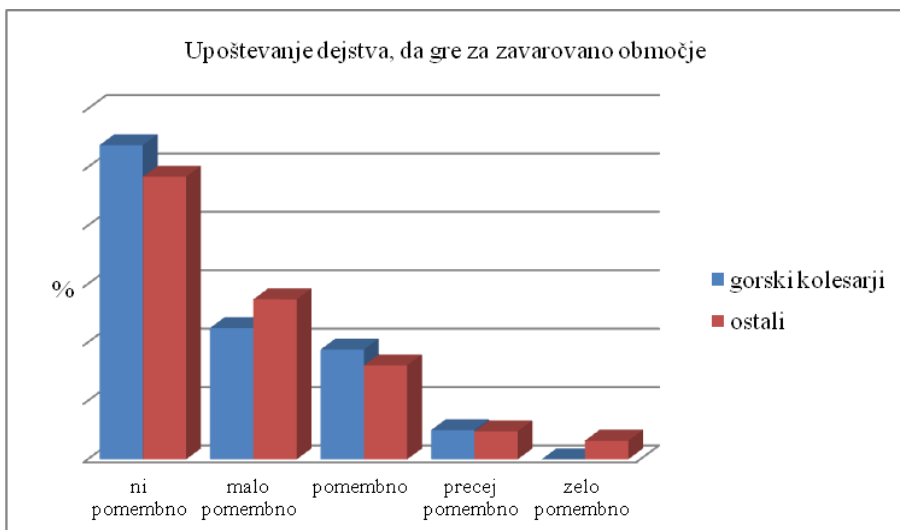
Privlačnostni motivi

Po svetu so zavarovana območja postala turistični produkt, ki ga turistična industrija prodaja kot turistično zanimivost. Po raziskavi Turistični obisk in zavarovana območja – primer Triglavskega narodnega parka (Cigale, Lampič, Mrak, 2010) je najpomembnejši motiv za obisk TNP ohranjena narava in okolje. Dejstvo, da gre za zavarovano območje, pri nobeni od obravnavanih skupin v naši raziskavi ni bila označena kot močno privlačna. Za gorsko kolesarstvo zavarovano območje lahko predstavlja »oviro«, saj v zavarovanih območjih večinoma ni dovoljeno kolesariti. Pri tej spremenljivki je potrebno omeniti, da bi bilo potrebno pridobiti podatke po zvrsteh gorskih kolesarjev, saj verjamemo, da se cilji teh med seboj nekoliko razlikujejo. Za turne kolesarje je cilj »doživetje v naravi« (KTK PZS, 2013), kar najlažje doživijo v zavarovanih območjih, zaradi njegovih vrednot, ohranjenosti okolja, razgledov in pestrosti okolja. Za gorske kolesarje, ki se ukvarjajo s spusti, skoki in drugimi sorodnimi gorsko-kolesarskimi disciplinami, zavarovano območje ne predstavlja tolikšne prednosti, saj ja zanje važnejše premagovanje tehnično zahtevnih ovir.

Preglednica 11: Upoštevanje dejstva, da gre za zavarovano območje

Table 11: Importance of visiting protected areas

		Upoštevanje dejstva, da gre za zavarovano območje					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	43 53,8 %	18 22,5 %	15 18,8 %	4 5 %	0 0 %	80 100,0 %
	ne	30 48,4 %	17 27,4 %	10 16,1 %	3 4,8 %	2 3,2 %	62 100,0 %
skupaj		73 51,4 %	35 24,6 %	25 17,6 %	7 4,9 %	2 1,4 %	142 100,0 %

Grafikon 3: Upoštevanje dejstva, da gre za zavarovano območje

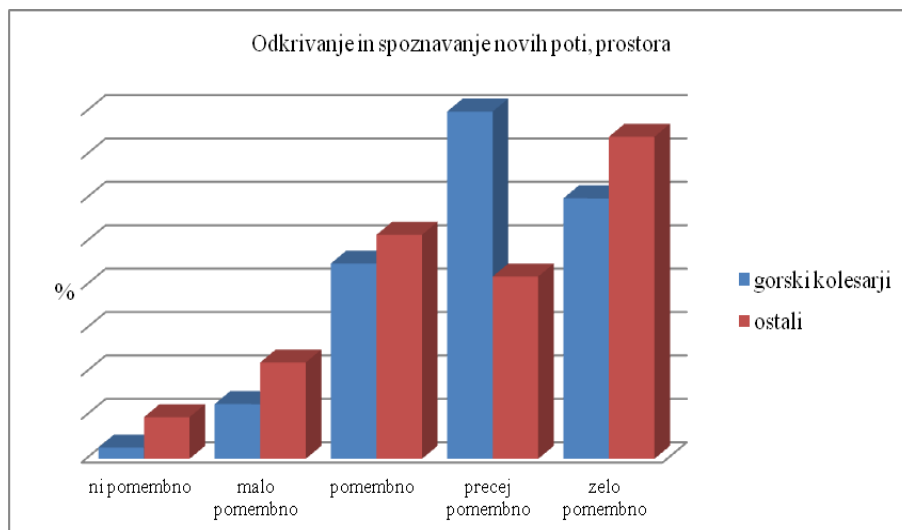
Graph 3: Importance of visiting protected areas

Močan motiv za obiskovanje gorskega prostora tako za gorske kolesarje kot za ostale obiskovalce predstavlja privlačnost odkrivanja in spoznavanja novih poti in prostora. Planinstvo in kolesarjenje, še posebej zvrst turnega kolesarstva, je praksa, pri kateri akterji želijo odkrivati nove poti in spoznavati prostor. Nekateri turne kolesarje poimenujejo tudi »planinci na dveh kolesih«.

Preglednica 12: Odkrivanje in spoznavanje novih poti, novega območja

Table 12: Discovering and learning about new trails, new area

		Odkrivanje in spoznavanje novih poti, novega območja					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	1 1,3 %	5 6,3 %	18 22,5 %	32 40 %	24 30 %	80 100,0 %
	ne	3 4,8 %	7 11,1 %	16 25,8 %	13 21 %	23 37,1 %	62 100,0 %
skupaj		4 2,8 %	12 8,5 %	34 23,9 %	45 31,7 %	47 33,1 %	142 100,0 %

Grafikon 4: Odkrivanje in spoznavanje novih poti, prostora

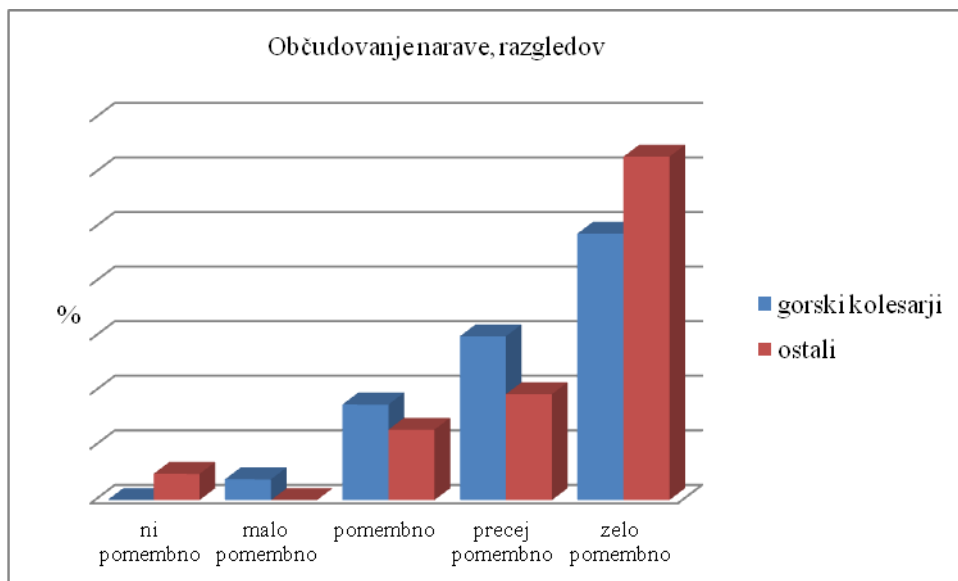
Graph 4: Discovering and learning about new trails

Občudovanje narave je eden prvotnih motivov obiskovanja gora in je močan še danes. Medtem, ko je ostalim obiskovalcem ta motiv zelo pomemben, gorskim kolesarjem predstavlja precej pomemben motiv. Do razlike pride zaradi športnega motiva gorskih kolesarjev.

Preglednica 13: Občudovanje narave, razgledov

Table 13: Admiration of nature, views

	Občudovanje narave, razgledov					skupaj
	ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	0	3	14	24	39	80
	0 %	3,8 %	17,5 %	30 %	48,8 %	100,0 %
ne	3	0	8	10	42	62
	4,8 %	0 %	12,9 %	19,4 %	62,9 %	100,0 %
skupaj	3	3	22	36	78	142
	2,1 %	2,1 %	15,5 %	25,4 %	54,9 %	100,0 %

Grafikon 5: Občudovanje narave, razgledov

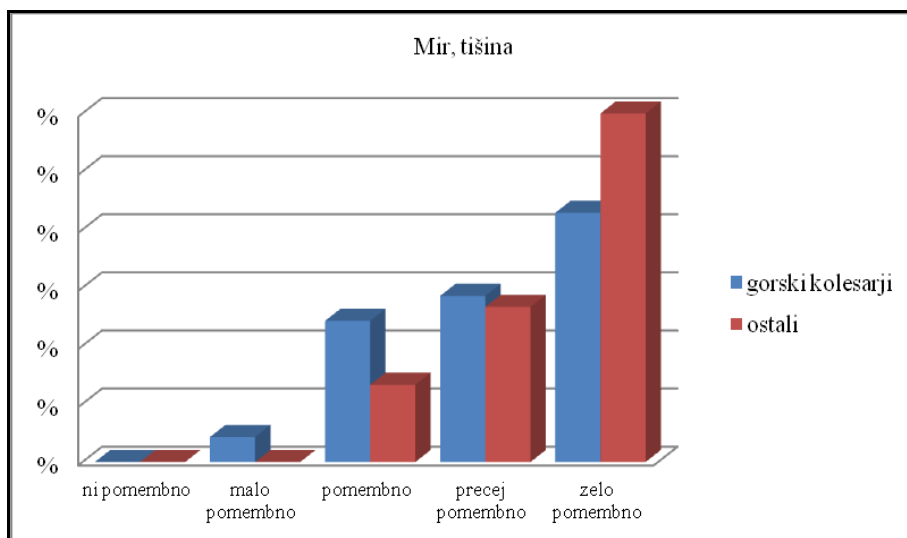
Graph 5: Admiration of nature, views

Po raziskavi TNP (2010) je mir, svež zrak in čisto okolje kot motiv navedlo 76,7 % anketiranih. Motiv občutenja miru in tišine ostalim obiskovalcem predstavlja enega glavnih motivov, ki je precej pomemben tudi gorskim kolesarjem. A za njih je važnejši športni motiv.

Preglednica 14: Mir, tišina

Table 14: Serenity

		Mir, tišina				skupaj
		malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	3 4,3 %	17 24,6 %	20 29,0 %	29 42,0 %	69 100,0 %
	ne	0 0 %	7 12,1 %	16 27,6 %	35 60,3 %	58 100,0 %
skupaj		3 2,4 %	24 18,9 %	36 28,3 %	64 50,4 %	127 100,0 %

Grafikon 6: Mir in tišina

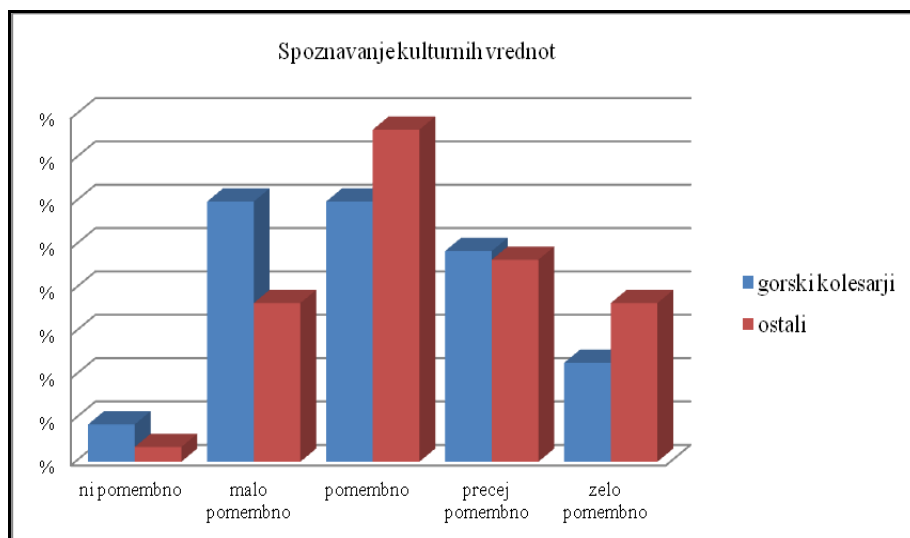
Graph 6: Serenity

Po raziskavi TNP (2010) je bogato zgodovinsko in kulturno dediščino ter tradicijo in običaje območja kot največjo vrednost ocenila četrtnina vseh anketiranih, srednjo vrednost pa je podalo 44 %. V naši raziskavi je **motiv spoznavanja kulturnih vrednot ostalim obiskovalcem pomembnejši kot gorskim kolesarjem.**

Preglednica 15: Spoznavanje kulturnih vrednot

Table 15: Meeting cultural values

		Spoznavanje kulturnih vrednot					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	3 4,3 %	21 30,4 %	20 29,0 %	17 24,6 %	8 11,6 %	69 100,0 %
	ne	1 1,7 %	10 17,2 %	22 37,9 %	14 24,1 %	11 19,0 %	58 100,0 %
skupaj		4 3,1 %	31 24,4 %	42 33,1 %	31 24,4 %	19 15,0 %	127 100,0 %

Grafikon 7: Spoznavanje kulturnih vrednot

Graph 7: Meeting cultural values

Potisni motivi

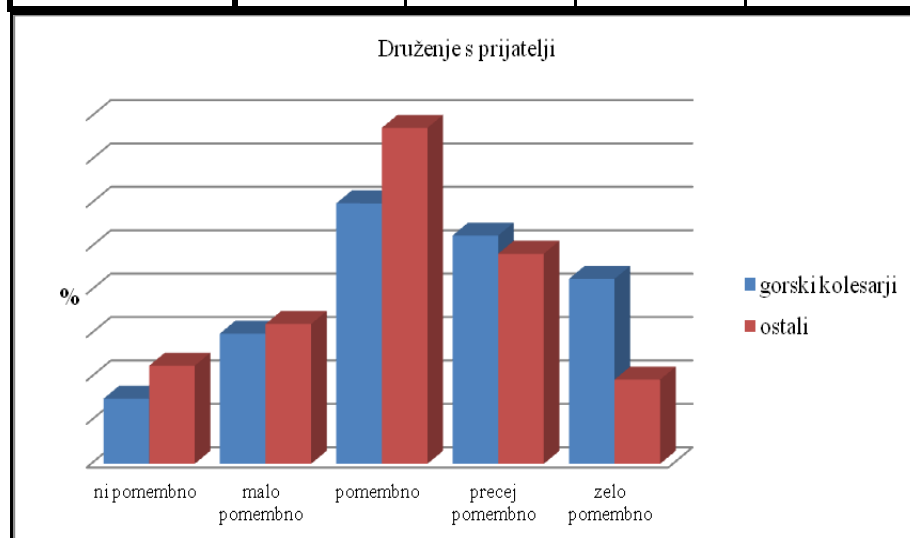
Nekoč so bili gorniki in alpinisti v hribih pogosto percipirani kot samotarji, po novejših raziskavah pa alpinisti veljajo za »odprte« ljudi. To spremembo naj bi prinesel razvoj generacij, ko je iz nekaj samotarjev nastalo veliko število gornikov, ki so vedno bolj podobni drugim športnikom (Kavčič, 2005).

Raziskave, ki so jih izvedli med skupinami rizičnih oziroma ekstremnih športnikov, drugih športnikov in nešportnikov, so s psihološkimi testi pokazali, da so ekstremni športniki manj zavrti, manj anksiozni, so bolj odprti in družabni (Kavčič, 2005). So tudi čustveno stabilnejši in bolj ekstrovertni kot nerizični športniki in nešportniki. Športniki so tudi bolj odprti kot nešportniki (Kajtna, Tušak, 2004). Raziskava Drofenikove (2012) poda, da anketirani najraje kolesarijo v skupini od treh do petih članov, sledi vožnja v paru, veliko pa je tudi takih, ki radi kolesarijo sami. V našem primeru ugotovimo, da gre pri gorskih kolesarjih kot pri ostalih obiskovalcih za enakomerno porazdelitev motiva druženja s prijatelji.

Preglednica 16: Druženje s prijatelji

Table 16: Socializing with friends

		Druženje s prijatelji					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	6 7,5 %	12 15 %	24 30 %	21 26,3 %	17 21,3 %	80 100,0 %
	ne	7 11,3 %	10 16,1 %	24 38,7 %	15 24,2 %	6 9,7 %	62 100,0 %
skupaj		13 9,2 %	22 15,5 %	48 33,8 %	36 25,4 %	23 16,2 %	142 100,0 %

Grafikon 8: Druženje s prijatelji

Graph 8: Socializing with friends

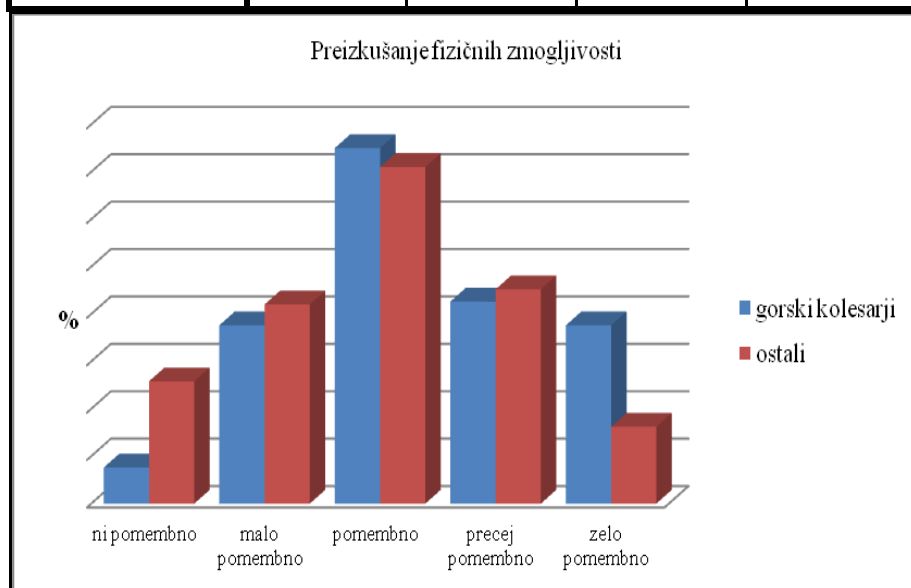
Kajtna (2007) v svoji raziskavi ugotavlja, da tekmovalnost pri ekstremnem športu ni bistvena. Pomembnejše se zdi doživetje. Pogosto tekmujejo sami s seboj, želijo preseči svoje meje. Burnik in Tušak (1999) v svoji raziskavi navajata, da so alpinisti filozofi, iskalci poti, resnice in večnosti, so pa tudi športniki. Alpinizem pravzaprav postaja vrhunski šport in dobiva vse več značilnosti tekmovanj. Vedno bolj se oddaljuje od tistega kar je predstavljal nekoč in se približuje drugim tekmovalnim disciplinam. Zato v raziskavi vrhunske alpiniste primerjata s prototipom vrhunskega športnika. Ne gre več toliko za romantičnost, umetnost in lepoto, odkrivanje samega sebe in poti, pač pa sposobnost samodiscipline, razvoj vrhunskih samo-regulacijskih spretnosti, čustveno stabilnost in trdnost, dominantnost in instrumentalno agresivnost. Obenem poudarjata, da alpinisti nikoli niso bili homogena skupina, saj so med njimi tako alpinisti kot športni plezalci, ekstremni smučarji in druge podskupine. Že Tuma je razdelil alpiniste v več tipov: športnega, estetskega, etičnega in religioznega. Podobno je v skupini gorskih kolesarjev, kjer je treba ločiti posamezne subkulture, zlasti po ločnici

tekmovalni in netekmovalni del. Pričakovano je, da imajo pripadniki tekmovalnega gorskega kolesarstva večje tendence po tekmovalnosti kot tisti, ki so del netekmovalne skupine. Po raziskavi Rauterja (2007) gorski kolesarji niso obremenjeni s športnimi dosežki, saj v svojem športu iščejo doživetje, užitek, zabavo na svoj način. Iz raziskave izhaja tudi, da gorski kolesarji v primerjavi s cestnimi kolesarji, višje vrednotijo pomembnost tveganja, raziskovanja novih krajev in pomembnost zabave. Po raziskavi Zajc in Berzelak (2014) gorski kolesarji v več kot 90 % navajajo, da uživajo v gorskem kolesarjenju po poteh v naravnem okolju, v več kot 85 % pa v spustih po enoslednicah. Skoraj 95 % anketirancem je pri vožnji pomembno doživljanje narave, kar jim je v povprečju bolj pomembno, kot pa hitrost vožnje. Po naši raziskavi se zdi preizkušanje in krepitev fizičnih zmogljivosti (tekmovanja in trening) gorskim kolesarjem in ostalim obiskovalcem precej pomemben dejavnik in motiv, ki je precej enakomerno porazdeljen pri obeh skupinah.

Preglednica 17: Preizkušanje fizičnih zmogljivosti (tekmovanja)

Table 17: Testing physical abilities (races)

		Preizkušanje fizičnih zmogljivosti					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	3 3,8 %	15 18,8 %	30 37,5 %	17 21,3 %	15 18,8 %	80 100,0 %
	ne	8 12,9 %	13 21 %	22 35,5 %	14 22,6 %	5 8,1 %	62 100,0 %
skupaj		11 7,7 %	28 19,7 %	52 36,6 %	31 21,8 %	20 14,1 %	142 100,0 %

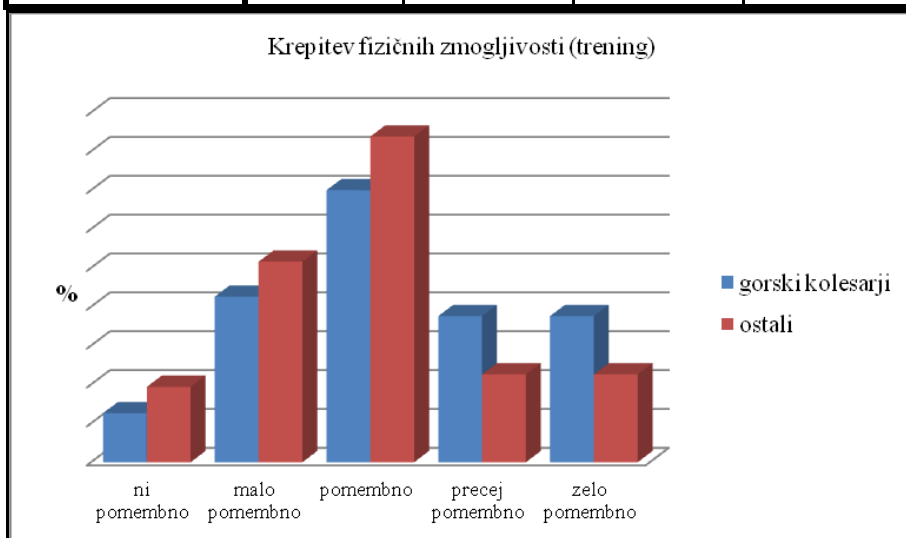
Grafikon 9: Preizkušanje fizičnih zmogljivosti

Graph 9: Testing physical abilities

Preglednica 18: Krepitev fizičnih zmogljivosti (trening)

Table 18: Training

		Krepitev fizičnih zmogljivosti (trening)					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	5 6,3 %	17 21,3 %	28 35 %	15 18,8 %	15 18,8 %	80 100,0 %
	ne	6 9,7 %	16 25,8 %	26 41,9 %	7 11,3 %	7 11,3 %	62 100,0 %
skupaj		11 7,7 %	33 23,2 %	54 38 %	22 15,5 %	22 15,5 %	142 100,0 %

Grafikon 10: Krepitev fizičnih zmogljivosti (trening)

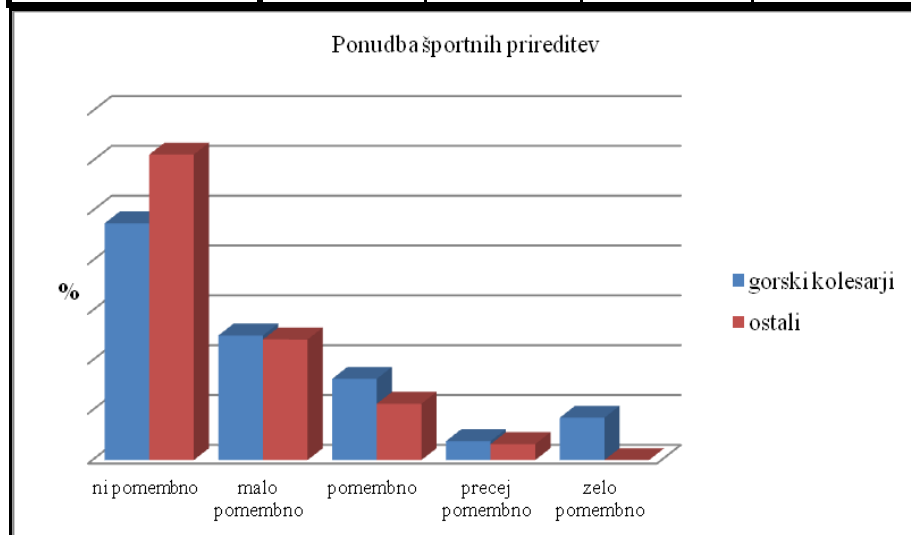
Graph 10: Training

Precej nepomembna se zdi ponudba športnih prireditev, kar bi lahko nakazovalo na netekmovalnost obeh skupin. Tekmovalnost doživijo tudi v »boju s samim seboj«, s premagovanjem svojih meja.

Preglednica 19: Ponudba športnih prireditev

Table 19: Sport events

		Ponudba športnih prireditev					
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	38	20	13	3	6	80
		47,5 %	25 %	16,3 %	3,8 %	7,5 %	100,0 %
	ne	38	15	8	1	0	62
		61,3 %	24,2 %	11,3 %	3,2 %	0 %	100,0 %
skupaj		76	35	21	4	6	142
		53,5 %	24,6 %	14,8 %	2,8 %	4,2 %	100,0 %

Grafikon 11: Ponudba športnih prireditev

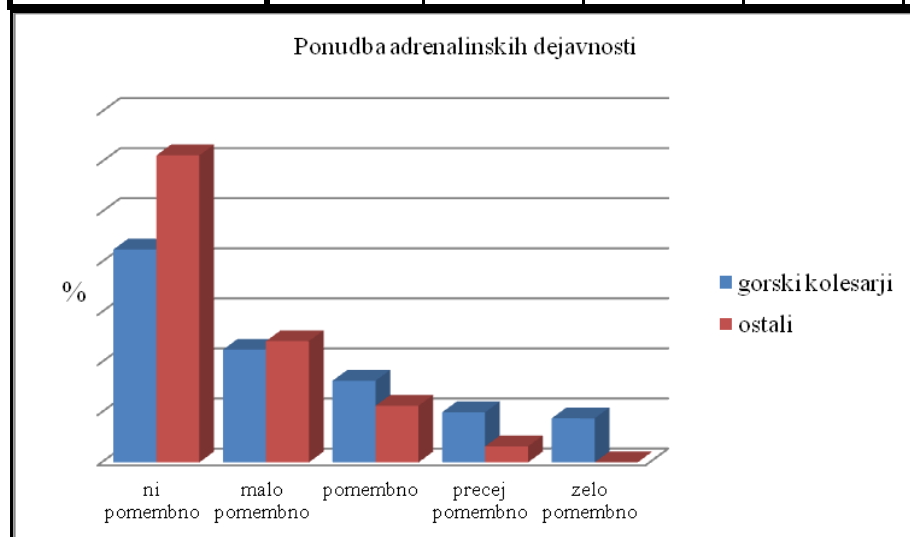
Graph 11: Choice of sports events

Po raziskavi TNP (2010) so anketirani kot najmanj pomemben motiv za obisk TNP navedli izvajanje adrenalinskih dejavnosti (9,5 %). Tudi v naši raziskavi ponudba adrenalinskih dejavnosti ne predstavlja poglobitnega motiva za obiskovalce gorskega prostora. Tisti, ki jih ta motiv privlači, predstavljajo mlajši del populacije gorskih kolesarjev. Gorsko kolesarstvo je vsekakor nekoliko adrenalinska dejavnost, še posebej spusti in podobne tehnične discipline (hitrost, premagovanje težkih linij in podobno).

Preglednica 20: Ponudba adrenalinskih dejavnosti

Table 20: Adrenaline activities

		Ponudba adrenalinskih dejavnosti					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	34 42,5 %	18 22,5 %	13 16,3 %	8 10 %	7 8,8 %	80 100,0 %
	ne	38 61,3 %	15 24,2 %	7 11,3 %	2 3,2 %	0 0 %	62 100,0 %
skupaj		72 50,7 %	33 23,2 %	20 14,1 %	10 7 %	7 4,9 %	142 100,0 %

Grafikon 12: Ponudba adrenalinskih dejavnosti

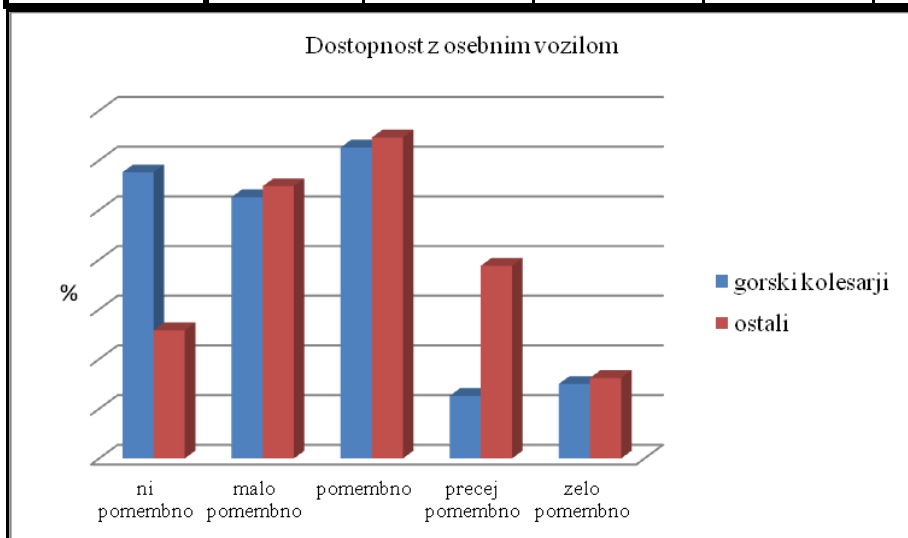
Graph 12: Choice of adrenaline activities

Bližina doma dandanes ni več zelo pomemben motiv, saj se je dostopnost primernih terenov z avtomobilizacijo zelo povečala. Včasih so se gorniki v petek po službi odpravili z avtobusom ali železnico na Jesenice, nato pa peš proti Vratom, kjer so preživeli vikend z obiskovanjem gora. Danes se namesto, da bi prespali v koči, odpravijo z avtom domov in naslednje jutro spet nazaj. **Dostopnost se zdi pomembnejša ostalim obiskovalcem kot gorskim kolesarjem**, predvidevamo, da zaradi tega, ker se morajo kot »avtomobilisti« vrniti na izhodiščno točko, medtem ko gorski kolesarji lahko naredijo krožno turo.

Preglednica 21: Dostopnost z osebnim vozilom

Table 21: Accessibility by car

	Dostopnost z osebnim vozilom					skupaj
	ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	23 28,8 %	21 26,3 %	25 31,3 %	5 6,3 %	6 7,5 %	80 100,0 %
	8 12,9 %	17 27,4 %	20 32,3 %	12 19,4 %	5 8,1 %	62 100,0 %
skupaj	31 21,8 %	38 26,8 %	45 31,7 %	17 12 %	11 7,7 %	142 100,0 %

Grafikon 13: Dostopnost z osebnim vozilom

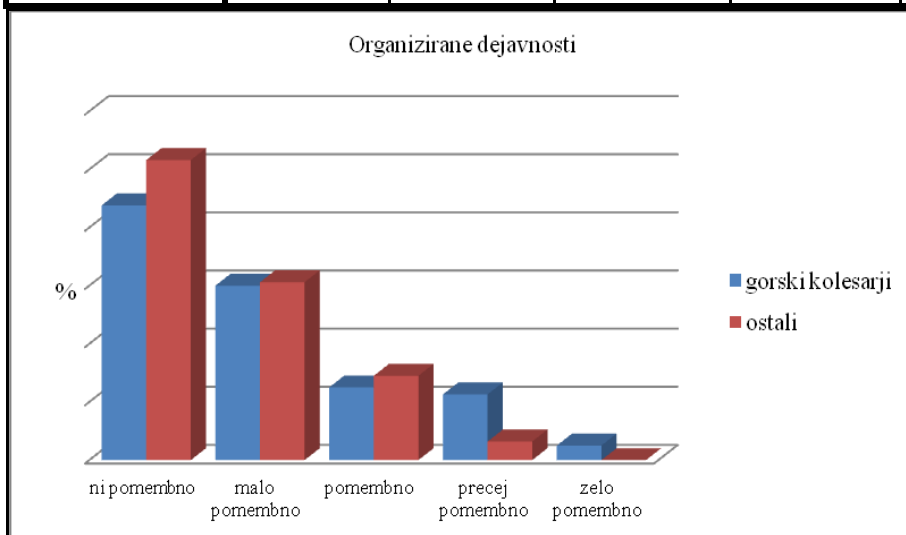
Graph 13: Accessibility by car

Pri nobeni skupini ni zaznati potrebe po organiziranih dejavnostih. Gorski kolesarji in ostali obiskovalci gorskega prostora se za skupne ture dogovarjajo med seboj, preko spletnih forumov in na drugih spletnih omrežjih.

Preglednica 22: Organizirane dejavnosti

Table 22: Organized activities

		Organizirane dejavnosti					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	35 43,8 %	24 30 %	10 12,5 %	9 11,3 %	2 2,5 %	80 100,0 %
	ne	32 51,6 %	19 30,6 %	9 14,5 %	2 3,2 %	0 0 %	62 100,0 %
skupaj		67 47,2 %	43 30,3 %	19 13,4 %	11 7,7 %	2 1,4 %	142 100,0 %

Grafikon 14: Organizirane dejavnosti

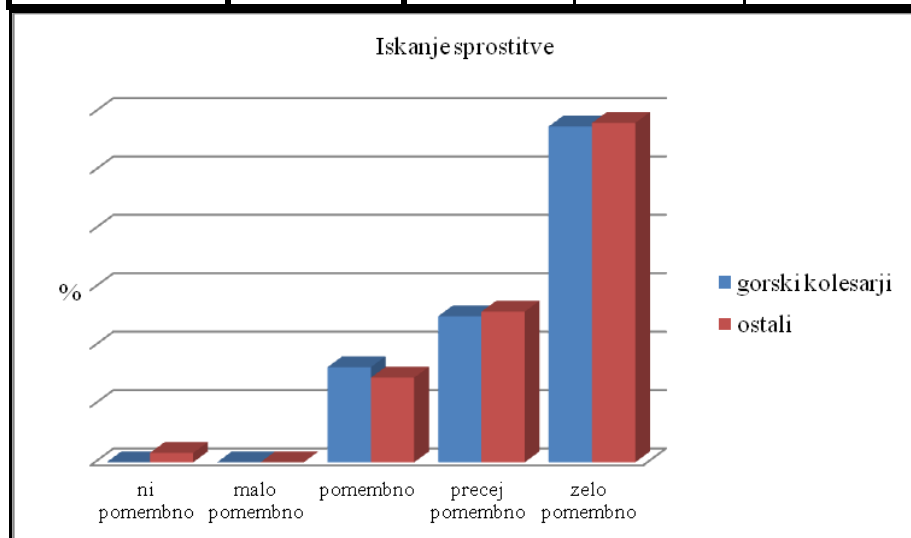
Graph 14: Organized activities

Motiv sprostitve v gorskem svetu je visoko izražen tako pri gorskih kolesarjih kot pri ostalih obiskovalcih gorskega prostora. V gorski svet se zatekajo zaradi miru in zaradi pozabe vsakdanjih skrbi. Gorski kolesarji iščejo sprostitev preko ukvarjanja s svojo dejavnostjo, medtem ko pohodniki najbrž najdejo sprostitev že s podajanjem v gorski svet.

Preglednica 23: Iskanje sprostitve

Table 23: Searching of relaxation

		Iskanje sprostitve					skupaj
		ni pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	manjkajoči	
Ste gorski kolesar?	da	0 0 %	13 16,3 %	20 25 %	46 57,5 %	1 1,3 %	79 98,8 %
	ne	1 1,6 %	9 14,5 %	16 25,8 %	36 58,1 %	0 0 %	62 100,0 %
skupaj		1 0,7 %	22 15,5 %	36 25,4 %	82 57,7 %	1 0,7 %	141 99,3 %

Grafikon 15: Iskanje sprostitve

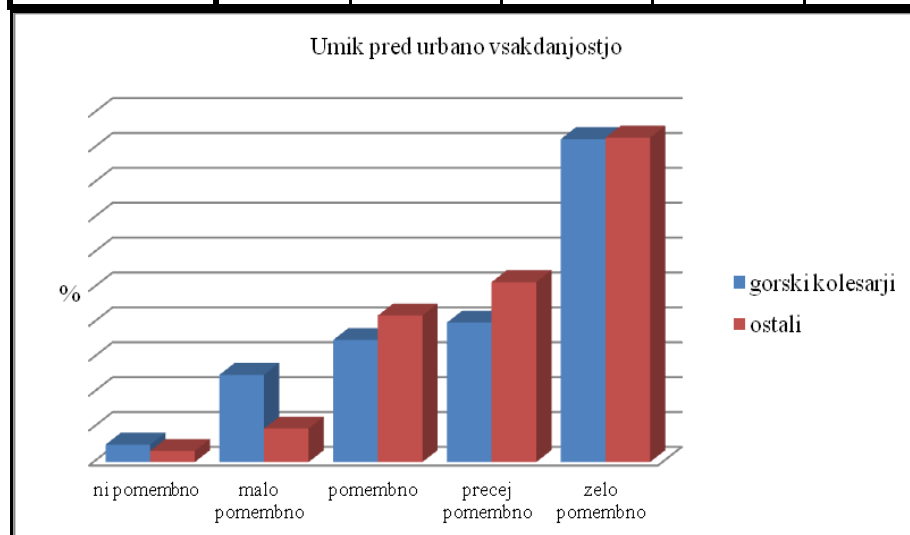
Graph 15: Relaxation

Umik pred urbano vsakdanjostjo bi lahko označili kot protipol delovnim dnevom. Tako kot je to močno izraženo pri ostalih akterjih, ni nič drugače pri gorskih kolesarjih. Gorski prostor doživljajo kot poseben svet, kjer ljudje pozabimo na vsakdanje skrbi in se sprostimo ob raznih aktivnostih. Gorski kolesarji »svoj svet« doživljajo preko vožnje po gorskih poteh, preko premagovanja lažjih in težjih linij, kar povzroča določeno mero »vzburjenja«.

Preglednica 24: Umik pred urbano vsakdanjostjo

Table 24: Retreat from urban everyday

		Umik pred urbano vsakdanjostjo					skupaj
		ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno	
Ste gorski kolesar?	da	2 2,5 %	10 12,5 %	14 17,5 %	16 20 %	37 46,3 %	79 98,8 %
	ne	1 1,6 %	3 4,8 %	13 21 %	16 25,8 %	29 46,8 %	62 100,0 %
skupaj		3 2,1 %	13 9,2 %	27 19 %	32 22,5 %	66 46,5 %	141 99,3 %

Grafikon 16: Umik pred urbano vsakdanjostjo

Graph 16: Escape from the urban everyday

Naša raziskava kaže, da je glavni motiv gorskih kolesarjev za obisk gorskega prostora iskanje sprostitve skozi šport. Gre za heterogeno skupino, ki jo družijo motivi doživljanja narave, spoznavanja novih poti in prostorov ter tekmovalni dosežki. Veliko jim pomenijo tudi lepi razgledi in občudovanje narave, mir in tišina. Umik pred urbano vsakdanjostjo, odkrivanje in spoznavanje novih poti ter prostora, druženje s prijatelji, trening ter preizkušanje fizičnih zmogljivosti so jim pomembni. Manj pomembno se jim zdi spoznavanje kulturnih vrednot. Zanje nepomembni motivacijski faktorji so zavarovano območje, ponudba športnih prireditev, organizirane dejavnosti in ponudba adrenalinskih dejavnosti.

Med drugimi skupinami obiskovalcev gorskega prostora med najpomembnejšimi motivi izstopajo lepi razgledi, občudovanje narave, neokrnjenost narave, uživanje naravnih vrednot, mir in tišina ter

spostitev. Zelo pomembna sta tudi ukvarjanje s priljubljenim športom in umik pred urbano vsakdanjostjo, precej pomembno so odkrivanje in spoznavanje novih poti ter prostora in spoznavanje kulturnih vrednot. Pomembno jim je druženje s prijatelji, in preizkušanje fizičnih zmogljivosti. Manj pomembne se jim zdijo organizirane dejavnosti, nepomembne pa ponudba športnih prireditev, zavarovano področje in ponudba adrenalinskih dejavnosti.

Bistvena razlika med gorskimi kolesarji in ostalo skupino obiskovalcev gorskega prostora je v športnem vidiku ukvarjanja z dejavnostjo. Ostale obiskovalce še vedno v večji meri v gorski svet vabijo privlačnostni motivi, medtem ko gorski kolesarji zahajajo v ta svet tudi zaradi same dejavnosti, zaradi sprostitev preko gorskokolesarske vožnje, preko iskanja »razburjenja«, posebnih občutkov na kolesu, preko premagovanja lažjih in težjih ovir, preko načinov, ki jim zagotavlja določeno mero vznemirjenja.

Zanimiva je primerjava naših podatkov z raziskavo Burnika iz leta 2000. Tu je bilo ugotovljeno, da sta lepota narave in njena pristnost glavni motiv gornikov za obisk gora (65 %). Sledi motiv zdravja (11 %) in umik od vsakdanjosti v mir in tišino (9,3 %). Naša raziskava kaže podobno: najvišji motivi so neokrnjenost narave, mir in tišina, sprostitev ter razgledi in občudovanje narave. Vendar pa so podobni tudi motivi gorskih kolesarjev, z razliko večjega poudarka na motivu ukvarjanja s priljubljenim športom. Gorski kolesar v gorski prostor zahaja zaradi ukvarjanja z dejavnostjo, medtem ko ostali obiskovalci kot prioriteto vidijo sprostitev, ki jo najdejo v naravi in okolju.

Razlika med gorskimi kolesarji in ostalimi obiskovalci gorskega prostora je torej predvsem v motivu obiskovanja tega prostora, kjer gorskega kolesarja žene želja po ukvarjanju s svojo priljubljeno dejavnostjo, saj mu ta pomeni sprostitev, »razburjenje«, užitek. Ostalim obiskovalcem je ukvarjanje z njihovo dejavnostjo prav tako pomembno, vendar pa so najpomembnejši motivi sprostitev, lepi razgledi, občudovanje narave, neokrnjenost narave, uživanje naravnih vrednot, mir in tišina.

10.3.3 Konflikti med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora

Da konflikti med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora so, potrjuje tudi naša raziskava. Višji odstotek konfliktov je zaznati v skupini gorskih kolesarjev kot med ostalimi obiskovalci gorskega prostora:

Preglednica 25: Ste doživeli konflikt v gorskem prostoru?

Table 25: Have you ever experienced a conflict in mountain areas?

gorski kolesarji	število	odstotki
da	37	46,3
ne	43	53,8
skupaj	80	100,0
ostali uporabniki	število	odstotki
da	12	19,4
ne	50	80,6
skupaj	62	100,0

Preglednica 26: Konflikti med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora:

Table 26: Conflicts between mountain bikers and other mountain area users¹²

Uporabnik:	Opis konflikta:
Gorski kolesarji	1. »Teženje«, kaj delamo na planinski poti. 2. Pohodnik/tekač sitnaril kolesarju. 3. V mariborskem parku nam je starejši gospod nastavil debela na progo, nas zmerjal in trdil da kolesarji nimamo na Pohorju kaj delati, čeprav je tam park namenjen le temu. 4. Srečanje mene kot kolesarja in pohodnika. Prepri je potekal v zvezi s souporabo poti, čeprav sva se srečala na gozdni cesti. 5. Dopovedovanje, da gorski kolesarji nismo nič slabši od planincev. 6. Kot kolesarko me včasih grdo gledajo pa kaj pripomnijo. 7. Verbalno negodovanje in oviranje. 8. Prišli smo do skupnega zaključka. Vse je od vseh in od nikogar. 9. Negodovanje, da se vozim tam kjer je prepovedano. Nekateri zelo redki planinci tudi z grožnjami. Vedno se je situacija rešila po mirni poti. 10. Pridrvm s kolesom in kar naenkrat se pred mano pojavi človek na poti, a sem na srečo začel dovolj zgodaj ukrepati.¹³ »se nadaljuje...«

¹² Navedbe so povzete kot prepis komentarjev anketiranih.

¹³ »Pridrvm...!!!«: anketirani je star 15 let.

	»...nadaljevanje« 11. Srečali smo s kolesi gospoda, ki nam je skoraj 10 min držal monolog kako gorski kolesarji uničujemo naravo. Mi smo se mu samo lepo zahvalili za prijaznost in smo se odpeljali naprej, brez kakršnega koli prepira, čeprav je on na nas kričal. 12. Neprijazno verbalno vedenje pohodnika ob normalnem mimovozu na širokem kolovozu. Mi smo ga lepo odzdravili. To je bil edini konflikt, vsaj za zdaj. 13. Konflikt s pohodniki, ki so mi nastavili ovire. 14. Pri gorskem kolesarjenju bližnje srečanje s planinci, ki so si lastili 'kolovoz'. 15. Večinoma neprijazni komentarji. 16. Slabe izkušnje s posamezniki. So mi tudi že pijani "pohodniki" težili s pivom v roki. Čuvaji so me preganjali, češ da ne smem se tuki vozit (seveda mi je to iz avta povedal). 17. Pri vožnji s kolesom po gozdni poti naletel na lastnika, ki je imel veliko za povedati kako kolesarji uničujemo gozdne poti (makedamske in pohodne). Z gospodom se nisem imel namena kregati zato sem poslušal njegovo mnenje do konca, povedal moj pogled na temo lepo pozdravil in odpeljal naprej. 18. Z gorskim kolesom po priljubljeni planinski poti navzdol. Pot zadosti široka (2m široka vlaka) da smo se lahko vsi srečali. Ljudje bolj kulturne narave lepo odzdravijo ob lepem pozdravu, se pa tu pa tam najde kakšen, ki namesto lepe besede ali pa tihega protesta nate zvrne psovke. Pač odpeljem naprej in se ne ukvarjam z njimi. 19. S kolesom na rami srečam pohodnika, ga pozdravim, ne reče nič čez 2 minuti pa začne vpiti za mano kaj se grem da rinem s kolesom na goro in da je to prepovedano. 20. Souporabniki - pohodniki so negodovali zaradi srečanja z gorskimi kolesarji, čeprav se je to zgodilo na gozdni vlaki, kjer smo počivali, oziroma so nas recimo v enem drugem primeru pohodniki na poti navzdol celo prehiteli, ker so napol tekli, mi pa smo vozili bolj počasi in se pogosto ustavljali. 21. Tukaj se pa ne smeš voziti. 22. Pritoževanje zaradi vožnje z gorskim kolesom, čeprav sem ga šele nosil. Ker imam seboj vedno še psa se je godrnjanje hitro umirilo. »se nadaljuje...«
--	---

	»...nadaljevanje« 23. Med vožnjo z gorskim kolesom po planinski poti sem pri vožnji navzdol naletel na dva planinca, ki sta mi pridigala, da je vožnja po planinskih poteh prepovedana in da uničujem podlago. Podučil sem ju o vplivu na podlago, ki ga povzročajo planinci, nakar sta s praznimi komentarji odšla naprej.
Ostali uporabniki	1. Nesporazumi s pohodniško skupino, ki je ovirala druge, vpitje po gorah, srečevanje s kolesarji, ki ne spoštujejo narave. 2. Pogosta srečanja z motoristi na gorskih poteh. 3. Na planinski poti me je skoraj podrl gorski kolesar. 4. Motorizirani sankarji ne čutijo nobene potrebe, da bi umirili svoje divjanje vsaj toliko, da bi do konflikta sploh lahko prišlo, kar pomeni, da so brezobzirni do te mere, da lahko izzoveš dialog le s samoogrožanjem (če se ne umakneš, jo zagotovo lahko stakneš). Vsi nadaljnji konflikti so zgolj pisni v medijih, ki pa divjakom tako in tako ne predstavljajo problema. 5. Neprijetno srečanje z vozniki motornih vozil izven prometnic.

Raziskava pokaže, da je imela skoraj **polovica** gorskih kolesarjev konflikt z drugimi uporabniki prostora. Povprečna starost gorskih kolesarjev, ki so doživeli konflikt, je 33 let, ostalih obiskovalcev gorskega prostora pa 47 let. Starejša populacija spada med »tradicionaliste«, ki težje sprejmejo nove trende. Oboji so visoko izobraženi, nihče od predstavnikov »ostalnih obiskovalcev« se ne ukvarja z gorskim kolesarstvom.

V naši raziskavi gorski kolesarji navajajo predvsem konflikte, ki so nastali zaradi skupne uporabe poti z ostalimi uporabniki prostora, druga skupina pa v večji meri izpostavlja motorizirane športe in negativni odnos do teh, v manjši meri pa hitrost gorskih kolesarjev in nespoštovanje narave s strani gorskih kolesarjev. To je dokaj pričakovano, saj se velik del skupine ostalih obiskovalcev ukvarja tudi z gorskim kolesarstvom in imajo tako večjo toleranco za razumevanje drugih. Tako medosebni konflikti kot konflikti vrednot so odvisni od tolerance za sprejetje ali za zavrnitev drugačnega načina življenja, drugačnega sloga. Iz raziskave, ki je preučevala gorsko kolesarstvo in profil gorskih kolesarjev (Cressford, 1995), izhaja, da se je v situacijah, ko so pohodniki navajali, da so gorski kolesarji neprimerni za določena območja, ugotovilo, da so ti gorske kolesarje povezovali z motoriziranimi oblikami dejavnosti. Ljudje si ustvarimo svoje slike o določeni osebi, družbi ali dejavnosti, pa čeprav s tem nismo imeli nobenega fizičnega kontakta ali izkušnje. Raziskave ugotavljajo, da nekateri pohodniki verjamejo, da gorski kolesarji povzročajo povečano nevarnost,

uničujejo okolje in naravo in zmanjšujejo vrednoto kakovosti izkušnje. Imamo različne poglede na isto stvar.¹⁴

Za razumevanje pogleda skupin na prostor si bomo pogledali kako vidi, čuti in zaznava prostor posamezna skupina:

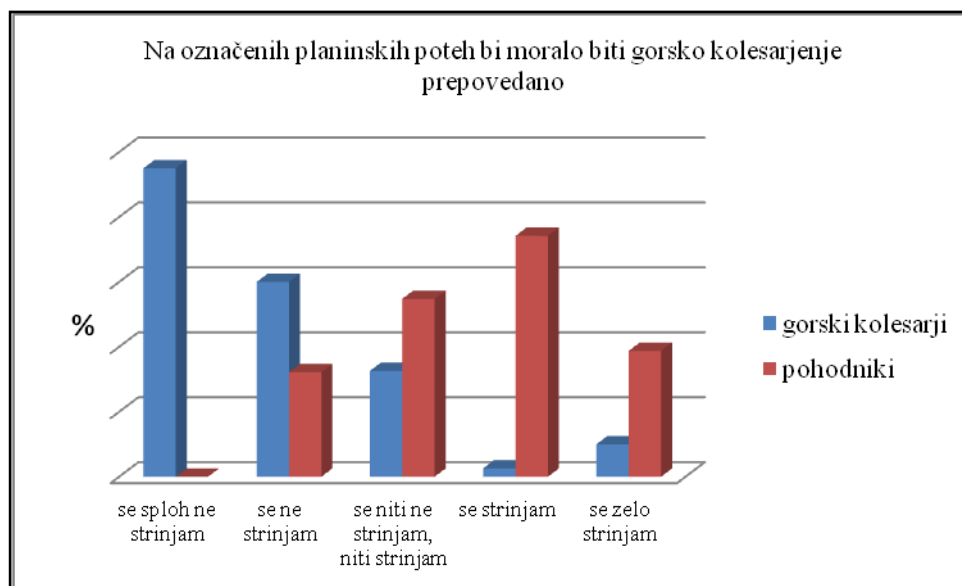
Z mnenjem, da bi moralo biti gorsko kolesarjenje prepovedano na označenih planinskih poteh, se strinja večina ostalih uporabnikov prostora, medtem ko se **gorski kolesarji s takšno omejitvijo ne strinjajo**. V skupini ostalih uporabnikov je v veliki meri zastopano pohodništvo, ki spada med tradicionalne dejavnosti. Znano je, da tradicionalni uporabniki dvomijo o družbeni sprejemljivosti netradicionalnih dejavnosti v naravnem okolju. Na podlagi naše in predhodnih raziskav smo spoznali, da je pohodnike strah pred naletom s kolesarji, pred hitrostjo, obenem jih »vidijo« kot onesnaževalce narave.

Preglednica 27: Na označenih planinskih poteh bi moralo biti gor. kolesarjenje prepovedano

Table 27: Mountain biking should not be allowed on marked trails

		Na označenih planinskih poteh bi moralo biti gorsko kolesarjenje prepovedano					skupaj
		se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar?	da	38 47,5 %	24 30 %	13 16,3 %	1 1,3 %	4 5 %	80 100,0 %
	ne	0 0 %	10 16,1 %	17 27,4 %	23 37,1 %	12 19,4 %	62 100,0 %
skupaj		38 26,8 %	34 23,9 %	30 21,1 %	23 16,2 %	13 9,2 %	142 100,0 %

¹⁴ Na primer, smučarji in deskarji imajo različen pogled drug na drugega. Smučarji vidijo deskarje kot družbo z drugačnim slogom, obleko, jezikom (sleng) in imajo občutek, da namerno iščejo konflikt s smučarji. Deskarji na drugi strani pa smučarje vidijo kot predvidljive in izkazujejo manj skrbi zaradi njihove prisotnosti na smučiščih.

Grafikon 17: Na označenih planinskih poteh bi moralo biti gorsko kolesarjenje prepovedano

Graf 17: Mountain biking should not be allowed on marked trails

Po raziskavi Cessforda (1995) nasprotovanje narašča z usposobljenostjo kolesarjev in s starostjo. Naša raziskava usposobljenosti akterjev ni raziskovala, starost pa je precej enakomerno porazdeljena, nekoliko presenetljivo je, da se »zelo strinja« mlajša skupina gorskih kolesarjev (37, 26, 17 in 14 let):

Preglednica 28: Na označenih plan. poteh bi moralo biti gorsko kolesarjenje prepovedano – povprečna starost

Table 28: Mountain biking should not be allowed on marked trails – average age

Na označenih planinskih poteh bi moralo biti gorsko kolesarjenje prepovedano	povprečna starost	število
se sploh ne strinjam	32,26	38
se ne strinjam	35,08	24
se niti ne strinjam, niti strinjam	34,46	13
se strinjam	36,00	1
se zelo strinjam	26,00	4

Gorski kolesarji se zelo strinjajo s trditvijo, da je smiselna skupna uporaba poti za pohodnike in za gorske kolesarje. S tem se manj strinja ostala skupina uporabnikov, vseeno pa delež tistih, ki se sploh ne opredelijo in tistih, ki se strinjajo, ni majhna. Opredelitev je zagotovo v določeni meri takšna zato, ker se nekateri pohodniki ukvarjajo tudi z gorskim kolesarstvom. Pohodniki so proti vožnji na planinskih poteh, a jo pod določenimi pogoji sprejemajo. Predvidevamo, da so to tisti pogoji, ki ne povzročajo konflikta (zagotovitev varnosti za vse uporabnike poti, opredelitev fizičnega vpliva na poti,

dorečenost pogojev in določil o vzdrževanju poti in podobno). To predstavlja jasen znak, da se je treba pogovarjati, usklajevati, ozaveščati.

Preglednica 29: Souporaba poti za gorske kolesarje in pohodnike je smiselna

Table 29: Sharing trails for mountain bikers and hikers makes sense

	Souporaba poti za gorske kolesarje in pohodnike je smiselna					skupaj
	se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar? da	1 1,3 %	4 5 %	10 12,5 %	20 25 %	45 56,3 %	80 100,0 %
	10 16,1 %	20 32,3 %	15 24,2 %	16 25,8 %	1 1,6 %	62 100,0 %
ne						
skupaj	9 6,3 %	23 16,2 %	25 17,6 %	36 25,4 %	45 31,7 %	142 100,0 %

Grafikon 18: Souporaba poti za gorske kolesarje in pohodnike je smiselna

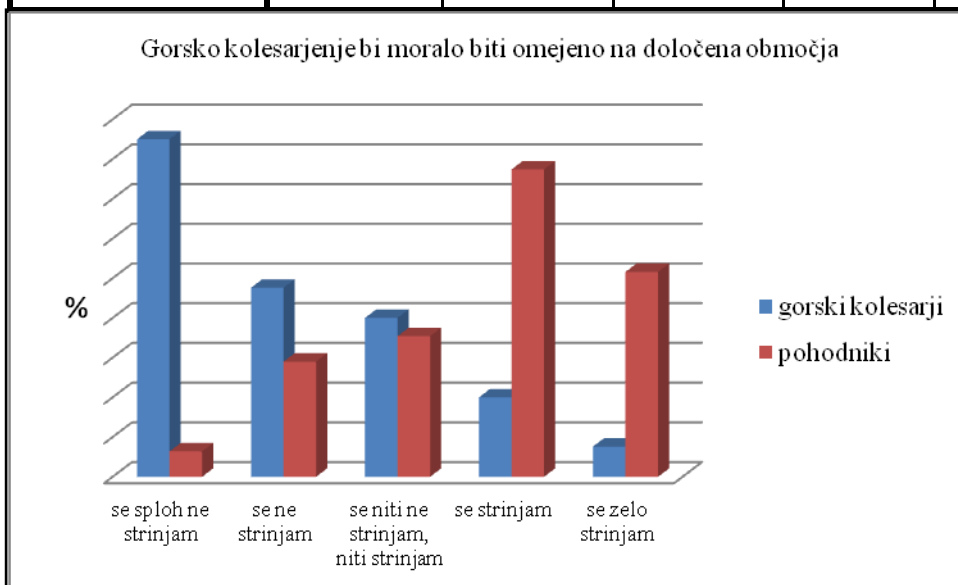
Graph 18: Sharing trails with mountain bikers and hikers makes sense

Da bi bilo gorsko kolesarjenje treba omejiti na določena območja, se v večji meri strinja skupina ostalih obiskovalcev, kot skupina gorskih kolesarjev. Gorski kolesarji so tudi raziskovalci in »mobilni popotniki«, še posebej pripadniki turnega kolesarstva, za katere je odkrivanje novih poti eden od ciljev. Za tekmovalne zvrsti gorskega kolesarstva in zvrsti, ki so namenjene bolj tehničnim disciplinam (skoki, spusti ipd.), bi bila zadostna določena njim namenjena območja (poligoni).

Preglednica 30: Gorsko kolesarjenje bi moralo biti omejeno na določena območja

Table 30: Mountain biking should be confined to designated areas

	Gorsko kolesarjenje bi moralo biti omejeno na določena območja					skupaj
	se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar? da	34	19	16	8	3	80
	42,5 %	23,8 %	20 %	10 %	3,8 %	100,0 %
ne	2	9	11	24	16	62
	3,2 %	14,5 %	17,7 %	38,7 %	25,8 %	100,0 %
skupaj	32	25	23	32	15	127
	25,2 %	19,7 %	18,1 %	25,2 %	11,8 %	100,0 %

Grafikon 19: Gorsko kolesarjenje bi moralo biti omejeno na določena območja

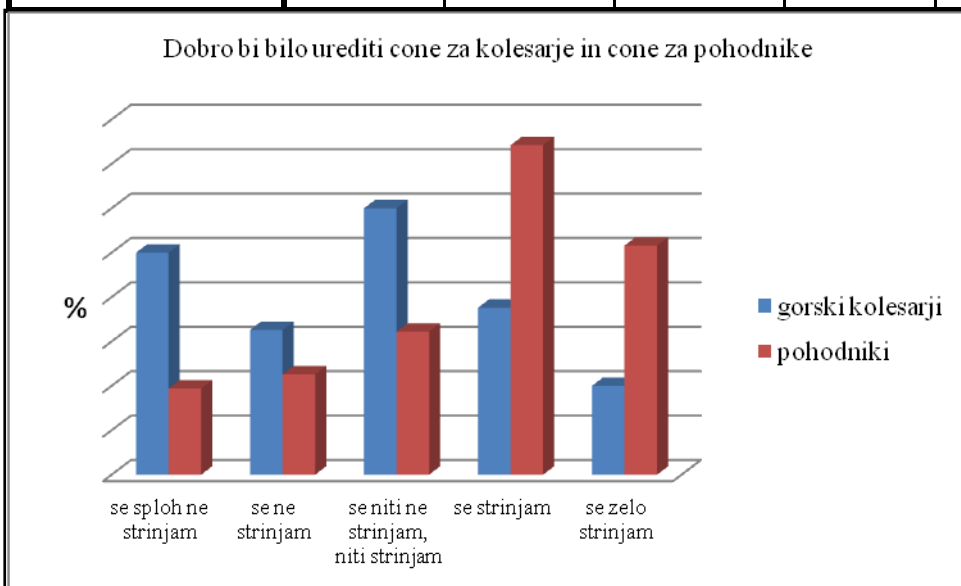
Graph 19: Mountain biking should be confined to designated areas

Znatno število ostalih obiskovalcev se strinja z ureditvijo ločenih con za pohodnike in gorske kolesarje. S tem se strinja le manjše število gorskih kolesarjev. Ta trditev bi namreč posegla v prostor pohodnikov oziroma ostalih obiskovalcev, medtem ko s prejšnjo trditvijo v območje pohodnikov ne »posegamo«.

Preglednica 31: Dobro bi bilo urediti ločene cone za pohodnike in cone za gorske kolesarje

Table 31: It would be good to arrange areas for hikers and areas for mountain bikers

	Dobro bi bilo urediti cone za pohodnike in cone za gorske kolesarje					skupaj
	se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar? da	20	13	24	15	8	80
	25 %	16,3 %	30 %	18,8 %	10 %	100,0 %
ne	6	7	10	23	16	62
	9,7 %	11,3 %	16,1 %	37,1 %	25,8 %	100,0 %
skupaj	24	18	29	36	20	127
	18,9 %	14,2 %	22,8 %	28,3 %	15,7 %	100,0 %

Grafikon 20: Dobro bi bilo urediti cone za pohodnike in cone za gorske kolesarje

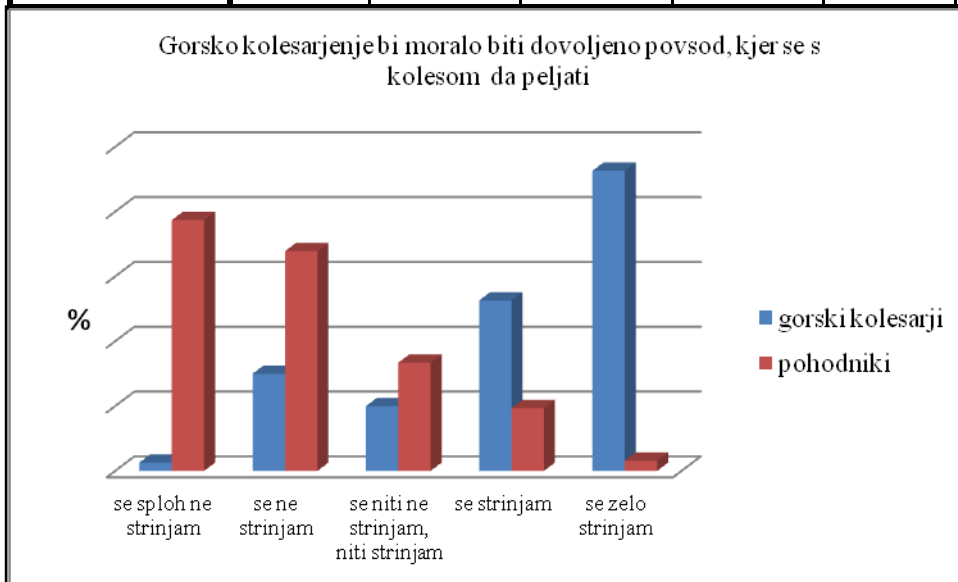
Graph 20: It would be good to arrange areas for hikers and areas for mountain bikers

Da bi se vozili s kolesom povsod, kjer je to mogoče, se strinja mnogo gorskih kolesarjev, medtem, ko se s tem ne strinja ostala skupina obiskovalcev. Vseeno pa je del gorskih kolesarjev, ki se ne strinja, kar kaže na to, da svojo aktivnost vidijo kot primerno za izvajanje v gorskem prostoru, kljub temu pa se zavedajo, da so določeni prostori, kjer bi z vožnjo povzročili nezaželene fizične vplive.

Preglednica 32: Gor. kol. bi moralo biti dovoljeno povsod, kjer se s kolesom da peljati

Table 32: Mountain biking should be allowed wherever it is possible to ride a bike

		Gorsko kolesarjenje bi moralo biti dovoljeno povsod kjer se s kolesom da peljati					skupaj
		se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar?	da	1 1,3 %	12 15 %	8 10 %	21 26,3 %	31 46,3 %	79 98,8 %
	ne	24 38,7 %	21 33,9 %	10 16,1 %	6 9,7 %	1 1,6 %	62 100,0 %
skupaj		22 15,5 %	32 22,5 %	18 12,7 %	27 19 %	32 22,5 %	142 100,0 %

Grafikon 21: Gorsko kolesarjenje bi moralo biti dovoljeno povsod, kjer se s kolesom da peljati

Graph 21: Mountain biking should be allowed wherever it is possible to ride a bike

Musek (2000) predvideva, da v teku življenjskega razvoja pride do premikov v vrednostnih orientacijah in da se z zrelostjo pojavijo drugačne vrednostne orientacije. Pomembnost dionizičnih vrednot negativno korelira s starostjo, mlajši ocenjujejo potenčne (statusne) in hedonske vrednote bistveno manj negativno kot starejše osebe. Pri starejših se tehtnica nagiba v korist moralnih in izpolnitvenih vrednot. Lahko gre za logično posledico sprememb v vrednostnem razvoju posameznika, lahko gre za posledico družbenih sprememb, lahko pa gre za vzajemno pogojevanje. Tudi na podlagi naše raziskave lahko potrdimo, da je starejša generacija gorskih kolesarjev bolj premišljena v odnosu do prostora kot populacija mlajših gorskih kolesarjev:

Preglednica 33: Gor. kolesarjenje bi moralo biti dovoljeno povsod, kjer se s kolesom da peljati – povp. starost

Table 33: Mount.biking should be allowed wherever it is possible to ride a bike – average age

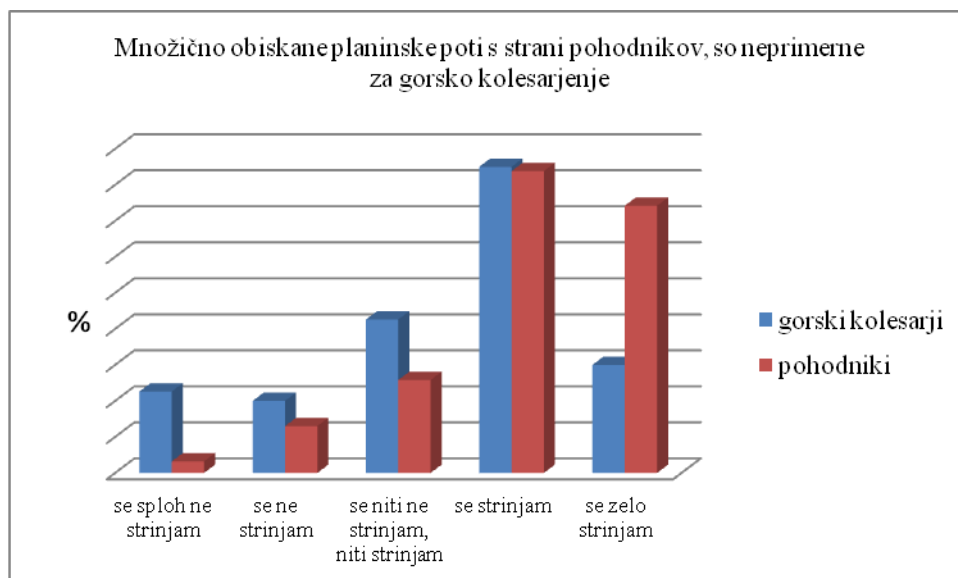
Gorsko kolesarjenje bi moralo biti dovoljeno povsod kjer se s kolesom da peljati	povprečna starost	Število (%)
se sploh ne strinjam	54,00	1 (1,25)
se ne strinjam	37,00	12 (15,00)
se niti ne strinjam, niti strinjam	36,63	8 (10,00)
se strinjam	32,71	21 (26,25)
se zelo strinjam	31,32	37 (46,25)

S trditvijo, da so planinske poti, na katerih je veliko pohodnikov, neprimerne za gorsko kolesarjenje, se strinja večina gorskih kolesarjev. Iz tega lahko razberemo določeno samoregulacijo oziroma odgovornost gorskih kolesarjev. Ti se ne strinjajo, da so planinske poti prepovedane za gorsko kolesarjenje, in se strinjajo z vzpostavitvijo souporabe prostora. V odgovoru na tezo, da so planinske poti, na katerih je veliko pohodnikov, neprimerne za gorsko kolesarjenje, je čutiti, da je varnost ena pomembnejših vrednot, ki jo je treba zagotavljati.

Preglednica 34: Množično obiskane planinske poti s strani pohodnikov, so neprimerne za gorsko kolesarjenje

Table 34: Mountain trails frequent with hikers are unsuitable for mountain biking

	Množično obiskane planinske poti s strani pohodnikov, so neprimerne za gorsko kolesarjenje					skupaj
	se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar? da	9 11,3 %	8 10 %	17 21,3 %	34 42,5 %	12 15 %	80 100,0 %
ne	1 1,6 %	4 6,5 %	8 12,9 %	26 41,9 %	32 37,1 %	62 100,0 %
skupaj	8 5,6 %	12 8,4 %	25 17,6 %	60 42,3 %	31 21,8 %	142 100,0 %

Grafikon 22: Množično obiskane planinske poti s strani pohodnikov, so neprimerne za gorsko kolesarjenje

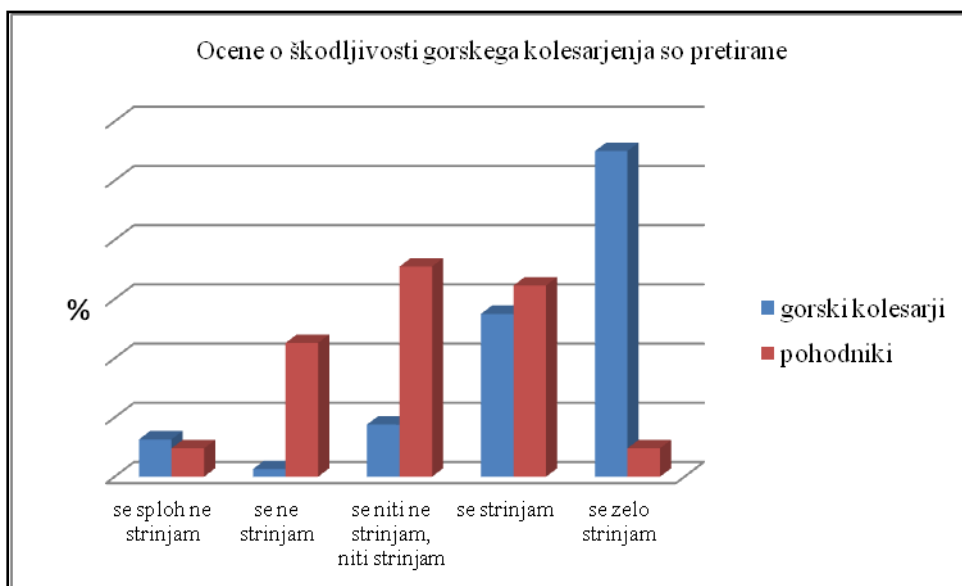
Graph 22: Mountain trails frequent with hikers are unsuitable for mountain biking

S trditvijo, da je ocena o škodljivosti gorskega kolesarjenja na okolje pretirana, se močno strinjajo gorski kolesarji, strinja se tudi precej pohodnikov. Domnevamo, da je ta visoka ocena s strani pohodnikov posledica tega, da se prav tako ukvarjajo z gorskim kolesarstvom. Med njimi je tudi precej neopredeljenih, kar kaže na to, da se na to ne spoznajo ali se o tem nočejo opredeliti.

Preglednica 35: Ocene o škodljivosti gorskega kolesarjenja so pretirane

Table 35: Reviews of damage from mountain biking are exaggerated

		Ocene o škodljivosti gorskega kolesarjenja so pretirane					skupaj
		se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar?	da	5 6,3 %	1 1,3 %	7 8,8 %	22 27,5 %	44 55 %	80 100,0 %
	ne	3 4,8 %	14 22,6 %	22 35,5 %	20 32,3 %	3 4,8 %	62 100,0 %
skupaj		7 4,9 %	14 9,8 %	29 20,4 %	41 28,9 %	46 32,4 %	142 100,0 %

Grafikon 23: Ocene o škodljivosti gorskega kolesarjenja so pretirane

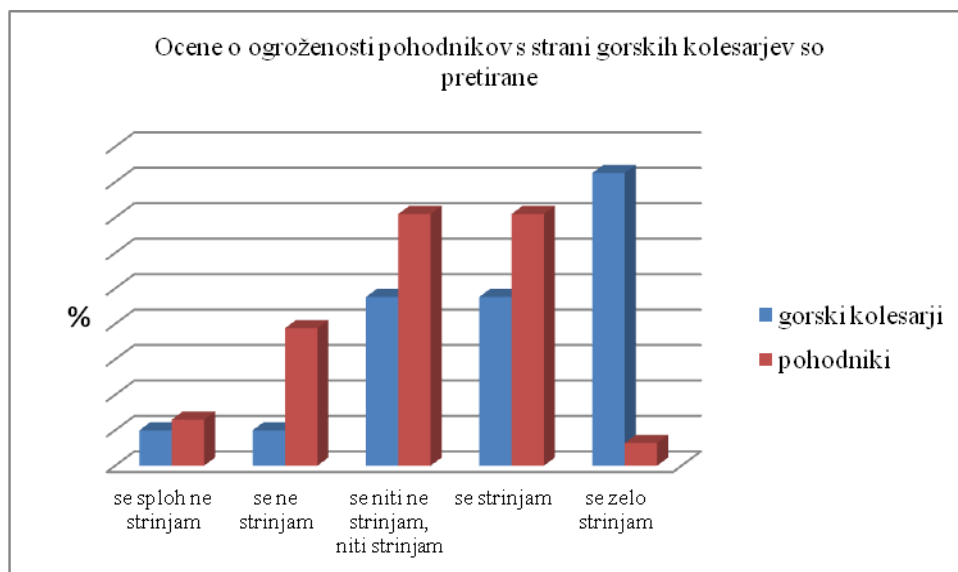
Graph 23: Reviews of damage from mountain biking are exaggerated

Da se pretirava glede ogroženosti pohodnikov s strani gorskih kolesarjev, se strinja večina gorskih kolesarjev, presenetljivo tudi nekaj ostalih obiskovalcev. Med slednjimi je precej neopredeljenih, kar pomeni, da ne vedo ali pa se ne želijo opredeliti. Visok delež strinjanja v skupini ostalih obiskovalcev kaže, da je tudi morda nerealistična ocena velike ogroženosti moteča, ker se pohodniki sicer neupravičeno počutijo ogrožene.

Preglednica 36: Ocene o ogroženosti pohodnikov s strani gorskih kolesarjev so pretirane

Table 36: Estimates of the risk for hikers from mountain bikers are exaggerated

		Ocene o ogroženosti pohodnikov s strani gorskih kolesarjev so pretirane					skupaj
		se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar?	da	4 5 %	4 5 %	19 23,8 %	19 23,8 %	33 41,3 %	80 100,0 %
	ne	4 6,5 %	12 19,4 %	22 35,5 %	22 35,5 %	2 3,2 %	62 100,0 %
skupaj		7 4,9 %	16 11,3 %	39 27,5 %	40 28,2 %	35 24,6 %	142 100,0 %

Grafikon 24: Ocene o ogroženosti pohodnikov s strani gorskih kolesarjev so pretirane

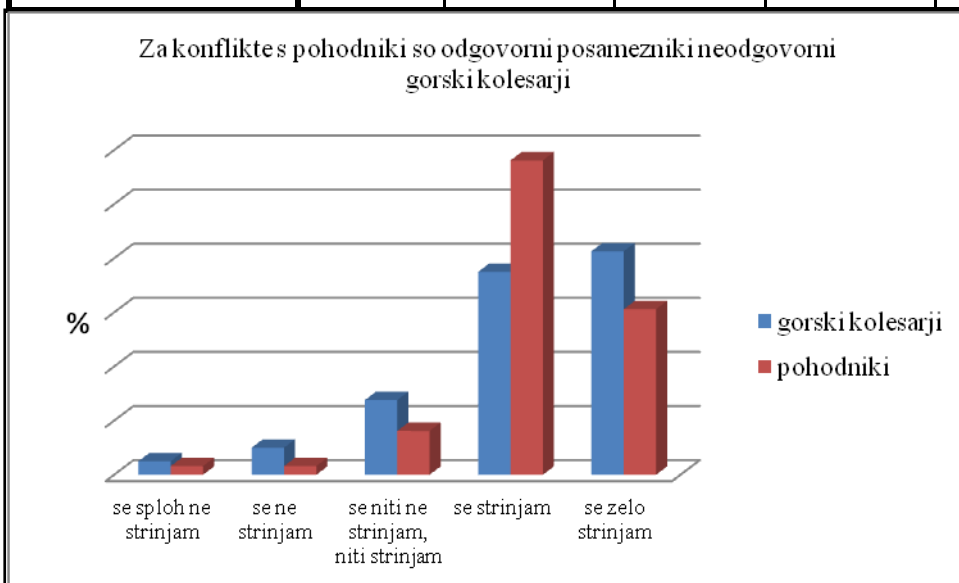
Graph 24: Estimates of the risk for hikers from mountain bikers are exaggerated

Obe skupini se strinjata, da so za konflikte odgovorni posamezni neodgovorni kolesarji. Po naši raziskavi gre za kolesarje mlajših let, podobno kot je to v cestnem prometu. Najbolj kritična skupina voznikov v cestnem prometu je v starosti od 15 do 24 let, najmanj v starosti od 25 do 64 let. V prvo skupino uvrščajo mlade, ki so v dobi osamosvajanja, izkušnje drugih jim ne pomenijo veliko, zaupajo tehniki. Druga skupina ne »preizkuša več svojih meja« na cesti, prav tako so se naučili predvidevati napake drugih (Društvo Tečaj CPP, 2014). Socialne lastnosti voznika so del potez osebnosti in vplivajo na posameznikovo tvegano ravnanje in obnašanje. Stališča in namere ravnanja ter obnašanja so bistveni dejavniki varnega ravnanja (Justinek, 2009). Ugotovitev je pomembna in kaže na to, da je potrebno zagotavljati ozaveščanje mladih.

Preglednica 37: Za konflikte s pohodniki so odgovorni posamezni neodgovorni gorski kolesarji

Table 37: Individual irresponsible mountain bikers are responsible for conflicts with hikers

	Za konflikte s pohodniki so odgovorni posamezni neodgovorni gorski kolesarji					skupaj
	se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar? da	2 2,5 %	4 5 %	11 13,8 %	30 37,5 %	33 41,3 %	80 100,0 %
ne	1 1,6 %	1 1,6 %	5 8,1 %	36 58,1 %	19 30,6 %	62 100,0 %
skupaj	3 2,1 %	5 3,5 %	16 11,3 %	66 46,5 %	48 33,8 %	142 100,0 %

Grafikon 25: Za konflikte s pohodniki so odgovorni posamezni neodgovorni gorski kolesarji

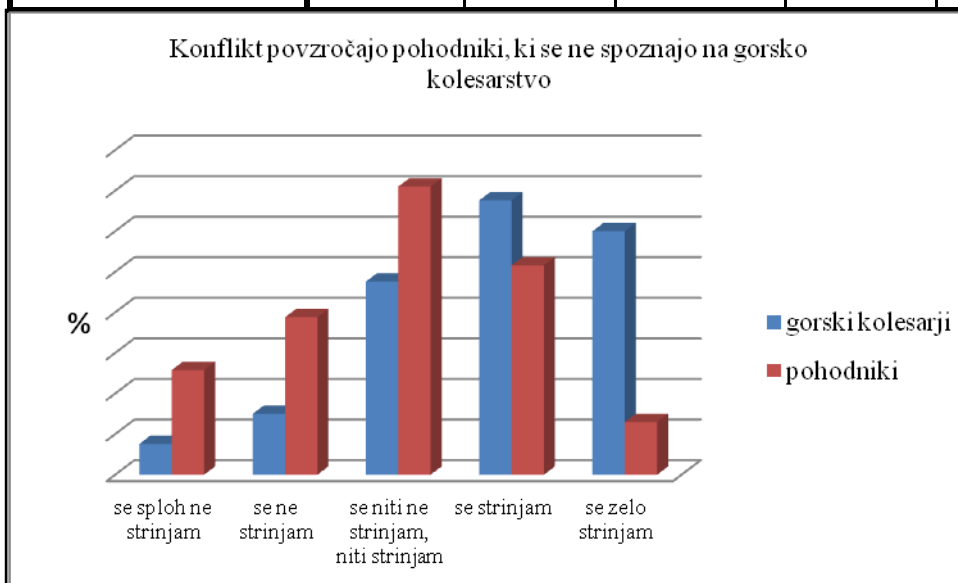
Graph 25: Individual irresponsible mountain bikers are responsible for conflicts with hikers

Da konflikte povzročajo pohodniki, ki se ne spoznajo na gorsko kolesarstvo, se strinja več gorskih kolesarjev kot ostalih obiskovalcev. Pri obeh skupinah je veliko neopredeljenih, kar pomeni, da tega ne vedo oziroma se ne želijo opredeliti.

Preglednica 38: Konflikt povzročajo pohodniki, ki se ne spoznajo na gorsko kolesarstvo

Table 38: Hikers who are not familiar with mountain biking cause conflict

	Konflikt povzročajo pohodniki, ki se ne spoznajo na gorsko kolesarstvo					skupaj
	se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar? da	3	6	19	27	24	80
	3,8 %	7,5 %	23,8 %	33,8 %	30 %	100,0 %
ne	8	12	22	16	4	62
	12,9 %	19,4 %	35,5 %	25,8 %	6,5 %	100,0 %
skupaj	9	18	41	43	26	142
	6,3 %	12,7 %	28,9 %	30,3 %	18,3 %	100,0 %

Grafikon 26: Konflikt povzročajo pohodniki, ki se ne spoznajo na gorsko kolesarstvo

Graph 26: Hikers who are not familiar with mountain biking cause conflict

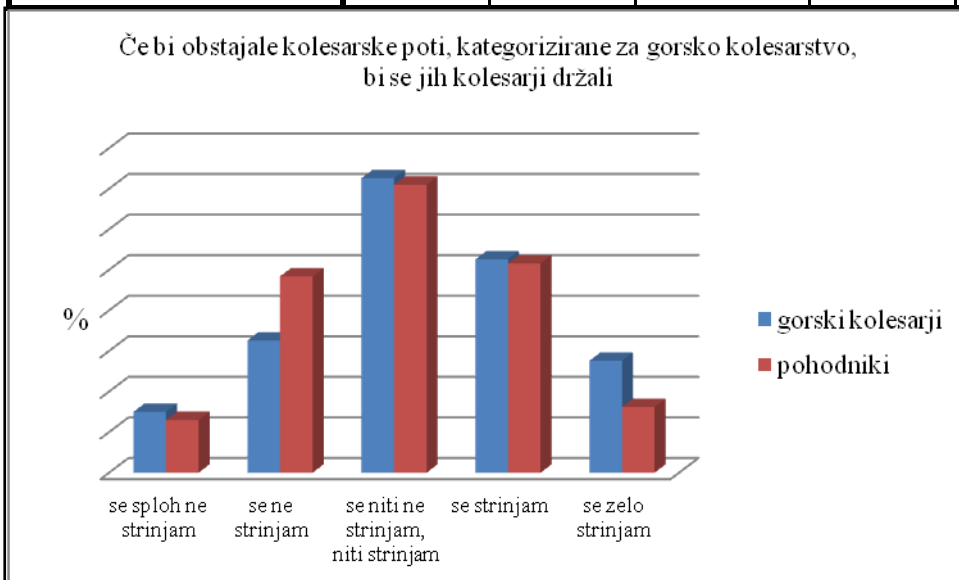
Po raziskavi Zajca in Berzelaka (2014) se velika večina anketiranih gorskih kolesarjev strinja, da bi se več vozili po poteh namenjenih gorskim kolesarjem, če bi bilo urejenih in vzdrževanih več takih poti. Dve tretjini se strinjata, da bi se v tem primeru manj vozili po poteh v naravnem okolju, na katerih vožnja ni izrecno dovoljena.

V naši raziskavi je pri obeh skupinah veliko neopredeljenih do trditve, da bi se držali le kategoriziranih poti, če bi bile te določene. To pomeni, da se ne želijo ali ne vedo odločiti. Predvidevamo, da je neopredelitev tudi odgovor na premalo natančno vprašanje ankete. Alternative uporabimo, če so nam dane v zadostni meri in takšne, kot si jih želimo.

Preglednica 39: Če bi obstajale kolesarske poti, kategorizirane za gor. kolesarstvo, bi se jih kolesarji držali

Table 39: If there were categorized trails for mountain biking, the riders would stay on them

		Če bi obstajale kolesarske poti, kategorizirane za gorsko kolesarstvo, bi se jih kolesarji držali					skupaj
		se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar?	da	6 7,5 %	13 16,3 %	29 36,3 %	21 26,3 %	11 13,8 %	80 100,0 %
	ne	4 6,5 %	15 24,2 %	22 35,5 %	16 25,8 %	5 8,1 %	62 100,0 %
skupaj		9 6,3 %	27 19 %	49 34,5 %	37 26,1 %	16 11,3 %	142 100,0 %

Grafikon 27: Če bi obstajale kolesarske poti, kategorizirane za gor. kolesarstvo, bi se jih kolesarji držali

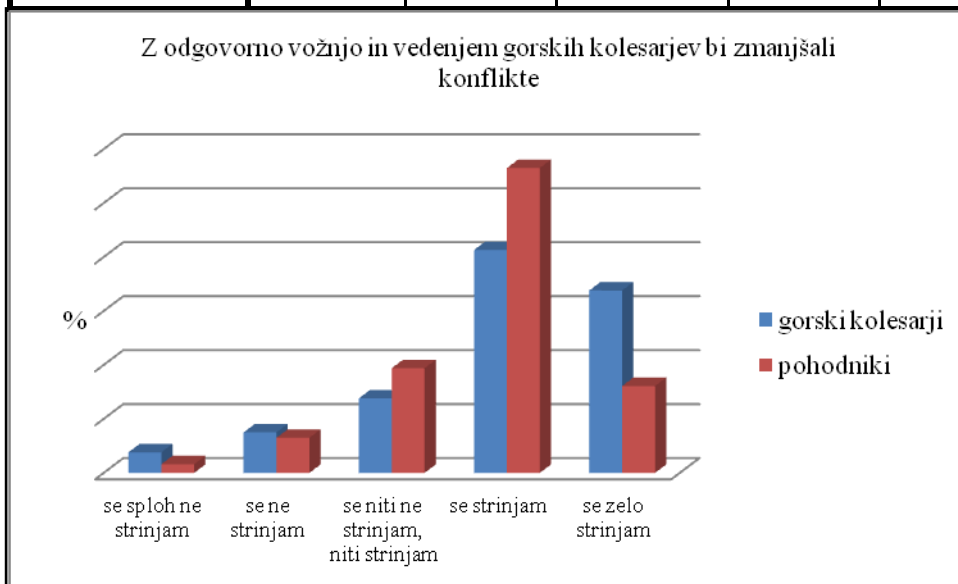
Graph 27: If there were categorized trails for mountain biking, the riders would stay on them

Kot smo že ugotovili, respondenti za strah pred gorskimi kolesarji krivijo posameznike s svojo neodgovorno in »divjo« vožnjo. Tega se zavedajo tako gorski kolesarji kot ostali obiskovalci. Oboji se strinjajo, da bi z odgovorno vožnjo zmanjšali medsebojne konflikte. Visoko soglasje glede tega vprašanja je obetavno. Oboji domnevajo, da je z regulacijo mogoče problem urediti.

Preglednica 40: Z odgovorno vožnjo in vedenjem gorskih kolesarjev bi zmanjšali konflikte

Table 40: Responsible riding behavior by mountain bikers would reduce conflicts

		Z odgovorno vožnjo in vedenjem gorskih kolesarjev bi zmanjšali konflikte					skupaj
		se sploh ne strinjam	se ne strinjam	se niti ne strinjam, niti strinjam	se strinjam	se zelo strinjam	
Ste gorski kolesar?	da	3 3,8 %	6 7,5 %	11 13,8 %	33 41,3 %	27 33,8 %	80 100,0 %
	ne	1 1,6 %	4 6,5 %	12 19,4 %	35 56,5 %	10 16,1 %	62 100,0 %
skupaj		3 2,1 %	10 7 %	21 14,8 %	67 47,2 %	37 26,1 %	142 100,0 %

Grafikon 28: Z odgovorno vožnjo in vedenjem gorskih kolesarjev bi zmanjšali konflikte

Graph 28: Responsible riding behavior by mountain bikers would reduce conflicts

Na vprašanje, če bi v primeru motenja ali ogrožanja živali bili pripravljeni izbrati alternativno traso, je 91 % gorskih kolesarjev odgovorilo pozitivno. 7 gorskih kolesarjev, ki se kljub zavedanju o motenju živali ne bi odločili za alternativno traso, spada v mlajši del populacije, najmlajši je star 16 let, najstarejši pa 37 let. Nihče od njih ni član planinskega društva, so pa trije člani kolesarskega društva. 5 izmed njih je doživelo konflikt z drugimi uporabniki prostora. Dobljeni podatki nam potrjujejo pomembnost vključevanja gorskih kolesarjev v društva, ki člane ozaveščajo o odnosu do okolja in narave.

Preglednica 41: Bi bili pripravljeni izbrati alternativno traso, če bi s svojo dejavnostjo motili živali?

Table 41: Would you be willing to choose an alternative route to avoid disturbing animals?

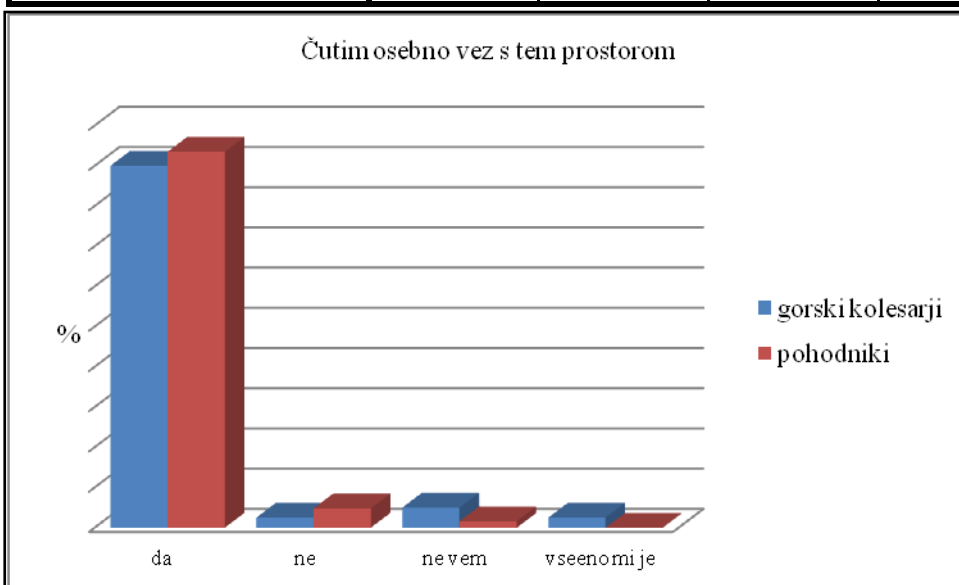
		Bi bili pripravljeni izbrati alternativno traso, če bi s svojo dejavnostjo motili živali?		skupaj
		da	ne	
Ste gorski kolesar?	da	73 91,3 %	7 8,8 %	80 100,0 %
	ne	62 100,0 %	0 0 %	62 100,0 %
skupaj		135 95,1 %	7 4,9 %	142 100,0 %

Tako kot celotna populacija, ki obiskuje gorski prostor, tudi gorski kolesarji niso izjeme pri občudovanju narave. Do okolja in narave, čutijo zelo visoko odgovornost.

Preglednica 42: Čutim osebno vez s tem prostorom, nekaj mi pomeni

Table 42: I feel a personal connection to this place, it means something to me

		Čutim osebno vez s tem prostorom, nekaj mi pomeni				skupaj
		da	ne	ne vem	vseeno mi je	
Ste gorski kolesar?	da	72 90 %	2 2,5 %	4 5 %	2 2,5 %	80 100,0 %
	ne	58 93,5 %	3 4,8 %	1 1,6 %	0 0 %	62 100,0 %
skupaj		130 91,5 %	5 3,5 %	5 3,5 %	2 1,4 %	142 100,0 %

Grafikon 29: Čutim osebno vez s tem prostorom, nekaj mi pomeni

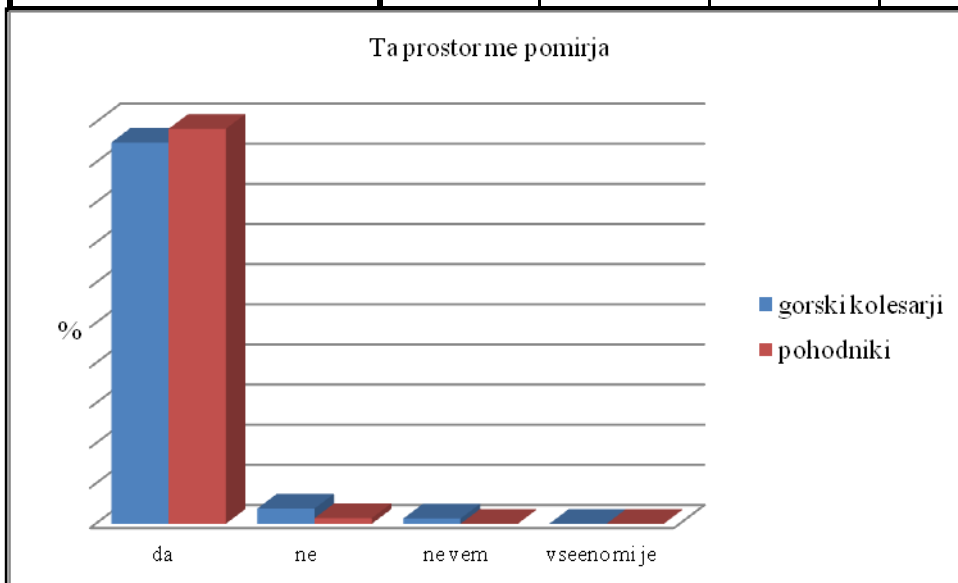
Graph 29: I feel a personal connection to this place, it means something to me

Obe skupini čutita posebno vez do tega prostora. Pomembno jim je kaj se dogaja s prostorom, s prebivalci tega okolja in s tamkajšnjim načinom življenja. Prostor jih pomirja, počutijo se »kot doma«. Do tega prostora občutijo močnejšo vez kot do mestnega prostora.

Preglednica 43: Ta prostor me pomirja

Table 43: This place calms me down

		Ta prostor me pomirja				skupaj
		da	ne	ne vem	vseeno mi je	
Ste gorski kolesar?	da	76	3	1	0	80
		95 %	3,8 %	1,3 %	0 %	100,0 %
	ne	61	1	0	0	62
		98,4 %	1,6 %	0 %	0 %	100,0 %
skupaj		137	4	1	0	142
		96,5 %	5,4 %	1,3 %	0 %	100,0 %

Grafikon 30: Ta prostor me pomirja

Graph 30: This place calms me down

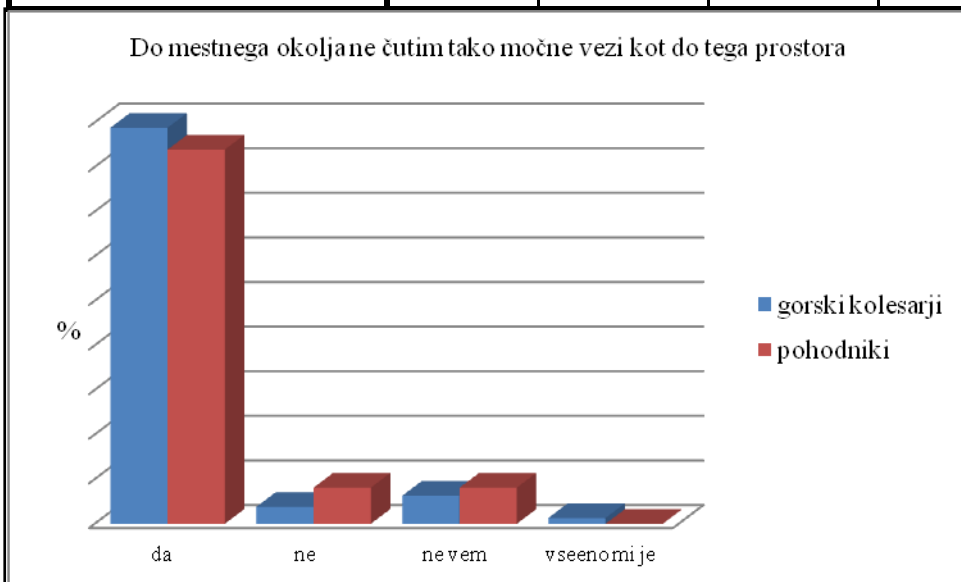
Obe skupini prostor občutita kot »svoj« oziroma »domač« teritorij. To ni presenetljivo za skupino ostalih obiskovalcev, saj so v tem prostoru že dolgo. Nekoliko bolj zanimiva pa je ugotovitev, da se »domače« počutijo tudi gorski kolesarji. Domnevamo, da zato, ker so gorski kolesarji tudi pohodniki, in zato, ker se njihove vrednote v vrednotah do okolja ne razlikujejo močno od ostalih obiskovalcev.

Anketirani, ki v naši raziskavi predstavljajo druge obiskovalce gorskega prostora, v neki meri čutijo teritorialno in čustveno vez do gorskega prostora. Tudi gorski kolesarji gorski prostor doživljajo kot »svoj« čustveni svet, svoje »zavetišče«, resda z nekoliko več tekmovalnega in športnega pridiha.

Preglednica 44: Do mestnega okolja ne čutim tako močne vezi kot do tega prostora

Table 44: I do not feel the same about the city area as I do about the mountain area

		Do mestnega okolja ne čutim tako močne vezi kot do tega prostora				skupaj
		da	ne	ne vem	vseeno mi je	
Ste gorski kolesar?	da	71 88,8 %	3 3,8 %	5 6,3 %	1 1,3 %	80 100,0 %
	ne	52 83,9 %	5 8,1 %	5 8,1 %	0 0 %	62 100,0 %
skupaj		123 86,6 %	8 5,6 %	10 7 %	1 0,7 %	142 100,0 %

Grafikon 31: Do mestnega okolja ne čutim tako močne vezi kot do tega prostora

Graph 31: I do not feel the same about the city area as I do about the mountain area

10.3.4 Razkorak med neformalnimi normami in dejanskim ravnanjem v prostoru

Portret gorskega kolesarja bi na podlagi naše ankete lahko bil naslednji: Gorski kolesar je v poznih tridesetih, visoko izobražen. Ukvarja se z različnimi športi, ki se ponavadi dopolnjujejo, in ob tem doživlja sprostitve, svobodo in notranji mir. Ugotavljamo tudi, da so odgovorni in samoregulativni. Imajo bolj izraženo potrebo po športnih in tekmovalnih dosežkih, sprostitve in umik v svoj svet doživljajo preko gorskega kolesarstva.

Obenem naša raziskava kaže na to, da sprejemajo priporočila in nasvete glede ohranjanja narave in okolja, še posebej starejši. Sedem gorskih kolesarjev, ki se ne bi odločili za alternativno traso v primeru motenja živali, spada med mlajši del populacije (od 16 do 37 let), med njimi ni nobene ženske. Domnevamo, da gre za vedenjsko past in past nevednosti¹⁵. Pri vedenjskih pasteh gre za situacije, v katerih se posamezniki ali skupine lotijo nove dejavnosti, ki ni družbeno opredeljena in ne sankcionirana. Ta dejavnost kasneje postane nezaželena in celo prepovedana. Tisti, ki se z njo ukvarjajo je nočejo opustiti. Primer take dejavnosti je vožnja po enoslednicah. Po Plousu (1993, cit. po Polič, 2002) bi naše primere lahko opredelili tudi s »pastjo časovnega odloga«, ki se nanaša na razmere, ko kratkoročna korist ali ugodje nasprotujeta dolgoročnim škodljivim posledicam oziroma protipast, ko kratkoročno neugodje nasprotuje dolgoročnim koristim. Ljudje se sicer dolgoročnih posledic pogosto zavedajo, vendar jih ne upoštevajo. V naši raziskavi je velika »past nevednosti«. Družba gorskih kolesarjev meni, da vplivi na okolje niso veliki, medtem ko nasprotna stran vidi gorsko kolo kot uničevalca narave in okolja. Verodostojnih empiričnih podatkov pa ni na voljo. Prav tako je past nevednosti zaznana med mlajšo generacijo, ki si sistem vrednot še oblikuje. Zato je potrebno pravočasno vključevanje mladih v društva in organizacije, preko katerih pridobivajo informacije o vrednotah do okolja in narave. Tako si lažje zgradijo svoj vrednostni sistem.

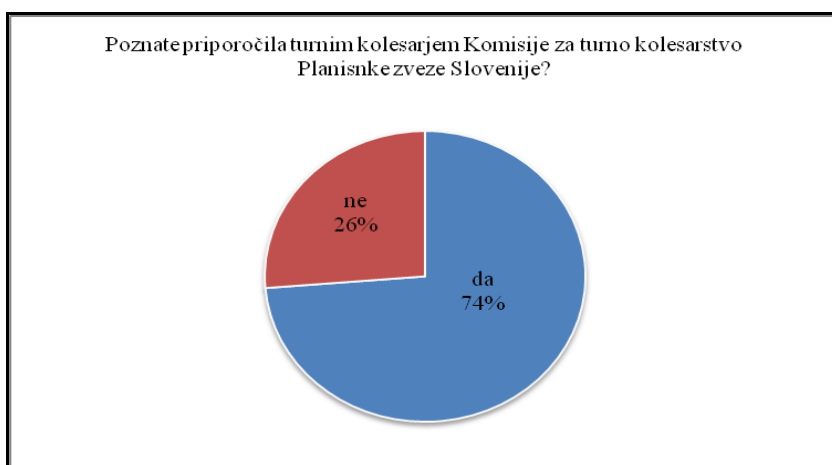
Komisija za turno kolesarstvo PZS je izdala »Priporočila turnim kolesarjem«, ki izhajajo iz klasičnih pravil organizacije Mednarodne gorsko kolesarske organizacije (IMBA, International Mountain Bicycling Association) in predstavljajo osnovna pravila in napotke gorskim kolesarjem. Skoraj tri četrtine vseh anketiranih gorskih kolesarjev pozna Priporočila turnim kolesarjem za turno kolesarstvo PZS. Poznavanje Priporočil smo preverili z naslednjimi vprašanji:

1. Vozite le po primernih, dovolj širokih gozdnih, vaških, poljskih, kolovoznih ter podobnih poteh in cestah¹⁶?
2. Ne divjate? Pred nepreglednimi ovinki zmanjšate hitrost?
3. Pri zaviranju ne blokirate koles?
4. Ne povzročate hrupa?

¹⁵ Anketo bi bilo potrebno izvesti tudi med samimi zvrstmi gorskih kolesarjev, med spustaši, med krosisti in drugimi, saj se zvrsti med seboj razlikujejo, še posebej se razlikujejo motivi in vrednote teh akterjev. Podjetje Shimano je na podlagi svojih raziskav ugotovilo, da že med gorskimi kolesarji obstajata dve vrsti kolesarjev, prvi so usmerjeni k cilju, drugi pa »tavajo« brez cilja. (Foti et al., 2006, cit. po Drofenik, 2012).

¹⁶ Dovolj široke poti so tiste, na katerih se lahko srečata kolesar in pešec oziroma dva kolesarja. Ne vozite se izven utrjenih poti, po zavarovanih območjih (npr. močvirjih, rastiščih zaščitene rastlin), travnikih in smučarskih progah.

5. Ponudite prednost pešcem. Ko jih srečate, jih vljudno pozdravite in prosite za prostor? Če ne gre drugače, stopite s kolesa?
6. V naravi ne puščate odpadkov? Zračnice, embalažo in druge odpadke odnesete nazaj v dolino. Uporabljate biološko razgradljiva olja in maziva?
7. Ne plašite divjadi in domačih živali?
8. Zavedate se, da je tako kot vse človeštvo tudi "vaš" šport in način življenja odvisen od naravnega ravnovesja, zato se temu primerno v okolju obnašate?
9. Spoštujete kmetovalce in gozdarje ter cenite njihovo delo?

Grafikon 32: Prikaz razmerja (%) med poznavalci in nepoznavalci priporočil med gor. kolesarji

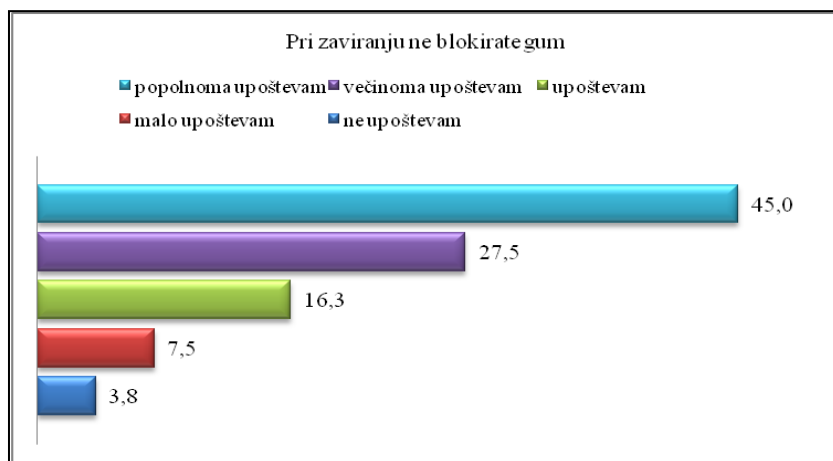
Graph 32: Share of mountain bikers aware and unaware of recommendations (%)

Po posameznih priporočilih so izsledki naslednji (%):

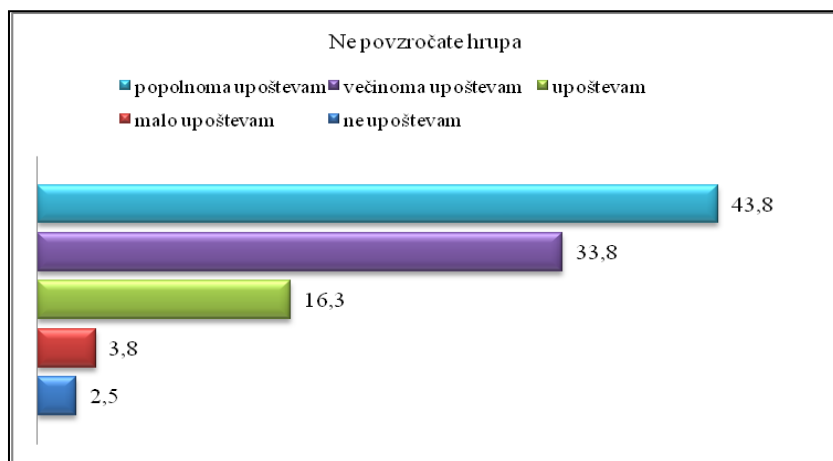
Grafikon 33: Vozite le po primernih, dovolj širokih poteh

Graph 33: Only ride at reasonable and sufficiently wide trails

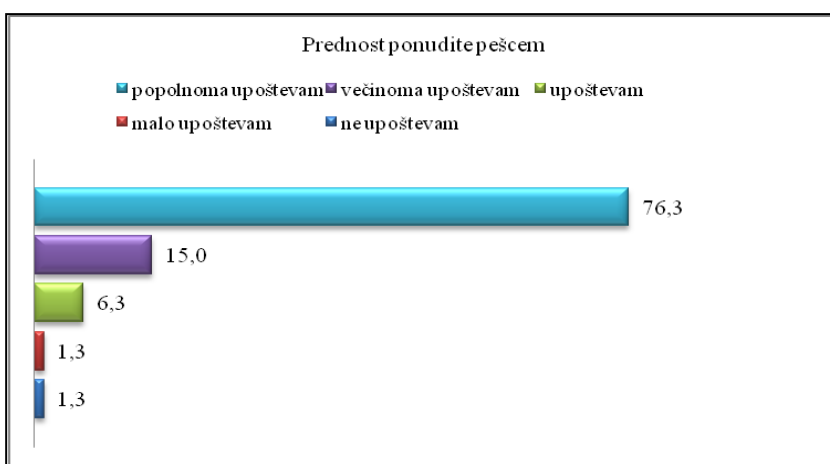
Grafikon 34: Pri zaviranju ne blokirate gum

Graph 34: No blocking tires at braking

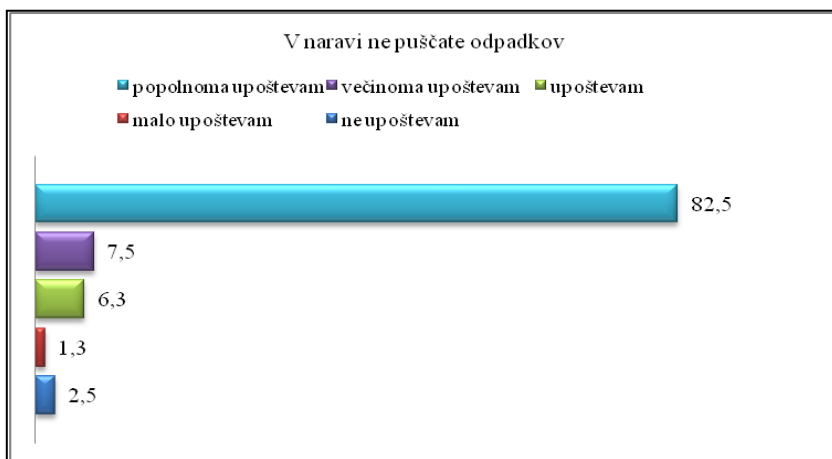
Grafikon 35: Ne povzročate hrupa

Graph 35: Do not make a noise

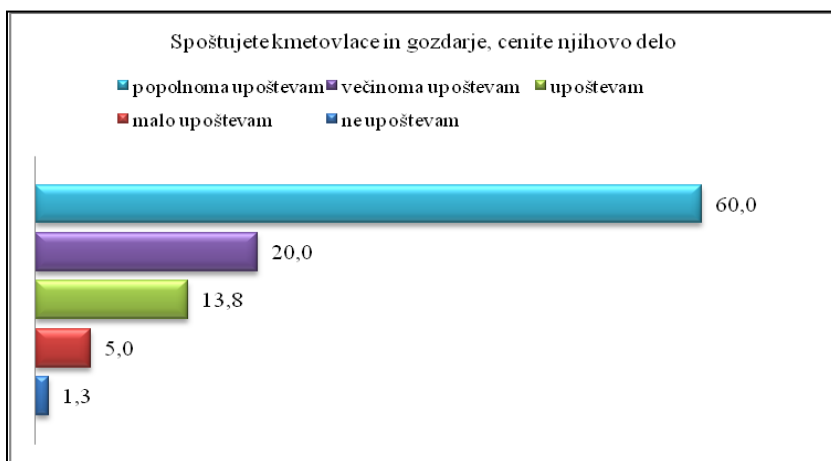
Grafikon 36: Prednost ponudite pešcem

Graph 36: Give priority to mountain hikers

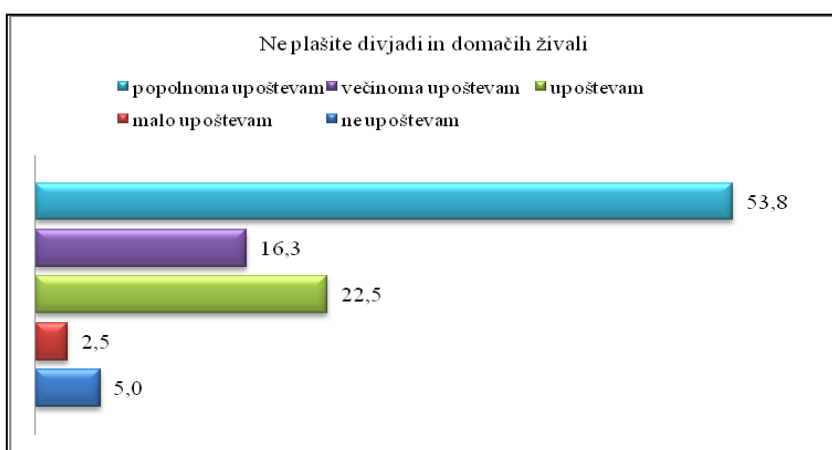
Grafikon 37: V naravi ne puščate odpadkov

Graph 37: Do not leave waste in nature

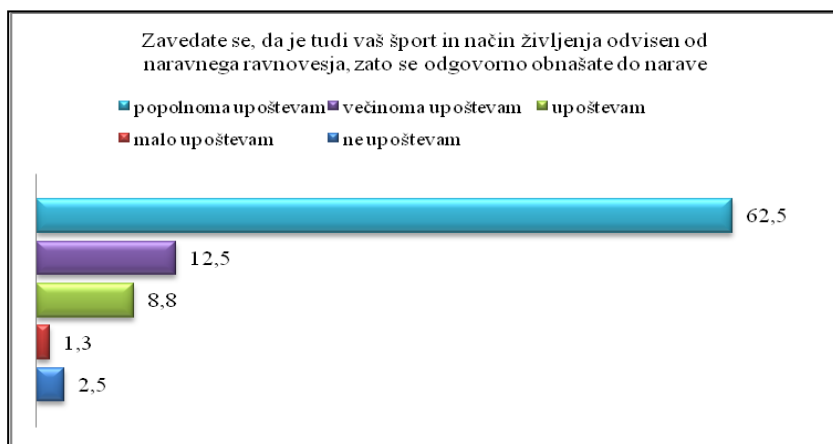
Grafikon 38: Spoštujete kmetovalce in gozdarje, cenite njihovo delo

Graph 38: Respect farmers and foresters, appreciate their work

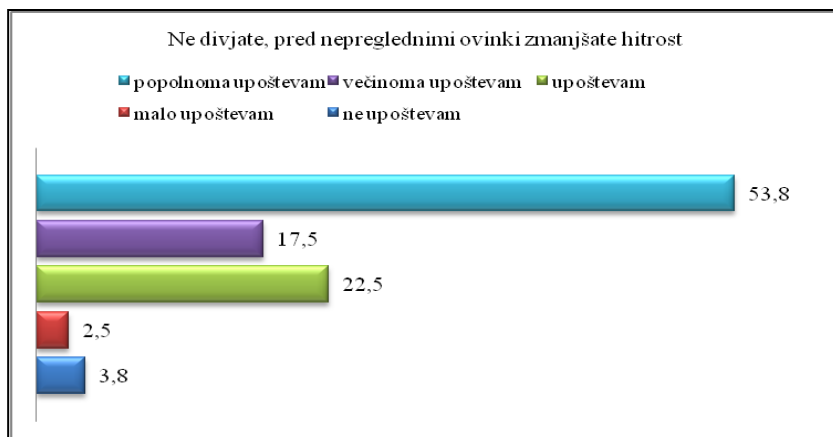
Grafikon 39: Ne plašite divjadi in domačih živali

Graph 39: Not disturb wild and domestic animals

Grafikon 40: Zavedate se, da je tudi vaš šport in način življenja odvisen od naravnega ravnovesja, zato se odgovorno obnašate do narave

Graph 40: You are aware that it is also your sport and way of life depend on the natural balance, so behave responsibly towards nature

Grafikon 41: Ne divjate, pred nepreglednimi ovinki zmanjšate hitrost

Graph 41: Do not drive fast, you reduce speed at non-transparent curves

Iz grafov razberemo, da prevladuje upoštevanje priporočila, ki se nanaša na neosnaževanje narave in okolja. Prav tako je močno izraženo upoštevanje pravil pri odnosu gorskih kolesarjev do pohodnikov, kjer se prednost ponudi pešcem. Iz ankete izhaja, da gorski kolesarji močno spoštujejo kmetovalce in gozdarje ter cenijo njihovo delo in ne plašijo divjadi ter domačih živali. Visoko upoštevano je pravilo, da se ne divja in da se pred nepreglednimi ovinki zmanjša hitrost. Upoštevacjo pravilo, da ne povzročajo hrupa in da ne blokirajo koles. Ob slednjih odgovorih moramo biti nekoliko pazljivi, saj je treba upoštevati možnost t.i. »potrebe po odobravanju« oziroma socialne zaželenosti gorskih kolesarjev. Družba gorskih kolesarjev se zaveda problematike, ki jo ustvarja kot »nov« trend v gorskem prostoru, tako je družbeni vidik njihovega obnašanja še kako pomemben. Upravljanje z vtisom in samopredstavljanje sta pomembna dejavnika vzdrževanja pozitivne samopodobe. V kolikor se s prikazovanjem pozitivne plati odpravlja negativna ali izkrivljena podoba pri drugih posameznikih in družbah, je ta težnja še toliko bolj močna.

Najmanj se upošteva pravilo, da se gorski kolesarji vozijo le po primernih in dovolj širokih cestah, poteh, kolovozih. Gorsko kolesarstvo postaja množičnejša dejavnost. Kolesarji postajajo vse večji »strokovnjaki« na svojem področju, podajajo se vse višje in na vse težje poti. Tako kot v drugih športih in dejavnostih, tudi gorski kolesarji želijo »podirati meje«. Domnevamo, da jim ceste in kolovozi niso več dovolj velik izziv, zato si želijo enoslednic, težkih spustov, ovir, hitrosti. Medtem ko turnim kolesarjem v večji meri zadostujejo ceste in kolovozi.

11 ANALIZA KONFLIKTOV PRI KOLESARSKI RABI GORSKEGA PROSTORA

11.1 Ugotovitev: konflikti obstajajo

Pojav novih dejavnosti v naravi, kamor spada tudi gorsko kolesarstvo, vodi v tekmovanje za uporabo prostora, ki je redka dobrina. To tekmovanje privede do konfliktov med različnimi skupinami. Ugotavljamo, da konflikti med gorskimi kolesarji in ostalimi obiskovalci gorskega prostora v Sloveniji, obstajajo.

Gorski kolesarji navajajo predvsem konflikte, ki so nastali med njimi in drugimi uporabniki prostora zaradi skupne uporabe poti. Drugi uporabniki pa v večji meri izpostavljajo motorizirane športe in negativni odnos do teh, obstajata tudi relativno močan strah pred naletom in strah, da gorski kolesarji uničujejo prostor. Gorski kolesarji na območju Slovenije doslej še niso povzročili naleta.

11.2 Vzrok za nastanek konfliktov

Obstaja več med seboj prepletenih vzrokov za nastanek konfliktov.

Konflikti zaradi različnih motivov uporabnikov prostora

Med motivi obeh skupin za obisk gorskega prostora ni zaznati velike heterogenosti. Razlika je zaznana predvsem v bolj izraženi športni dimenziji na strani gorskih kolesarjev, medtem ko ostale obiskovalce privlačijo predvsem estetski motivi in psihofizična sprostitvev. Zelo pomemben motiv gorskih kolesarjev je ukvarjanje s športom v gorskem prostoru, spoznavanje novih poti, novih krajev ali pa zadovoljstvo pri obvladovanju težkih vzponov, spustov, hitrosti in tehnično zahtevnih tras. Pomembne vrednostne razlike opazimo znotraj populacije gorskih kolesarjev: medtem ko turnim kolesarjem večjo vrednost predstavlja doživljanje prostora, pa »spustaše« bolj vabijo tehnično zahtevne poti.

Konflikt kot posledica različne presoje in različnega vrednotenja dejavnosti

Gorsko kolesarstvo je relativno nova dejavnost, v primerjavi s tradicionalnim pohodništvom. Raziskave pogosto dokazujejo, da tradicionalni uporabniki pogosto dvomijo o družbeni sprejemljivosti netradicionalnih dejavnosti v naravnem okolju, kolo miselno povezujejo z motornimi športi. V skupini ostalih uporabnikov zaznamo stereotipizacijo gorskih kolesarjev: vidijo jih kot onesnaževalce in uničevalce prostora. Gorski kolesarji sebe vidijo kot ekološko ozaveščene uporabnike prostora. Kolo se jim ne zdi nič bolj »uničevalno« kot pohodništvo.

Nesimetrična zaznava konflikta

Gorski kolesarji ne zaznavajo konflikta s pohodniki. Zaznavajo pa, da njihovo ukvarjanje z dejavnostjo ni sprejeto v prostoru in v družbi. Gorski kolesarji občutijo konflikt zaradi nezadostnega upoštevanja pri načrtovanju in izvedbi gorskokolesarskih poti. Pohodniške poti uporabljajo zato, ker v hribih ni primerno urejenih poti za vožnjo. Gorski kolesarji sebe spoznavajo kot odgovorne, tako do narave kot do ostalih uporabnikov. Drugi uporabniki dojemajo konflikt zaradi strahu pred naletom z gorskimi kolesarji ter strahu, da uničujejo prostor in okolje. Gorske kolesarje zaznavajo kot problem, obratno pa ne velja. To je tudi posledica navezanosti na prostor, saj so pohodniki že dolgo uporabniki tega prostora, medtem ko so gorski kolesarji »novinci«.

Nezavedanje konflikta

Gorski kolesarji gledajo na konflikt drugače kot ostala skupina uporabnikov. Nekateri se konflikta niti ne zavedajo. Socializiramo se tako, da pretežno sprejemamo tiste težnje, potrebe in nagone, ki jih odobrava okolje. Ko se pridružimo skupini (gorskih kolesarjev), se spotoma navzamemo tudi njihovih vrednot.

11.3 Reševanje konfliktov

Iz analize konfliktov pri kolesarski rabi gorskega prostora izhaja, da so konflikti posledica naslednjih faktorjev: A) različni motivi za zahajanje v gorski prostor; B) različne presoje in vrednotenja dejavnosti; C) nesimetrična zaznava konflikta; D) nezavedanje konfliktov; E) nezadostna informiranost in ozaveščenost o strokovnih raziskavah in o odnosu do okolja; F) nezdružljivost tradicionalnih in netradicionalnih rab prostora.

Ad A) Na osnovi raziskave ugotavljamo, da ni velikih razlik med gorskimi kolesarji in ostalimi obiskovalci v motivu za obisk gorskega prostora. Večjo heterogenost je moč zaznati znotraj same populacije gorskih kolesarjev, zato bi bilo potrebno **načrtovati in urejati prostor glede na posamezno zvrst gorskega kolesarstva**. Motivi turnih kolesarjev so podobni motivom pohodnikov, stremijo za iskanjem novih poti, odkrivanju novih prostorov. To jim pomeni več kot »spustašem«, ki jim je pomembnejši motiv premagovanje težkih ovir in spustov. Slednji bi bili s poligoni zelo zadovoljni, medtem ko turnim kolesarjem ena in ista pot ne ustreza. Njihovi motivi so različni. Prav tako je pomembna razlika ali **načrtujemo prostor za tekmovalne discipline gorskega kolesarstva ali za netekmovalno gorsko kolesarstvo**. Predvsem bi bilo smotrno razločevati med športnim in rekreativno turističnim gorskim kolesarstvom.

Ad B) Raziskave pogosto nakazujejo na miselno povezavo gorskih kolesarjev z motoristi. Za jasno predstavo o gorskem kolesarstvu je treba **sprejeti definicije gorskega kolesarstva, zvrsti gorskega kolesarstva in drugih pojmov, ki se nanašajo na dejavnost gorskega kolesarstva**, tako v normativnih aktih kot v drugih dokumentih. Te definicije bi bilo potrebno prikazati skozi medije. Ti imajo močan vpliv na izoblikovanje javnega mnenja, zato je pomembno, da podajajo resnične podatke.

Gorsko kolesarstvo je pogosto obravnavano kot dejavnost, ki ima negativne posledice na okolje. Obseg in teža teh posledic sta premalo natančno opredeljena. Ni popolnoma jasno, do kakšnih posledic prihaja. Objektivne informacije morajo biti podlaga za načrtovanje prostora. Za objektivne odločitve je treba imeti natančne podatke, na podlagi katerih se odločimo. Zato je **potrebno razviti in vzpostaviti način merjenja vplivov gorskega kolesarstva na prostor**. To bo ponudilo jasnejšo sliko vsem skupinam uporabnikov prostora. Obstajajo tuje študije in raziskave, iz katerih izhaja, da gorsko kolesarstvo ni nič bolj škodljivo za okolje kot pohodništvo. Žal ni podobnih raziskav in študij o posledicah gorskega kolesarjenja v slovenskem prostoru. Načrtovalci bi morali poznati zvrsti gorskega kolesarstva, saj se med seboj zelo razlikujejo.

Za zmanjševanje in odpravo konfliktov je po naši in po tujih raziskavah potrebna **zagotovitev varnosti** za vse uporabnike prostora. Do naleta v Sloveniji še ni prišlo, vendar pa je med ostalimi obiskovalci moč zaznati strah pred možnostjo naleta in strah pred hitrimi kolesarji. Glede na to, da obstajajo posamezniki, ki priporočil gorskim kolesarjem ne upoštevajo, je potrebno **vzpostaviti ozaveščanje in obveščanje uporabnikov prostora, ki sta bistvena za doseg odgovornega ravnanja v prostoru**. Tak pristop je največkrat bolj učinkovit kot prepovedovanje. »Notranje« oziroma »moralne« sankcije se posameznikom pogosto zdijo pomembnejše kot »zunanje« sankcije. Obstajajo tudi drugačni ljudje, ki imajo šibke »notranje« sankcije in se izogibajo tudi »zunanim« sankcijam, zato je pomembno vključevanje posameznikov v organizacije in družbe v katerih vlada trajnostna naravnost. Socializiramo se tako, da pretežno sprejemamo tiste težnje, potrebe in nagone, ki jih odobrava okolje, družba kateri pripadamo. Zato je treba sprejeti priporočila, navodila in podobne »moralne in etične zapovedi« ter jih objavljati na raznoraznih vidnih mestih (splet, informativne table), dostopnih uporabnikom ter jih vpeljati v klube in društva preko statutarne določil. S pridružitvijo skupini (gorskih kolesarjev), se spotoma navzamemo tudi njihovih vrednot.

Ad C) Veliko konfliktnih situacij, predvsem na strani gorskih kolesarjev, nastane zaradi redkosti »virov«, zaradi nezadostne ponudbe gorskokolesarskih poti ter zaradi nezadostnega upoštevanja pri načrtovanju gorskokolesarskih poti in sprejemanju pravnih aktov. Gorski kolesarji si želijo več kot voziti po cestah in kolovozih, vse pogosteje se podajajo na enoslednice, na gorska območja, kamor so do sedaj zahajali »le« pohodniki. Predpisi vožnjo s kolesom v naravnem okolju pod posebnimi pogoji

sicer dopuščajo, vendar se dejavnosti, ki bi to omogočile, ne izvajajo, oziroma so postopki odpiranj in označevanj poti dolgotrajni in zapleteni.

Iz raziskave smo ugotovili, da gorski kolesarji s samimi prepovedmi ne bodo nehali kolesariti, v kolikor jim ne bo ponujena ustrezna alternativa. Če bi npr. uredili centre za ukvarjanje z bolj tehničnimi disciplinami gorskega kolesarstva (»bike parki«), bi se promet v gorskem območju zmanjšal. Tekmovalno orientirani gorski kolesarji iščejo tehnično zahtevne poti s strmimi spusti in vzponi, ovirami in skoki. Turni kolesarji so pripravljeni na pogovore o skupnih poteh z drugimi uporabniki. Skupina ostalih uporabnikov je proti vožnji po planinskih poteh, vendar jo pod določenimi pogoji sprejemajo: z zagotavljanjem varnosti na poteh za vse uporabnike, potrditvijo, da z gorskim kolesom ne uničujejo prostora in drugih pogojev, ki povzročajo konflikt med skupinama. V smislu **urejanja tokov uporabnikov v prostoru** je potrebno posvečati pozornost pri urejanju poti v naravnem okolju in pri urejanju gorskokolesarskih parkov. Tu je pomembno vključevanje vseh zainteresiranih. Potrebno je iskati skupne rešitve, prav tako pa doreči t.i. »nosilce« ureditve in odgovornosti: predpisati režim upravljanja in vzdrževanja prostora / poti, predpisati odnos lastništva prostora / poti, zagotovitev varnosti za vse uporabnike prostora / poti, opredelitev fizičnega vpliva na prostor / poti; opredelitev družbenega vpliva na prostor / poti (družbena sprejemljivost).

Ad D) Nemalokrat se zdi, da je konflikt nastal zaradi izkrivljenih prepričanj posameznikov ali določenih družb (»alpinisti so samomorilci«, »gorski kolesarji so divjaki«) in zaradi nevednosti, neznanja in neinformiranosti. Pomembno je, da **konflikt spoznamo, razumemo in pravilno interpretiramo**. Prav tako je vežno tudi definiranje cilja, ki ga želimo doseči.

Ad E) Uporabniki so premalo seznanjeni z relevantnimi raziskavami, z znanstvenimi študijami, zato se pojavljajo stereotipi in predsodki o določenih družbah, kar spet vodi v konflikt. Potrebno je sprejeti pojme in definicije gorskega kolesarstva, jih vpeljati v normativne in prostorske akte ter jih prikazati skozi medije in druge načine ozaveščanja.

Ad F) Konflikt med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora je med drugim posledica generacijskega konflikta in trka tradicionalnega in uveljavljenega pohodništva z novim »tehnologiziranim« osvajanjem gorskega prostora. Kolesarjenje je sicer bistveno manj agresivno kot motorizirani načini vožnje v gorskem prostoru, a kljub temu sproža odpor pri »tradicionalistih«, ki zagovarjajo netehnologizirano pohodništvo. Iz raziskave razberemo, da je konfliktnost pogosta med mlajšimi gorskimi kolesarji in starejšimi ostalimi uporabniki prostora, kar kaže na »klasičen« generacijski konflikt oziroma na različno dojetje prostora glede na starost. Samoregulacija in odgovornost gorskih kolesarjev je prisotna, vendar ju je manj pri mlajših kolesarjih. Pomembno je **izobraževanje in ozaveščanje mladih o odgovornosti, o moralnih in etičnih vrednotah**. Ne smemo

pozabiti niti na ustrezno komunikacijo med generacijami in med subkulturami. Pri iskanju skupnih interesov je pomembna **komunikativnost**. Konflikte povzroča prav odsotnost komuniciranja.

SKLEP

Nesoglasja in celo konflikti med obiskovalci gorskega prostora niso redki, saj je obiskovalcev in praks uporabe tega prostora vedno več. Vse več je tudi skupin, ki si samodejno lastijo določeno rabo prostora in določen prostor. Obstoječe raziskave kažejo naraščajoč trend širjenja raznovrstnosti dejavnosti in obiskovalcev v gorskem prostoru. Smiselno je sistematično spremljanje dogajanja in aktivno preprečevanje konfliktov.

Vzroki za nastanek konflikta so različni, različno je tudi njihovo število in opazna je njihova prepletenost. Konflikti nastajajo zaradi različnih motivov uporabnikov prostora, zaradi različne presoje in vrednotenja dejavnosti, nesimetrične zaznave konflikta, nezadostne informiranosti in ozaveščenosti, pomanjkljive interdisciplinarne komunikacije ter nezdružljivosti tradicionalnih in netradicionalnih rab prostora.

Ob pregledu postopkov sprejemanja prostorskih aktov opazimo nezadostno vključevanje določenih družbenih skupin v prostorsko urejanje in načrtovanje prostora. Tudi gorskih kolesarjev. Prostorsko načrtovanje se ne sme izogibati občutljivim družbenim vprašanjem. Priporočila deklaracije iz Ria, Aarhuška konvencija in domača zakonodaja predpisujejo udeležbo javnosti pri postopkih načrtovanja, vendar pa je v praksi dostikrat drugače. Participacija vseh in vsakokrat ni realna, a brez sodelovanja je načrtovanje netrajnostno in nelegitimno. Gorski prostor ne nastopa le kot fizična struktura temveč tudi kot družbena kategorija. To pomeni, da sta delovanje in učinkovitost urejanja in načrtovanja prostora temeljno odvisna od »družbene konstrukcije realnosti« (Berger, Luckmann, 1988, cit. po Kos, 2002). Poznavanje motivov in interesov vseh uporabnikov prostora je pomembno, ker obstaja veliko različnih pogledov na prostor. Za načrtovalca je pomembno, da svet vidi skozi oči vseh »vpletenih«.

Hipotezo, da je konflikte pri uporabi gorskega prostora mogoče zmanjšati z kolaborativnim oziroma soodločevalskim načrtovanjem, v katerega so vključeni vsi nosilci interesov, nismo uspeli preizkusiti v tolikšni meri, da bi jo lahko sprejeli ali ovrgli. Lahko pa na podlagi naše raziskave ugotovimo, da je soodločanje še vedno najbolj obetavna pot blaženja ali celo odpravljanja konfliktov v prostoru in tudi konkretno.

Na teoretski ravni uvedbe soodločevalskega načrtovanja ni težko sprejeti, težje ga je vpeljati v prakso. Standardni paket analitskih postopkov, ki bi obveljal v vseh primerih, ni mogoč. Bolje je, da se postopki prilagajajo posameznim situacijam. Možno je opredeliti splošne smernice in načela:

- **Interdisciplinarnost različnih prostorskih in družboslovnih strok ter tudi samih uporabnikov prostora**

Predlagamo sistematično pridobivanje podatkov s pomočjo anketiranja, poglobljenih intervjujev, fokusnih delavnic in opazovanja z udeležbo. Cilj naše naloge je bila analiza gorskega kolesarjenja kot nove, potencialno konfliktne dejavnosti v gorskem prostoru. Pri tem smo uporabili raziskovalni repertoar, ki bi naj bil del postopka prostorskega načrtovanja, čeprav zakonsko ni obvezen. Menimo, da je boljše poznavanje motivov in interesov vseh uporabnikov prostora zelo pomembno.

S komunikacijo med različnimi uporabniki prostora preprečujemo nastajanje predsodkov in stereotipov, spoznavamo različne motive in cilje posameznikov in družb, ki so si lahko bolj podobni kot različni. Z ustrezno komunikacijo zmanjšujemo medgeneracijski konflikt.

- **Pravočasnost vključevanja**

Konfliktov ne bi bilo ali bi bili zaznani v manjši meri, če bi pravočasno vključili vse zainteresirane. Preko njih pridobimo podatke, dejstva, mnenja in druge informacije o konfliktih. To nam omogoča predvidevanje o prihodnjih trendih. Na primer, gorski kolesarji odkrito priznavajo, da se bodo vozili tudi po nelegalnih poteh, če se jih ne bo slišalo in upoštevalo. Te dejavnike je treba pravočasno zaznati, prepoznati in jih upoštevati. Uporabniki prostora, ki ne bodo vključeni, bodo slej kot prej vključeni v nove prostorske konflikte.

- **Prilagodljivo načrtovanje**

Gorski prostor obiskuje vse več ljudi z vse bolj različnimi interesi. Pomeni prostora so raznovrstni, nekaterim predstavlja »zavetišče« drugim »športno kuliso«. Kompleksnost postmodernih družb zahteva nove instrumente, s starimi formalnimi koncepti težko spoznavamo in analiziramo novo zaznane družbe ter iz njih izhajajoče potrebe in interese (Kos, 2002: 13). Okorne formalne procedure povzročajo konflikte, urejanje in načrtovanje se mora prilagoditi vse bolj dinamičnemu družbenemu kontekstu.

Glede na to, da je gorsko kolesarstvo novejša zvrst v porastu, ki se odvija v gorskem prostoru, mora to tudi načrtovalcem predstavljati nov izziv in nov sistem načrtovanja. Gorsko kolesarstvo je treba v postopkih sprejemanja prostorskih aktov in drugih odločitev sprejeti kot del novih trendov. Eden od ciljev načrtovalcev mora biti, da raziščejo, kako se neka nova dejavnost usklajuje z obstoječimi dejavnostmi in kako naj bo ta nova dejavnost vključena, brez da bi ogrožala tradicionalne dejavnosti. Raznovrstnost želja in motivov, današnjih in prihodnjih, je treba prepoznati in jih vključiti v prostorsko načrtovanje in urejanje.

▪ **Usmerjeno načrtovanje**

Dejavnosti v prostoru je potrebno usmerjati in ne le prepovedovati. Potrebno je vzpostaviti učinkovite mehanizme za razvoj gorskega kolesarstva, kjer je to prostorsko in družbeno sprejemljivo ter omejevat in nadzirati, kjer to ni sprejemljivo.

Samo s prepovedjo trajnostnega razvoja prostora ne bomo dosegli. Če bodo gorski kolesarji deležni le prepovedi brez alternativ, bodo uporabljali nelegalne poti. Treba jim je ponuditi pogajanja in prilagajanje. Gorsko kolesarstvo se mora usmerjati s splošno vzgojo kolesarjev prek sredstev javnega obveščanja in s formalizacijo dejavnosti.

Pogost vzrok porajanja konfliktov je tudi nezadostno poznavanje gorskega kolesarstva in nezadostna informiranost ljudi o tej novi dejavnosti ter nezadostna komunikacija med samimi interesnimi skupinami. Nezadostna je tudi komunikacija med strokami, ki se ukvarjajo s fizičnim prostorom in strokami, ki obravnavajo njen družbeni del. Zavračanje komunikacije in sodelovanja ni rešitev. Konflikte je treba sprejeti, jih analizirati in pristopiti k rešitvam z vseh strani. Sprejeti je treba poglede vseh uporabnikov prostora. Spoznavanje družbe, njenih motivov, vrednot, želja in predstav najbolj učinkovito dosežemo z demokratičnim oziroma soodločevalskim načrtovanjem.

Da bi gorsko kolesarjenje ostalo znotraj meja sprejemljivega vpliva na okolje, bi bilo smiselno najti ustrezne načine za urejanje te popularne dejavnosti:

1. **Takoj** je potrebno **pristopiti k načrtovanju in urejanju** te dejavnosti v prostoru. Za zmanjšanje konfliktov med souporabniki prostora je treba nove dejavnosti pravočasno prepoznati ter jih vključiti v prostorsko načrtovanje. Ignoriranje vodi v nastajanje novih nelegalnih poti, kar predstavlja še večjo nevarnost za prostor. Gorske kolesarje je potrebno vključiti v postopke načrtovanja in urejanja prostora, prav tako v postopke sprejemanja pravnih aktov, s čimer dosežemo njihovo legitimnost.
2. **Pravne norme naj se sprejemajo na podlagi interdisciplinarnih strokovnih raziskav:** okoljevarstvenih, tehničnih in družboslovnih. S sodelovanjem in kontinuiranim vključevanjem pomembnih akterjev ter s komunikacijo med stroko, posamezniki in družbami bosta zagotovljena trajnostni razvoj prostora in legitimnost. Komunikacija med deležniki mora biti jasna in razumljiva (vzpostavljjanje skupnega komunikacijskega polja, kjer se srečujejo različni pogledi na prostor in njegov razvoj), s čimer preprečujemo različne predstave in zagotavljamo transparentnost upravljanja in načrtovanja prostora ter omogočimo sprejemljivost postopka. Iz pravnih aktov in drugih dokumentov morajo biti jasno razvidne pravice in odgovornosti posameznikov, družb in

organizacij, ki se nanašajo na dejavnost gorskega kolesarstva. Prav tako mora določati pojme in definicije gorskega kolesarstva.

3. **Predstaviti gorsko kolesarstvo** javnosti, še posebno tistim, ki dejavnosti ne poznajo, so pa pomemben dejavnik pri urejanju odnosov v prostoru, kot npr. lastniki zemljišč, souporabniki prostora, lokalna skupnost. Različne skupine dejavnosti in morebiten konflikt različno doživljajo. S ciljem preprečevanja oziroma zmanjševanja konfliktov je treba vzpostavljati komunikacijo med različnimi uporabniki oziroma skupinami. Skupine med seboj tako lažje najdejo skupni jezik, vzpostavljajo diskurzivno polje, predstavijo dejavnost, motive, vrednote. Iskanje skupnih ciljev je lažje, če poznamo cilje posameznih skupin, lažje sklenemo tudi kompromis.
4. Prostor je več kot fizični prostor, ustvarja ga tudi družba. Zato je potrebno **spoznavati tudi družbeno konstrukcijo prostora in družbene vplive na njegov razvoj**. Naš prostor obiskujejo posamezniki, posameznice, družbe in subkulture z različnimi motivi in vrednotami. V njem zaznavamo vedno več različnih interesov. Participacijo posameznikov in družb predlagamo preko metod kot so **anketiranje, poglobljeni intervjuji, fokusne delavnice, opazovanje z udeležbo**. Z njimi pridobivamo objektivne informacije o socialno-demografskih značilnostih posameznikov in družb, spoznavamo družbeno konstrukcijo prostora ter ugotavljamo morebitne razkorake med želenimi normami in njihovim izvajanjem v prostoru.
5. **Interpretacija konflikta, definiranje in strukturiranje ciljev posameznih skupin in iskanje skupnih rešitev**. Urejanje in načrtovanje prostora na način, ki išče skupne rešitve, tako gorskih kolesarjev kot ostalih uporabnikov prostora, lastnikov zemljišč in drugih, obenem pa zagotavlja načela resničnosti (iskanje rešitve na podlagi znanstvene in strokovne literature), pravilnosti (upoštevanje pravnih norm) in iskrenosti (moralne in etične vrednote).

Potrebno je iskanje rešitev upravljanja in vzdrževanja prostora oziroma poti, predpisati odnos lastništva, zagotovitev varnosti za vse uporabnike, opredelitev fizičnega in družbenega vpliva na prostor. Spodbuja se prostovoljno vzdrževanje prostora oziroma poti. Povezovanje lokalnih oblasti in prostovoljnih organizacij zagotavlja večjo možnost uresničitve skupnih ciljev. Ustrezno načrtovane poti so najbolj trajnostne in varne.

6. Določitev območij v prostoru (**coniranje**). Smiselno je omejiti vse oblike rekreacije na poteh oziroma njenih odsekih, ki so v določenih obdobjih leta bolj izpostavljene erozijskim procesom in drugim poškodbam ali pa v obdobjih, ko se živali množijo. Conacijo tako lahko izvajamo glede na prostor varovanja ali glede na čas / obdobje.

Obenem je mogoče združevati skupine, ki se med seboj sprejemajo in sodelujejo. Možno je načrtovati skupne poti za gorske kolesarje in pohodnike. S sodelovanjem lahko dosežemo, da bi bile dovolj atraktivne za gorske kolesarje in varne za pohodnike. Za uresničevanje takih načrtov so potrebne predhodne okoljevarstvene raziskave o prostoru, tehničnih načrtih poti, zagotavljanje varnosti in vzdrževanja poti, komunikacija in sodelovanje obeh strani pri načrtovanju in pri odločanju.

Določitev con prostora za potencialne rabe lahko na podlagi kakovostnih in dovolj podrobnih strokovnih podlag pomeni učinkovit pripomoček pri načrtovanju rabe gorskega prostora. Ta rešitev zagotovo zahteva velik finančni vložek, zato je tudi težje izvedljiva.

7. **Načrtovanje in urejanje prostora glede na vrst kolesarstva.** Kolesarski poligoni sodijo izven zavarovanih območij, smiselno jih je urejati ob že urejenih smučiščih, kjer so urejene žičnice in druga podobna infrastruktura, ki oba športa povezuje. Pomembna je tudi ločitev množičnih od nemnožičnih dejavnosti: analogija gornišstva, alpinizma, turnega kolesarstva in dejavnosti, ki niso »samo šport« pač pa jih doživljamo kot »način življenja«, je treba obravnavati drugače kot športne, rekreativne in tekmovalne dejavnosti, katerih cilj je premagovanje prostora in časa.
8. **Preučevanje nelegalnih poti:** nelegalne poti povzročajo negativni vpliv na okolje, saj večinoma niso urejene skladno s predpisi in brez soglasja pristojnih služb. Ko je neka nelegalna pot prepoznana se je treba odločiti za njeno zaprtje, obnovo ali vzdrževanje. Ob tem je potrebno raziskati vzroke za njen nastanek oziroma preurejenost, potrebno je spoznati in videti želje, potrebe in motive kolesarjev, kar lahko prepreči nastajanje novih nelegalnih poti. Izobraževanje kolesarjev o okoljskih in socialnih vplivih nelegalnih poti naj bi omejevalo nastajanje novih. Okoljska škoda se prepreči ali vsaj minimizira z izbiro prave lokacije umestitve v prostor, tehnično ureditvijo in upravljanjem poti. Uporaba nelegalnih poti se bo zmanjšala, če bo zadostna ponudba urejenih in legalnih alternativnih poti za gorske kolesarje.
9. **Ozaveščanje in interpretacija** vseh uporabnikov prostora, še posebno mladih in kolesarjev začetnikov. V gorah veljajo pisana in nepisana pravila, med gorskimi kolesarji veljajo priporočila gorskim kolesarjem za vožnjo z gorskim kolesom. Treba je **krepiati zavest o izjemnosti narave, o varovanju okolja in trajnostnega razvoja med gorskimi kolesarji in med drugimi uporabniki prostora.** To je izvedljivo skozi dokumente, informacijske table, medije, tečaje in programe in z boljšo komunikacijo med uporabniki prostora in načrtovalci.
10. **Gorsko kolesarstvo je potrebno usmerjati in ne le prepovedovati.** Potrebno je vzpostaviti učinkovite mehanizme za razvoj gorskega kolesarstva, kjer je to prostorsko in družbeno

sprejemljivo ter omejevati, kjer to ni sprejemljivo. Prepovedi brez alternativ vodijo v uporabo nelegalnih poti.

S soodločanjem omogočamo enakopravnost nosilcev pri nastajanju načrta, nepristranskost do vsebin obravnavanih v načrtu, demokratično izražanje mnenj deležnikov v vseh fazah načrtovalskega procesa in reševanje nasprotij. To še ne pomeni, da se bodo rešitve zagotovo našle in da ne bo nasprotovanj, vendar pa bo vsakdo imel možnost izraziti svoje mnenje. Na podlagi naše raziskave ugotavljamo, da je soodločanje najbolj obetavna pot blaženja ali celo odpravljanja konfliktov in omogoča:

- spoznavanje motivov in vrednot drugih uporabnikov oziroma spoznavanja, da smo si lahko bolj podobni kot različni;
- odpravljanje stereotipov, predsodkov;
- odpravljanje medgeneracijskega konflikta;
- zmanjševanje konflikta med tradicionalnimi in novimi dejavnostmi;
- identificiranje konflikta, interpretacija konflikta in iskanje skupne rešitve;
- večjo legitimnost pravnih aktov,
- ozaveščanje.

V primerjavi z nedemokratskim postopkom so prednosti soodločevalskega v tem, da se vsi udeleženci čutijo zmagovalce, ker se iščejo skupne rešitve, krepi se zavest o odnosu do trajnostnega razvoja, strokam je dana možnost, da sprejmejo odločitve, ki povezujejo socialno komponento in trajnostno gospodarjenje, krepi se kolektivna odgovornost za sprejete odločitve, v javnosti se krepi percepcija legitimnosti načrtovanja, kar vpliva na široko sprejemljivost sprejetega načrta.

POVZETEK

Namen magistrske naloge je poudariti zaželenost participacije zainteresiranih v procesu prostorskega načrtovanja, s čimer nas dejavnosti v prostoru ne bi več »prehitevale«, ampak bi jih pravočasno zaznali ter pravilno usmerili. Trendi današnje dobe, vrednote in motivi posameznikov in družbe, vplivajo na prostor, v mnogih situacijah tudi konfliktno. Menimo, da je zadnji čas, da stroka te spremenljivke zazna in vključi v prostorsko načrtovanje. Pri načrtovanju prostora ne gre samo za načrtovanje prostora, ampak tudi za načrtovanje družbe. Del gorskega prostora je tudi družba kolesarjev, alpinistov, pohodnikov, organizatorjev in drugih, ki s svojo prisotnostjo in dejavnostjo vplivajo na razvoj prostora. Pri načrtovanju prostora je bistveno zgodnje zaznavanje in podajanje usmeritev. S ciljem trajnostnega razvoja prostora je želje, motive in trende družbe treba zaznati, prepoznati, preučiti, oblikovati in obravnavati kot del načrtovanja prostora in družbe.

Našo hipotezo, da je konflikte pri uporabi gorskega prostora mogoče zmanjšati s prostorskim načrtovanjem in urejanjem pri katerem sodelujejo vsi najpomembnejši akterji, smo preverjali na podlagi metodološkega instrumenta, to je ankete, iz katere izhaja, da do konfliktov med posamezniki oziroma med skupinami v gorskem prostoru prihaja predvsem zaradi različnih motivov uporabnikov prostora, zaradi različne presoje in vrednotenja dejavnosti, nesimetrične zaznave konflikta, nezadostne informiranosti in ozaveščenosti ter pomanjkljive interdisciplinarne komunikacije. Večina dosedanjih raziskav je izvedena na celotni populaciji določenega območja, ne pa tudi na določenih stratificiranih subkulturah, kot smo to storili v naši nalogi. V Sloveniji gre za razmeroma velik politični in socialni konflikt med uporabniki prostora, obenem ni razpoložljivih študij in raziskav, na katere bi se naslonile nasprotne skupine. Za razumevanje teh konfliktov je potrebno spoznati vzroke, analizirati obstoječe stanje in predložiti morebitna nova spoznanja.

Legitimizacijske probleme, vključno s problemi urejanja in načrtovanja prostora, je mogoče uspešno reševati s ponovno vključitvijo temeljnih načel participatorne demokracije. Treba je najti ravnotežje med zaprtostjo in odprtostjo postopka, da bi bil ta lahko izvedljiv.

Raziskava bi lahko načrtovalcem prostora predstavljala metodološki koncept družbenega dela načrtovanja prostora za rekreacijsko, turistično, športno in drugo pristočasno dejavnost.

SUMMARY

The aim of the master thesis is emphasizing the need of participation by interested parties in process of spatial planning. This is to detect and direct various activities and practices before they enter a certain area and prevent them from making unregulated and potentially harmful impact.

Present day trends, motives and values of individuals and society alike, are new to mountain areas, their impact is great and sometimes leads to conflicts. It is thus imperative that discipline recognizes and includes these new variables to spatial planning process.

The spatial planning is also social planning, therefore it needs to take account of all social groups present in the mountain areas – mountaineers, hikers, bikers, tour operators, locals, professionals and others, that have direct impact on area development through their presence. The key to effective spatial planning is early detection and proper directing. Pursuing sustainable development, we need to see, recognize, study, shape and process all motives, wishes and social trends as integral part of a spatial planning process.

It was our predisposition that certain visitor groups to mountain areas are omitted from planning process due to prejudice and stereotypes pertaining to them. At the same time, these groups frequently enter into conflicts defending their interests. The survey was done by the method of questionnaire and was focused on mountain bikers. This group is steadily growing in presence and impact on mountain areas, which causes conflicts with other users of the same environment.

Past surveys mostly included entire population of a certain area and didn't pick a certain subculture strata, as ours did. In Slovenia, the conflicts between area users are frequent given the lack of adequate legislation. At the same time, there are no studies or surveys available that could provide grounds for finding solutions and conflict solving. In order to resolve a conflict, reasons should be found, present-state analysis made and new suggestions forwarded. This survey could serve as a methodological framework for social aspect of mountain area planning in many free-time activities.

VIRI

Uporabljeni viri:

Agencija RS za okolje. 2014. Prošnja za posredovanje podatkov o zavarovanih območjih v Sloveniji. 13.8.2014. Osebna komunikacija.

Batagelj, B. 2004. Ali naj dame kolesarijo? Zgodovina za vse. Vse za zgodovino. Slovenka svobodna si in prvič boš volila. Inštitut za novejšo zgodovino 11, 2: 40 - 53.

Beck, U. 2001. Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno. Ljubljana, Krtina: 364 str.

Berlogar, J. 2001. Osebni in družbeni vidiki komuniciranja v javni upravi. Ljubljana, Visoka upravska šola: str. 68.

Bjorkman, A. W. 1996. Off-road bicycle and hiking trail user interactions: A report to the Wisconsin natural resources board. Wisconsin. Wisconsin Natural Resources Bureau of Research: 124 str.

Burckhardt, J. 1963. Renesančna kultura v Italiji. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 514 str.

Burnik, S., Topič, D. M.. 2003. Nekatere socialno-demografske značilnosti slovenskih gornikov in motivi za gorniško dejavnost. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport: str. 55-65.

Burnik, S., Tušak, M. 1999. Osebnost alpinistov. Psihološka obzorja. Ljubljana. Društvo psihologov Slovenije: str. 5 – 22.

Burnik, S. 2000. Ekstremizem. Šport. Revija za teoretična in praktična vprašanja športa 48, 4: 3 - 4.

Burnik, S., Tušak, M. 2005. O psiholoških značilnostih alpinistov in športnikov rizičnih športov. <http://www.gore-ljudje.net/novosti/3402/> (Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Carothers, P., Vaske, P. J ., Donnelly, M. P. 2008. Social Values versus Interpersonal Conflict among Hikers and Mountain Bikers. Department of Health, Physical Education, and Recreation. Department of Natural Resource Recreation & Tourism. USA.

http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CEEQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fpublication%2F232886117_Social_Values_versus_Interpersonal_Conflict_among_Hikers_and_Mountain_Bikers%2Ffile%2F9fcfd50eed27e2ba4.pdf&ei=IxfUuq9

[MciV0QXlzoGYAw&usg=AFQjCNH1IYKrynbt_4mZg8USGqg6T4mmEw&bvm=bv.57155469.d.d2k](https://www.researchgate.net/publication/275155469_d2k) (Pridobljeno 4. 1. 2014.)

Cressford, G. 1995. A Profile of Participants and their Recreation setting and Experience Preferences. Department of Conservation. Nova Zelandija.

<http://www.mountainbike.co.nz/politics/doc/profile/> (Pridobljeno 4. 1. 2014.)

Cigale, D., Lampič, B., Mrak, I. 2010. Turistični obisk in zavarovana območja – primer Triglavskega narodnega parka. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete : str. 75 – 96.

Coakley, J. 2008. Sport, culture & society : an account of views and perspectives on social issues in a continent (and beyond). Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of sport : 192 str.

Černigoj Sadar, N. 1989. Politika prostega časa. Družboslovne razprave 6, 8: 143 – 148.

Černigoj Sadar, N. 1991. Moški in ženske v prostem času: socialne in psihološke dimenzije načinov preživljanja prostega časa. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str. 17.

Davies, C., Newsome, D. 2009. Mountain Bike Activity in Natural Areas: Impacts, Assessment and Implications for Management. A Case Study from John Forrest National Park. Western Australia: 29 str.

Deržaj, M. 1993. Planinski pozdrav. Ljubljana, Založba Mladika: str. 41.

Diamont. 2006. Podatkovna infrastruktura za Alpe – Omrežna tehnologija po meri gora. Ključni problemi razvoja v Alpah.

http://www.uibk.ac.at/diamont/downloads/workpackages/folder_wp6_slovene.pdf

(Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Drofenik, U. 2012. Gorsko kolesarstvo v zavarovanih območjih na primeru Triglavskega narodnega parka. Diplomaska naloga. Ljubljana, (U. Drofenik): 67 f.

Dular, M. 1959. Razmišljanje o slovenskem alpinizmu. Planinski vestnik, XV 01: 7 – 12.

Erjavec, A. 1994. Mountain Photography and the Constitution of National Identity, Filozofski vestnik, XV 2: 211 – 234.

Eržen, S. 2003. Gore kot »paralelni prostor«. Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede, str. 39 – 55.

Evropska listina o športu. 1997. Republika Slovenija. Ministrstvo za šolstvo in šport. www.ljubljana.si/file/695382/evropska-listina-o-portu.pdf (Pridobljeno 4. 2. 2013.)

Fromm, E. 2004. Imeti ali biti. Ljubljana, Vale Novak: str. 183.

Gorska reševalna zveza Slovenije. 2012. Prošnja za posredovanje podatkov o morebitnih nesrečah med gorskimi kolesarji in drugimi uporabniki prostora. 15.2.2012. Osebna komunikacija.

Guček, A. 2009. Brez sape v hrib – razvoj smučarskih žičnic. http://www.smucisca.net/nova/welcomepage/content/vsebine_o_smucanju/70 (Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Javornik, M. 2006. Individualizem in šport v prostoru. Diplomaska naloga (M. Javornik): 86f.

Jerovšek, J. 1957. Psihološka stran alpinistike. Planinski vestnik, XIII 6: 308 – 310.

Jeršič, M. 1999. Slovenske Alpe - kulturna pokrajina – naravni park – športna arena? <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-695UBDLX/?query=%27keywords%3dturisti%C4%8Dna+geografija%27&pageSize=20&fyear=1999&fsourcetype=znanstveni+%C4%8Dlanki&flocation=Univerza+v+Ljubljani%2c+Filozofska+fakulteta> (Pridobljeno 10. 6. 2014.)

Kajtna, T., Tušak, M. 2004. Psihološki profil športnikov rizičnih športov. Univerza v Ljubljani. Fakulteta za šport. Psihološka obzorja 13: 85 – 102.

Kajtna, T. 2007. Psihološke značilnosti športnikov rizičnih športov. Šport. Revija za teoretična in praktična vprašanja športa 55, 4: 5 - 11.

Kavčič, M. 2005. Ekstremni športi: družboslovni vidiki, sociološko kvantitativna in kvalitativna analiza. Diplomaska naloga (M. Kavčič): 182f.

Keršič Svetel, M. 2002. Rešite Alpe. Planinski vestnik 102, 7 – 8: 42.

Kirn, A. 1992. Od antropocentrične k ekocentrični etiki ali od etike gospodarjenja nad naravo k etiki sožitja. Raziskovalec: strokovna revija o raziskovalni in inovacijski politiki: str. 6 – 19.

Klemenčič, T., Gorkič, M., Rogelj, M. 2010. Razvoj naravovarstvenih smernic. Varstvo narave, 24: str. 35-42.

Kozorog, M., Poljak Istenič, S. 2013. Triglavski narodni park v horizontu rekreacijskega avanturizma.
http://isn.zrc-sazu.si/files/file/Traditiones/Traditiones_42_2_separati/107_pdfsam_Traditiones_42_2_TNP_web.pdf
(Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Kmecl, M. (ur. e tal.), Brenk, F., Rapoša K., Andlovic, J. 1991. Slovenske gore. Ljubljana: 326 str.

Kopač, V. 1946. Trem tovarišem. Planinski vestnik 1: 5 - 9.

Kopač, V. 1947. Naša alpinistika. Planinski vestnik 6-7-8: 121-123.

Kos, D. 2002. Praktična sociologija za načrtovalce in urejevalce prostora. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede: str. 13 – 123.

Košir, M. 2006. Varovanje okolja v Alpah in Himalaji. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo: str. 10.

Leskovec, B. 1999. Šport v prostoru. Republika Slovenije, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje: str. 10.

Lester, J. 2004. Spirit, identity and self in mountaineering. Journal of Humanistic Psychology 44, 1: 86 – 100.

Lešnik, R. 1982. Prosti čas. Delo. Človek. Družba. Vzgoja. Maribor. Založba obzorja: 367 str.

Lipičnik, B. 1996. Reševanje problemov namesto reševanja konfliktov. Ljubljana: 158 str.

Lipovec, F. 1987. Razvita teorija organizacije. Maribor: str: 249.

Ložar, R. 1933. Več alpinizma. Planinski vestnik 06-07: 228 – 232.

Marrion, J. Wimpey, J. 2007. Environmental Impacts of Mountain Biking: Science Review and Best Practices. IMBA: str. 74.

Marušič, I. 2001. Turistični in rekreacijski objekti v krajini. V: Lah, A. (ur.). Turizem in okolje, Zbirka usklajeno in sonaravno 6. Ljubljana, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije: str. 50 – 54.

Mejovšek, M, Škemperle, I. 1999. Lastovičji let. Ljubljana : Itu, Maya Maya: 160 str.

Mlinar, Z. 1994. Individuacija in globalizacija v prostoru. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti: 254 str.

Močnik, B. 2013. Gorski kolesarji grožnja, v tujini pa zlata jama. Delo.

<http://www.delo.si/novice/slovenija/gorski-kolesarji-groznja-v-tujini-pa-zlata-jama.html> (Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Možina, S. 2000. Participativno reševanje konfliktov v organizaciji. Ljubljana: Industrijska demokracija 11, 6: 8 - 12.

Musek, J. 1993. Psihologija: človek in družbeno okolje, Ljubljana, Educy: 77 str.

Musek, J. 2000. Nova psihološka teorija vrednot. Ljubljana, Inštitut za psihologijo osebnosti, Educy: 417 str.

Ošlaj, B. 2000. Ethica, quo vadis? Albert Schweitzer in vprašanje renesanse etične kulture. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete: 231 str.

Plut. D. 2002. Materialne dejavnosti človeka in nosilnost planeta. Okoljska vzgoja v šoli 4: 63 - 65.

Pogačnik, A. 2008. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana. 15 zv.

Polič, M. (ur.), Repovš, G. (ur.), Musek, J., Černe A. 2002. Spoznavni zemljevid Slovenije. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 381 str.

Polič, M. 2004. Odnos do okolja, vedenjske in socialne pasti.

<http://www.ung.si/~mirjana/gradivo/okoljska%20psihologija/Panikapasti.pdf>

(Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Posedel, B. 2008. Reševanje konfliktov na delovnem mestu. Zaključna strokovna naloga visoke poslovne šole. Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta: str. 12-16.

Pretner, M., Šolar, M. 2006. Mreža informacijskih mest v TNP. Strategija. Slovenska nacionalna komisija za UNESCO. TNP.

http://www.tnp.si/images/uploads/strategija_informacijskih_mest.pdf (Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Probert, G. B. 2004. An Investigation into whether Mountain Biking Facilitates Escapism and Mental Freedom. http://imba.org.uk/wp-content/uploads/MTB_Escapism_Research.pdf

(Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Rauter, S. 2007. Življenjski stil in navade cestnih ter gorskih kolesarjev. Šport : revija za teoretična in praktična vprašanja športa 55, 4: 44 - 48.

Rauter, S. 2012. Socialni profil športnih turistov - udeležencev množičnih športnih prireditev v Sloveniji. Doktorska disertacija. Ljubljana, (S. Rauter) : 171 f.

Rozman, R. Kovač, J., Koletnik, F. 1993. Management. Ljubljana, Gospodarski vestnik: str. 221.

Salecl, R. 2011. Izbira. Ljubljana. Cankarjeva založba: 143 str.

Schnedl, H. 1997. Pojmovanje narave na področju varstva okolja in narave. Ljubljana, Časopis za kritiko znanosti, Študentska založba: str. 247 – 262.

Schwartz, B. 2004. The Paradox of Choice: http://thoughtleaderpedia.com/Marketing-Library/Quotes/ParadoxOfChoice_Quotes.pdf (Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Selinšek, A. 2004. Ženska med družino in kariero. Diplomaska naloga. Ljubljana, (A. Selinšek) : 55 f.

Sladič, A. 2008. Ekstremni – adrenalinski športi v Sloveniji. Diplomaska naloga. Ljubljana, (A. Sladič): 204 f.

Statistični urad Republike Slovenije. 2006. Življenjska raven. Statistični letopis 2006. Ljubljana: str. 3. https://www.stat.si/letopis/2006/MP/14-06_slo.pdf (Pridobljeno 20. 11. 2013.)

Stiasny, L. 1933. Da bi se povrnili na naše planine nekdanji zlati časi!. Planinski vestnik 06-07: 193 – 194.

Strojin, T. 1999. Gornišтво. Izbrana dela iz sociologije gornišťva. Ljubljana. Založba Tuma: 250 str.

Strojin, T. 2009. Zgodovina slovenskega planinstva: Slovenska planinska organizacija: 1893- 1948-2003. Radovljica, Didakta: 505 str.

Šaver, B. 2005, Nazaj v planinski raj. Alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede: 326 str.

Šehič, D., Šehič, D., Šehič, M. 2010. Geografski atlas Slovenije. Ljubljana, Geodetski zavod Slovenije, Geološki zavod Slovenije: 151 str.

Šolar, M. 2006. Mreža informacijskih mest v TNP. Bled, Triglavski narodni park: 27 str.

Šolar, M. 2009. Vpliv množičnega obiska, rekreativnih in športnih dejavnosti na gorsko okolje. Seminarska naloga. Planinska zveza Slovenije, Komisija za varstvo gorske narave: str. 7.

Švab, A. 2001. Družina: od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središće: str. 246. <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr42Susnik.PDF> (Pridobljeno 4. 1. 2013.)

Tumes, K. 2007. Out of my way: Using qualitative methods to understand recretaion conflict between bushwalker and mountain bike riders.

http://www.drustvo%252520antropologov.si/AN/PDF/2007_1/Anthropological_Notebooks_XIII-1_3.pdf (Pridobljeno 1. 6. 2014.)

Ule, M. N. 1994. Psihološki portret Slovencev. Ljubljana, 3-4: 175-177.

Ule, M. N. 2000. Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središće: 339 str.

Ule, M. N., Kuhar, M. 2002. Sodobna mladina: Izziv sprememb. Ljubljana, Maribor: Urad RS za mladino in Aristej. Mladina 2000: str. 69.

Ule, M. N. 2004. Socialna psihologija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede: 453 str.

Ule, M. N. 2008. Za vedno mladi. Socialna psihologija odraščanja. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede: str. 27-28.

Urry, J. 1995. Consuming places. London, New York, Routledge: 257 str.

Vdovič, I. 1895. »Slov. plan. društvo« z ozirom na naše narodno gospodarstvo. Planinski vestnik 06: 88.

Verbinc, F. 1987. Slovar tujk. Ljubljana: str. 367.

Zajc, P, Berzelak, N. 2014. Gorsko kolesarjenje v naravnem okolju – navade, značilnosti voženj in razumevanje problematike kolesarjenja v naravnem okolju pri slovenskih gorskih kolesarjih. Slovenj Gradec.

http://odprimopoti.si/doc/anketa_2014_porocilo_koncno.pdf (Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Zaplotnik, N., Grošelj V., Košir, M. 2000. Pot. Ljubljana. Mladinska knjiga: str. 63.

Wang, D. 2004. Push – Pull Factors in Mountain Resorts. A Case Study of Huangshan Mountain as World Heritage. Chinese Geographical Science, Beijing, China 14, 4: 368 – 376.

Ostali viri:

Berger, P. L., Luckmann, T. 1999. Modernost, pluralizem in kriza smisla: orientacija modernega človeka. Ljubljana, Nova revija: 75 str.

Berginc, M. 2006. Vloga države pri spodbujanju in omejevanju turističnega razvoja v zavarovanih območjih. Posvet turizem v zavarovanih območjih, 6. december 2005, Krajinski park Goričko. Ljubljana, Turistična zveza Slovenije: str. 5 – 8.

Bizjak, J. 2001. Izkušnje Triglavskega narodnega parka pri varovanju naravne in kulturne dediščine. V: Lah, A. (ur.). Turizem in okolje, Zbirka usklajeno in sonaravno 6. Ljubljana, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije: str. 60 – 64.

Cevc, T., Horvat, J., Pleterski, A., »et al«. 2006. Človek v Alpah. Desetletje (1996-2006) raziskav o navzočnosti človeka v slovenskih Alpah. Ljubljana. Inštitut za arheologijo ZRC SAZU in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU: 275 str.

Cigale, D. 2004. Posledična navzkrižja in obremenitve slovenskega alpskega sveta zaradi turistične in rekreativne dejavnosti. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, FF, Oddelek za geografijo.

Dekleva, M. M. 2003. Življenje v Alpah nekoč in danes: Alpe - mozaik pokrajin, zgodovine in ljudi. V: Lah, A (ur.). Slovenski alpski svet in Alpska konvencija, Zbirka usklajeno in sonaravno 10. Ljubljana, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije: str. 113 – 120.

Doupona, M., Petrović, K. 2000. Šport in družba. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Inštitut za šport: 225 str.

Drolc, T., Šaver, B. 2006. Koncept svetega v religijski in kulturni konstrukciji gora: kaj je tisto neizrekljivo pri doživljanju gora. Dialogi 42, 1/2: 17 – 37.

Eagels, P.F.J., McCool, S.F. 2004. Tourism in National Parks and Protected Areas. Planning and Management. CABI Publishing.

http://books.google.si/books?id=xIWwmVUUU4wC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Pridobljeno 4. 1. 2014.)

Južnič Stane. 1987. Antropologija (učbenik) Ljubljana, Državna založba Slovenije: 341 str.

Lah, A. 2001. Pomen etike v turizmu in varstvu okolja. Turizem in okolje, Zbirka usklajeno in sonaravno 6. Ljubljana, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije: str. 15 – 20.

Makarovič, J. 1990. Izraba prostora - razvoj - individualnost, Družboslovne razprave 10: 92 – 108.

Planinšič, K. V. 1999. Konvencija o varstvu Alp in protokoli – izhodišča za trajnostni razvoj v slovenskih Alpah in sosedstvu. Delo 13: 279 – 292.

Pogačnik A. 1992. Urejanje prostora in varstvo okolja, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 179 str.

Pogačnik, A. 2000. Urejanje prostora za tretje tisočletje, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 178 str.

Pogačnik, A. 2008. Prostorsko načrtovanje turizma, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 196 str.

Prosen, A. 1996. Naravovarstveni vidiki razvoja športa in rekreacije. V: Posvet Turizem in šport kot prvini kakovosti življenja, Rogla, 6. in 7. december 1996. Ljubljana, Turistična zveza Slovenije: str. 95 – 106.

Prosen, A. 1996. Zavarovana območja kot podlaga za sonaravni razvoj. Kras, 17/18: str. 7 – 8.

Razpotnik N., Urbanc M., Nared J. 2009. Prostorska in razvojna vprašanja Alp. Ljubljana, Znanstveno raziskovalni center SAZU, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.

Sadar, Č. N. 1991. Moški in ženske v prostem času. Socialne in psihološke dimenzije načinov preživljanja prostega časa. Ljubljana. Znanstveno in publicistično središče: 198 str.

Simmel, G. 1993. Temeljna vprašanja sociologije (Individuum in družba). Ljubljana, ŠKUC, Filozofska fakulteta: 103 str.

Strojin, T. 1978. Oris zgodovine planinstva. Ljubljana. Planinska založba pri Planinski zvezi Slovenije: 138 str.

Trstenjak, A. 1984. Ekološka psihologija, Problemi in perspektive. ČGP Delo – TOZD Gospodarski vestnik, str. 98.

Tuma, H. 1930. Pomen in razvoj alpinizma. Ljubljana, Turistični klub Skala: 296 str.

Tušak, M., Tušak, M. 2001. Psihologija športa. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 424 str.

UNESCO. 2004. United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014. United Nations. Agenda 21.

<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21toc.htm>

(Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Velepec, U. 2007. Nekaj misli o ekstremnem športu. Šport, revija za teoretična in praktična vprašanja športa 55, 4: 2 – 4.

Zakonodaja, priporočila, predpisi:

Agenda 21. 2011.

http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_00.shtml1 (Pridobljeno 15. 10. 2011.)

Alpska konvencija. 2014.

http://www.alpconv.org/sl/convention/framework/Documents/20111215%20Framework_sl.pdf

(Pridobljeno 15. 6. 2014.)

Ministrstvo za okolje in prostor. 2000. Evropske prostorsko razvojne perspektive. Urad Republike Slovenije za prostorsko načrtovanje, Ljubljana: 82. str.

Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije (OdSPRS). UL RS št. 76/2004: 9217 – 9280.

Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007 – 2011.

http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/turizem/Povzetek_RNUST.pdf

(Pridobljeno 15. 10. 2011.)

Zakon o ohranjanju narave. UL RS št. 56/99: 7146-7172; dopolnjen UL RS št. 31/00: 3831, UL RS št. 119/02: 16678-16684, UL RS št. 41/04: 4813-4818, UL RS št. 46/14: 5166-5176.

Zakon o prostorskem načrtovanju /ZPNačrt. UL RS št. 33/2007: 4585 – 4602; dopolnjen UL RS št. 108/09: 14789-14792, UL RS št. 57/12: 5974-5978, UL RS št. 109/12: 12138.

Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu Alp. UL RS št. 19/1995: 02 – 0024.

Zakon o spodbujanju razvoja turizma. UL RS št. 02/2004: 207 – 216.

Zakon o urejanju prostora /ZUreP-1/ UL RS št. 110/2002: 13057 – 13083; popravek UL RS št. 8/03: 587.

Zakon o varstvu okolja. UL RS št. 41/04: 39/2006: 1451-4189; dopolnjen UL RS št. 22/06: 1949-1955, UL RS št. 66/06: 7016-7019, UL RS št. 70/08: 9570-9588, UL RS št. 108/09: 14777-14786, UL RS št. 48/12: 4906, UL RS št. 57/12: 5982-5983, UL RS št. 92/13: 10075-10095.

PRILOGA A: ANKETA¹⁷

Pozdravljeni,

pred vami je anketa na temo turističnih in drugih pristočasnih dejavnosti, ki je del magistrske naloge z naslovom "Vpliv turističnih motivov in vrednot na prostorski razvoj alpskega prostora". Cilj naloge je izdelava metodološkega koncepta vključevanja motivov in vrednot obiskovalcev gorskega prostora v prostorsko načrtovanje.

Reševanje ankete vam bo vzelo 10 minut. Anketa je anonimna, rezultati pa bodo uporabljeni izključno v raziskovalne namene.

Hvala za vaš trud. Lep dan želim!

Spol:

Starost:

Stopnja izobrazbe:

1. Ali ste član gorsko-kolesarskega društva?

☐

da

☐

ne

2. Ali ste član planinskega društva?

☐

da

☐

ne

3. Navedite po vrsti tri dejavnosti (iz vrst turizma, športa, rekreacije in drugih pristočasnih dejavnosti: npr. alpinizem, gorsko kolesarstvo, pohodništvo, lov, fotografiranje, padalstvo, motorni športi in drugo), s katerimi se v alpskem prostoru najpogosteje in največ ukvarjate:

¹⁷ Annex A: The Questionnaire

4. Ste kdaj doživeli neprijetno (konfliktno) srečanje z drugimi obiskovalci prostora?

☐ da

☐ ne

5. Opišite na kratko kako se je konflikt s souporabniki prostora odvijal?

6. Če bi bili seznanjeni, da na območju, kjer poteka vaša dejavnost, biva žival, katero s svojo dejavnostjo motite, bi bili pripravljeni izbrati alternativno traso?

☐ da

☐ ne

7. Na kratko napišite, zakaj se ne bi odločili za alternativo.

8. Ali opazate onesnaženost v alpskem prostoru?

☐ da

☐ ne

☐ ne vem

9. Se vam zdi, da se narava v alpskem prostoru spreminja, da postaja manj atraktivna?

☐ da

☐ ne

☐ ne vem

☐ drugo:

10. Kašen je vaš odnos do alpskega prostora v naslednjih primerih?

	da	ne	ne vem	vseeno mi je
Kaj se bo zgodilo prostoru, je zame zelo pomembno	☐	☐	☐	☐
Čutim osebno vez s tem prostorom, nekaj mi pomeni	☐	☐	☐	☐
Lahko se identificiram s prebivalci tega prostora in načinom življenja	☐	☐	☐	☐
Ta prostor me pomirja	☐	☐	☐	☐
Počutim se kot tujec, ko obiščem ta prostor	☐	☐	☐	☐
Do mestnega okolja ne čutim tako močne vezi kot do tega prostora	☐	☐	☐	☐
Onesnaženost mestnega okolja je prav tako boleče kot onesnaženost tega prostora	☐	☐	☐	☐

11. Kateri spodaj navedeni faktorji so za vas najbolj odločilni za obisk alpskega prostora:

	ni pomembno	malo pomembno	pomembno	precej pomembno	zelo pomembno
zavarovano območje	☐	☐	☐	☐	☐
odkrivanje in spoznavanje novih poti, novega območja	☐	☐	☐	☐	☐
preizkušanje fizičnih zmogljivosti	☐	☐	☐	☐	☐
trening	☐	☐	☐	☐	☐
razgledi, občudovanje narave	☐	☐	☐	☐	☐
neokrnjenost narave	☐	☐	☐	☐	☐
mir, tišina	☐	☐	☐	☐	☐
uživanje naravnih vrednot	☐	☐	☐	☐	☐
spoznavanje kulturnih vrednot	☐	☐	☐	☐	☐
bližina doma	☐	☐	☐	☐	☐
dostopnost z javnim prevozom	☐	☐	☐	☐	☐

dostopnost z osebnim vozilom	☐	☐	☐	☐	☐
ponudba športnih prireditev	☐	☐	☐	☐	☐
ponudba adrenalinskih dejavnosti	☐	☐	☐	☐	☐
druženje s prijatelji	☐	☐	☐	☐	☐
organizirane dejavnosti	☐	☐	☐	☐	☐
sprostitev	☐	☐	☐	☐	☐
ukvarjanje s priljubljenim športom/dejavnostjo	☐	☐	☐	☐	☐
"beg" pred urbano vsakdanjostjo	☐	☐	☐	☐	☐

Označite, kako močno se strinjate s spodaj navedenimi trditvami:

	se sploh strinjam	nese strinjam	ne strinjam, se niti strinjam	ne se niti strinjam	se zelo strinjam
Gorsko kolesarstvo bi moralo biti dovoljeno povsod, kjer se s kolesom da peljati	☐	☐	☐	☐	☐
Gorsko kolesarstvo bi moralo biti prepovedano na označenih planinskih poteh	☐	☐	☐	☐	☐
Souporaba poti za gorske kolesarje in pohodnike je smiselna	☐	☐	☐	☐	☐
Planinske poti, na katerih je veliko pohodnikov, so neprimerne za gorsko kolesarstvo	☐	☐	☐	☐	☐
Ranljive pohodne poti so neprimerne za gorsko kolesarstvo	☐	☐	☐	☐	☐
Ocene o škodljivosti gorskega kolesarstva so pretirane	☐	☐	☐	☐	☐
Ocene o ogroženosti pohodnikov, s strani gorskih kolesarjev, so pretirane	☐	☐	☐	☐	☐

Posamezni neodgovorni gorski kolesarji so odgovorni za konflikte s pohodniki	☐	☐	☐	☐	☐
Pohodniki, ki se ne spoznajo na gorsko kolesarstvo povzročajo konflikt	☐	☐	☐	☐	☐
Če bi bile kolesarske poti kategorizirane za gorsko kolesarstvo, bi se jih kolesarji držali	☐	☐	☐	☐	☐
Odgovorna vožnja in obnašanje gorskih kolesarjev bi zmanjšala konflikte	☐	☐	☐	☐	☐
Gorski kolesarji morajo upoštevati moralna in etična pravila	☐	☐	☐	☐	☐
Gorsko kolesarstvo bi moralo biti omejeno na določena območja	☐	☐	☐	☐	☐
Dobro bi bilo urediti cone za kolesarjenje in cone za pohodnike	☐	☐	☐	☐	☐

13. Kaj občutite ob spodnji sliki? (več možnih odgovorov)

- ☐ veličastnost narave
- ☐ neokrnjenost narave
- ☐ rad bi bil del te slike (želim si biti tam)
- ☐ divjina
- ☐ spoštovanje
- ☐ drugo

14. Kaj občutite ob spodnji sliki? (več možnih odgovorov)

- ☐ veličastnost narave
- ☐ spoštovanje
- ☐ rad bi bil del slike (želim si biti tam)
- ☐ ranljivost narave
- ☐ divjina

15. Ste gorski kolesar?

- ☐ da
- ☐ ne

16. V kolikor bi bile določene poti v alpskem prostoru kategorizirane in namenjene tudi kolesarjem, bi se vozili po teh poteh ali bi se ne glede na to vozili tudi po drugih (nekategoriziranih za kolesarstvo) poteh?

- ☐ vozil bi se le po označenih poteh
- ☐ vozil bi se tudi po neoznačenih poteh
- ☐ drugo:

17. Ste kot kolesar že doživeli konfliktno srečanje s pohodniki ali drugimi uporabniki istega prostora?

☐ da

☐ ne

18. Poznate Priporočila turnim kolesarjem Komisije za turno kolesarstvo Planinske zveze Slovenije?

☐ da

☐ ne

19. V tabeli so navedena priporočila turnim kolesarjem, označite v kolikšni meri jih upoštevate:

	ne upoštevam	malo upoštevam	upoštevam	večinoma upoštevam	popolnoma upoštevam
Vozite le po primernih, dovolj širokih gozdnih, vaških, poljskih, kolovoznih ter podobnih poteh in cestah.	☐	☐	☐	☐	☐
Ne divjate. Pred nepreglednimi ovinki zmanjšate hitrost.	☐	☐	☐	☐	☐
Pri zaviranju ne blokirate gum.	☐	☐	☐	☐	☐
Ne povzročate hrupa.	☐	☐	☐	☐	☐
Ponudite prednost pešcem. Ko jih srečate, jih vljudno pozdravite in prosite za prostor. Če ne gre drugače, stopite s kolesa.	☐	☐	☐	☐	☐
V naravi ne puščate odpadkov! Zračnice, embalažo in druge odpadke odnesete nazaj v dolino. Uporabljajte biološko razgradljiva olja in maziva.	☐	☐	☐	☐	☐
Spoštujete kmetovalce in gozdarje ter cenite njihovo delo.	☐	☐	☐	☐	☐
Ne plašite divjadi in domačih živali.	☐	☐	☐	☐	☐
Zavedate se, da je tako kot vse človeštvo	☐	☐	☐	☐	☐

tudi "vaš" šport in način življenja odvisen od naravnega ravnovesja, zato se temu primerno v okolju obnašate.

20. Ali na gorsko kolesarske ture zahajate po večini sami ali v družbi?

- ☐ sami
- ☐ v družbi
- ☐ sami in v družbi
- ☐ drugo: